

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Historický ústav

Postavení žen v Číně v období dynastie Song

Bakalářská práce

Autor: Bc. Markéta Záhumenská
Studijní program: B7105 Historické vědy
Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví
Vedoucí práce: Mgr. Lenka Doová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Markéta Záhumenská
Studium:	F15BP0219
Studijní program:	B7105 Historické vědy
Studijní obor:	Prezentace a ochrana kulturního dědictví
Název bakalářské práce:	Postavení žen v Číně v období dynastie Sung
Název bakalářské práce AJ:	The Status of Women in Song China

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Prameny: GUANG, Sima: Precepts for Family Life, in: Images of Women in Chinese Thought and Culture: Writings from the Pre-Qin Period through the Song Dynasty, ed. Robin R. Wang, Indianapolis 2003, s. 414-418. HONG, Mai: Hong Mai's Stories, in: Chinese Civilization: a Sourcebook, Second edition, revised and expanded, ed. Patricia Buckley Ebrey, New York 1993, s. 164-166. WANG, Jiaosheng (ed.): The Complete Ci-poems of Li Qingzhao: A New English Translation, in: Sino-Platonic Papers 13, Philadelphia 1989, s. 2. Literatura: EBREY, Patricia Buckley, Inner Quarters: Marriage and the Lives of Chinese Women in the Sung Period, California 1993. HINSCH, Bret, Women in Imperial China, London 2016. CHING, Julia, Sung Philosophers on Women, Monumenta Serica - Journal of Oriental Studies, 43, 1994, s. 259-274. KO, Dorothy - PIGGOTT, Joan R., Women and Confucian Cultures, In Premodern China, Korea and Japan, California 2003. O'HARA, Albert Richard, The Position of Woman in Early China, Taipei 1971. KUHN, Dieter, The Age of Confucianism Rule: The Song Transformation of China (History of Imperial China), Harvard University Press 2011.

Anotace:

Bakalářská práce se zabývá postavením žen v císařské Číně, a to konkrétně v letech 960-1279 za dob vlády dynastie Song. Na základě historických pramenů je provedena analýza pozice žen uvnitř rodiny, a zároveň také v širším kontextu tehdejší čínské společnosti. Cílem je tedy reflexe života žen v Bakalářská práce se zabývá postavením žen v císařské Číně, a to konkrétně v letech 960-1279 za dob vlády dynastie Song. Na základě historických pramenů je provedena analýza pozice žen uvnitř rodiny, a zároveň také v širším kontextu tehdejší čínské společnosti. Cílem je tedy reflexe života žen v přímé konfrontaci s filosofií neokonfucianismu, k čemuž jako prameny poslouží dobové texty psané jak samotnými neokonfuciánskými filosofií a učenci, tak rovněž přímo i ženami z vyšších vrstev společnosti. V práci budou využity následující metody: analýza dobových textů, syntéza dosažených poznatků, metoda dedukce.

Garantující pracoviště:	Historický ústav, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Lenka Doová, Ph.D.
Oponent:	doc. Mgr. Jiří Hutečka, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	18.12.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala pod dohledem vedoucího bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

Podpis autora práce

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní Mgr. Lence Doové, Ph.D. za precizní vedení práce, cenné rady a její vstřícný přístup při psaní mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat také panu Mgr. Stanislavu Myšičkovi, Ph.D. za ochotu a odbornou pomoc při konzultacích. V neposlední řadě si poděkování zaslouží prof. Sheng-Guang Francis Lee, a to především za prvotní impuls k sepsání této práce, a také pomoc při shromažďování pramenů.

Poznámka k přepisu výslovnosti

Veškerá čínská jména, slova a termíny jsou přepsány v *pinyin*, mezinárodně uznávané transkripci čínských znaků do latinky. Na místech, kde je to nezbytné, jsou užity rovněž tradiční čínské znaky.

Anotace

ZÁHUMENSKÁ, Markéta, Postavení žen v Číně v období dynastie Song. Hradec Králové: Filosofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2019, s. 76.

Bakalářská práce se zabývá pozicí ženy v císařské Číně, a to konkrétně v období mezi lety 960-1279 n.l. za dob vlády dynastie Song. Tato část čínských dějin se pojí se silným vlivem neokonfuciánského myšlení, které vychází z konfuciánské filozofie, která byla užívána jako oficiální státní ideologie již v období dynastie Han (202 př. n. l. 220 n. l.). Konfuciánská filosofie, jež ovlivňovala čínskou společnost až do vzniku Čínské lidové republiky v roce 1949, byla založena na přísné hierarchii vztahů, kterou byly ženy vůči mužům, ale také i zbytku rodiny, stavěny do poměrně podřízené pozice. To mělo za důsledek jejich vyčlenění z veřejného života a omezení pouze na prostor uvnitř rodiny. Cílem práce je tedy reflexe života tehdejších žen v konfrontaci s neokonfuciánskou ideologií a rovněž analýza jejich postavení uvnitř čínské společnosti. K tomuto účelu nám jako prameny poslouží dobové texty z období vlády dynastie Han, a především pak dynastie Song. Vybrané prameny jsou psané jak přímo čínskými ženami z vyšších vrstev společnosti, tak i autory z řad mužů, kteří se problematikou postavení žen rovněž zabývali. Jedná se o texty edukační, lidové příběhy a také poezii. V práci je využita metoda deduktivní a na základě analýzy dobových textů je následně provedena syntéza dosažených poznatků.

Klíčová slova: Postavení žen v Číně, dynastie Song, dynastie Han, císařská Čína, konfucianismus, neokonfucianismus, manželství, mateřství, rodina, dcery, konkubíny, matky, vdovy, postavení žen uvnitř rodiny, zlaté lilie, vzdělání žen, infanticida

Annotation

ZÁHUMENSKÁ, Markéta, *The Status of Women in Song China*. Hradec Králové: The Philosophical Faculty, The University of Hradec Králové, 2019, 76 pp.

The Bachelor thesis deals with the position of the woman in imperial China, specifically in the period between 960-1279 AD, under the rule of the Song dynasty. This part of the Chinese history is connected with a strong influence of neo-Confucian thinking, based on the Confucian philosophy that had been applied as the official state ideology in the period of the Han dynasty (202 BC - 220 AD). The Confucian philosophy, which influenced the Chinese society until the establishment of the People's Republic of China in 1949, was based on a strict hierarchy of relations that placed women into a relatively subordinate position towards men but also towards the rest of the family. That resulted in their separation from public life and delimitation on the space inside their family. The thesis is aimed at reflecting the life of the women of that time in confrontation with non-Confucian ideology, as well as at analyzing their position within the Chinese society. Texts from the period of rule of the Han dynasty and primarily of the Song dynasty will serve us as reference sources for that purpose. The selected sources were written both directly by Chinese women from higher social classes and by male authors who also dealt with the position of women. They include educational texts, popular stories and poetry. The thesis makes use of deductive method and, based on the analysis of historical texts, of subsequent synthesis of the knowledge obtained.

Key words: Status of women in China, Song dynasty, Han dynasty, imperial China, Confucianism, neo-Confucianism, marriage, motherhood, family, daughters, concubines, mothers, widows, position of women within the family, golden lilies, education of women, infanticide

Obsah

Úvod	1
1. Prameny.....	7
2. Postavení ženy v rodině.....	13
3. Dcery	22
4. Manželky.....	32
<u>4.1. Konkubíny</u>	<u>42</u>
5. Matky	48
6. Vdovy.....	55
Závěr.....	63
Seznam pramenů a literatury	68
Přílohy	73

Úvod

Postavení ženy ve společnosti patří v současné době k tématům, která se nepochybně těší zvýšenému zájmu veřejnosti. Z historické perspektivy se v českém akademickém prostředí¹ věnuje otázce společenského postavení žen mnoho badatelů, nicméně oblast Asie, potažmo Číny, je u nás v tomto směru většinou opomíjena. Domnívám se, že vzhledem k mnoha kulturním odlišnostem se jedná o téma originální a v globálním měřítku významné, tudíž jsem se jím rozhodla hlouběji zabývat a pokusit se tak rozšířit povědomí o této problematice.

K tomu mě inspiroval především dvouseměstrální studijní pobyt a následná pracovní stáž na Taiwanu, kde jsem strávila celkem více než rok, a měla tak dostatek času provést nezbytnou heuristiku. Podařilo se mi tak nashromáždit dostatečné množství pramenů a odborné literatury, z nichž některé jsou v České republice obtížně dostupné. Po nějakém čase jsem si navíc uvědomila, že velké množství tradičních hodnot je v čínské kultuře natolik hluboce zakořeněno, že zde v různých podobách přetrvává až do současnosti. Rodina je zde stále na prvním místě, a ačkoliv jsou dnešní ženy nepochybně emancipovanější, než tomu bylo za dob vlád slavných čínských dynastií, v jejich vztahu k mužům je zde stále zřetelný jakýsi patos starých časů a dávných konfuciánských pravidel. Jedná se zcela jistě o logický důsledek dlouhodobého vývoje čínské společnosti v daných geografických podmínkách, a to navíc pod vlivem tamějších náboženských a myšlenkových směrů. V rámci východoasijského regionu navíc takováto podoba vztahů působí, s ohledem na výše nastíněné historické skutečnosti, naprosto přirozeně. V přímé konfrontaci s těmito kulturními odlišnostmi jsem se tak rozhodla pro bližší výzkum dané problematiky, přičemž jako nejvhodnější počáteční bod se mi jeví právě období vlády dynastie Song. Díky dobovým pramenům, které mi pomohly dané problematice lépe porozumět, jsem se pak pokusila vytvořit níže popsaný obraz středostavovské ženy z žijící v rozmezí 10. – 13. století v městském prostředí císařské Číny.

¹ M. BAHENSKÁ – L. HECZKOVÁ – D. MUSILOVÁ, *Iluze spásy, České feministické myšlení 19. a 20. století*, Hradec Králové 2011. M. LENDEROVÁ, *K hříchu a k modlitbě. Žena v minulém století*, Praha 1999. P. HORSKÁ, *Naše prababičky feministky*, Praha 1999.

Cílem této bakalářské práce je poskytnout čtenáři základní informace o životě čínských žen, a především zmapovat jejich pozici ve společnosti, a to konkrétně v období vlády císařské dynastie Song (960-1279 n. l.), která po dobu více jak tří století určovala politický a kulturní vývoj země. Předložená práce navíc přináší přehled o struktuře tehdejší rodiny, jehož prostřednictvím je čtenáři umožněno lépe pochopit nejenom pozici žen, ale zároveň i jejich vztah k příbuzenstvu, a to zejména z genderové perspektivy. Žena je zde vyobrazena prakticky od narození až po stáří, jelikož takové životní mezníky, jakými jsou například svatba, porod, či smrt manžela, její pozici významně měnily a také určovaly.

Období 10.-13. století se v čínském prostředí neslo v duchu významných politických, kulturních, ale i socioekonomických změn, které se mimo jiné výrazně projeví právě v přístupu k ženám. Na změně jejich postavení měla zajisté největší podíl neokonfuciánská filosofie, jež v tomto období vzniká a zároveň determinuje téměř veškeré společenské dění, konvence, a v neposlední řadě pak také mezilidské vztahy. Práce se zabývá především vztahem mezi ženou a mužem, kdy z hlediska Konfuciovy typologie vztahů (více viz kapitola *Postavení ženy v rodině*) měla žena, co se důležitosti týče, roli naprosto marginální a podřízenou. A to především ve srovnání s předešlým obdobím Tang (618-907 n. l.), které je mimo jiné známé také vládou císařovny Wu Zetian (690-705 n.l.), která se jakožto jediná žena v čínské historii chopila moci, a to dokonce na celých 20 let.²

Z hlediska socioekonomického je práce primárně zaměřena na ženy z vyšších vrstev rodin úředníků a vzdělavců žijících především v prostředí měst a městských čtvrtí, neboť právě ty se ve zkoumaném období těšily prudkému rozvoji. V těchto oblastech byla také vyšší míra gramotnosti, proto právě zde vznikla většina dostupných pramenů. K poskytnutí ucelené podoby života žen a jejich postavení v této historické etapě se práce rovněž dotýká životů žen, pocházejících z tříd nižších.

Práce vychází především z narativních pramenů sepsaných v době Song, nicméně, jsou zde využity také texty, které byly sepsány již v dobách vlády dynastie Han (206 př. n. l. – 220 n. l.). Právě v tomto období se pod vlivem konfuciánského učení začala formovat pravidla, která prakticky až do poloviny 20. století determinovala chování a

² J. CHING, *Sung Philosophers on Women*, Monumenta Serica - Journal of Oriental Studies, 43, 1994, s. 259-261.

život čínských žen. Většina použitých pramenů vyšla v edici s názvem *Images of Women in Chinese Thought and Culture: Writings from the Pre-Qin Period through the Song Dynasty*,³ kterou editoval profesor Robin Wang. Editované prameny pak byly z původního čínského originálu přeloženy do jazyka anglického. Veškeré dílčí překlady z anglického jazyka, jenž jsou užity v této práci, jsou mé vlastní.

Prvním a zároveň jedním z nejdůležitějších pramenů, které vznikly v dobách dynastie Han, jsou *Lekce pro ženy*⁴, které sepsala významná čínská historička Pan Zhao. Jedná se o soubor rad a doporučení, jež věnovala svým dcerám, a prostřednictvím kterého se jim snažila vštípnout základní ctnosti, kterými by měla oplývat ideální, konfuciánsky smýšlející žena. Z hlediska problematiky postavení žen v tradiční čínské společnosti se jedná o pramen naprosto zásadní, neboť byl zároveň i vůbec prvním textem sloužícím k edukaci dívek a žen. Pan Zhao sama byla velkou zastánkyní ženského vzdělávání a při tvorbě *Lekcí* čerpala nejenom z klasických děl konfucianismu, ale především ze svých vlastních poznatků a zkušeností. Neméně významným pramenem pocházejícím z tohoto období čínských dějin je krátká kapitola ze *Životopisů obdivuhodných žen*⁵, jejímž autorem je Liu Hsiang, a která je věnována matce slavného konfuciánského filosofa Mencia. Ta je zde představena jakožto ideální žena a matka, tudíž lze její popis chápat jakožto jakýsi dobový vzor dokonalého ženství. V opozici proti této dokonalé matce pak stojí choť jistého Feng Yena, kterou on sám popisuje jakožto nesnesitelnou a špatnou manželku. Pramen má podobu dopisu⁶, který poskytuje přímé svědectví o tom, jaké vlastnosti byly u žen považovány za zavrženíhodné a nežádoucí.

Další prameny pochází přímo z 11.-13. století a navazují tak na výše zmíněné texty, vydané o několik staletí dříve. Za nejdůležitější zdroj soudobých zvyklostí a předpisů lze považovat dílo Simy Guanga, které nese název *Pravidla pro rodinný život*⁷. Díky autorovi se dozvídáme, jaká pravidla platila uvnitř rodinného společenství, což nám

³R. WANG (ed.), *Images of Women in Chinese Thought and Culture: Writings from the Pre-Qin Period through the Song Dynasty*, Indianapolis 2003.

⁴Ban ZHAO: *Lessons for Women*, in: *Images of Women in Chinese Thought and Culture: Writings from the Pre-Qin Period through the Song Dynasty*, ed. Robin R. Wang, Indianapolis 2003.

⁵Liu HSIANG: *The Mother of Mencius*, in: *Biographies of Admirable Women*, ed. Patricia Buckley Ebrey in: *Chinese Civilization and Society: a Sourcebook*, New York 1981.

⁶Feng YEN: *Letter from Feng Yen to his Brother in Law*, in: *Biographies of Admirable Women*, ed. Patricia Buckley Ebrey in: *Chinese Civilization and Society: a Sourcebook*, New York 1981.

⁷Sima GUANG: *Precepts for Family Life*, in: *Images of Women in Chinese Thought and Culture: Writings from the Pre-Qin Period through the Song Dynasty*, ed. Robin R. Wang, Indianapolis 2003.

poskytuje cenný zdroj informací o životě žen uvnitř rodiny. Pramen se navíc zabývá postavením ženy v jednotlivých fázích jejího života, zde konkrétně v roli dcery a manželky, což je pro strukturu a pojetí předložené práce naprosto stěžejní, neboť její postavení je zde zkoumáno právě skrze role, které během těchto fází uvnitř rodiny zastávala. Podobně je strukturován pramen s názvem *Klasické dílo pro dívky*⁸, který stejně jako *Pravidla pro rodinný život*⁹ zprostředkovává rady o tom, jak by se v jednotlivých životních etapách měla ideální žena chovat. Text je psaný ve verších a jeho přesah lze datovat až do doby poslední etnické čínské dynastie Ming (1368-1644 n.l.). Nelze opomenout ani krátké dobové příběhy¹⁰, která editovala americká sinoložka Patricia Buckley Ebrey. První dva (*Žena Balanga Wanga* a *Odměna pro vdovu Wu*) sepsal Hong Mai a jejich hlavním tématem jsou vždy rodinné vztahy, které mají sloužit jako výstraha či jako ukázkový příklad. Součástí této edice jsou také rady¹¹, které Yuan Cai udílel především ženám z vyšších vrstev. Zabýval se například problematikou pořizování konkubín, či finančními záležitostmi vdov. Práce však nevychází pouze z textů vzdělávacích či prozaických, ale opírá se také o klasickou čínskou poezii. Z hlediska výzkumu postavení ženy v roli dcer se jako ideální prameny jeví například básně¹², ve kterých otcové vyjadřují svůj smutek nad jejich ztrátou. Posledním, neméně důležitým pramenem je sbírka básní¹³ nejznámější čínské básnířky Li Qingzhao, kterou editoval Jiaosheng Wang. Svědectví o životě žen v této historické etapě nám poskytuje nejenom její emotivní poezie plná upřímných citů, ale také především její samotný životní příběh.

Nezbytnou součástí práce je odborná literatura, která se vztahuje k problematice postavení žen v době vlády dynastie Song. Práce se primárně opírá o výzkumy již zmíněné sinoložky Patricie Buckley Ebrey, z nichž pro předložený text nejdůležitější je monografie

⁸ *Classic for Girls*, in: *Images of Women in Chinese Thought and Culture: Writings from the Pre-Qin Period through the Song Dynasty*, ed. Robin R. Wang, Indianapolis 2003.

⁹ Sima GUANG: *Precepts for Family Life*, s. 414-418.

¹⁰ Hong MAI: *Hong Mai's Stories*, in: *Chinese Civilization: a Sourcebook*, Second edition, revised and expanded, ed. Patricia Buckley Ebrey, New York 1993.

¹¹ Yuan CAI: *Yuan Cai on Women's Problems*, in: *Chinese Civilization: a Sourcebook*, Second edition, revised and expanded, ed. Patricia Buckley Ebrey.

¹² You LU: *Dreaming of Children*, in: *Images of Women in Chinese Thought and Culture: Writings from the Pre-Qin Period through the Song Dynasty*, ed. Robin R. Wang, Indianapolis 2003. Tianxiang WEN: (*báseň bez názvu*), in: *Images of Women in Chinese Thought and Culture: Writings from the Pre-Qin Period through the Song Dynasty*, ed. Robin R. Wang, Indianapolis 2003, s. 434.

¹³ J. WANG, (ed.): *The Complete Ci-poems of Li Qingzhao: A New English Translation*, in: *Sino-Platonic Papers* 13, Philadelphia 1989.

Inner Quarters: Marriage and the Lives of Chinese Women in the Sung Period.¹⁴ Na život žen v ranných fázích císařské Číny se zaměřuje rovněž Bret Hinsch (*Women in Imperial China*),¹⁵ či Dorothy Ko a Joan Piggott v díle *Woman and Confucian Cultures in Premodern China, Korea and Japan*.¹⁶

Práce se skládá celkem z šesti kapitol, přičemž první z nich je věnována výhradně detailnímu rozboru výše zmíněných pramenů. Ve druhé kapitole je nejprve stručně představena ideologie neokonfucianismu, nicméně jejím hlavním tématem je pojetí rodiny v období Song, a především pak pozice ženy uvnitř tohoto celku. Tuto část vnímám jako stěžejní pro pochopení kapitol dalších, neboť veškerá interakce žen probíhala právě uvnitř rodinného prostředí. Zbývající čtyři se pak zabývají již přímo postavením čínských žen, a to v jejich nejdůležitějších životních etapách. Je nezbytné zmínit, že dle vzoru zkoumaných pramenů, které jsou koncipovány jakožto rady ženám, strukturované dle jejich věku a role, jsem práci rovněž systematicky rozdělila na kapitoly o dcerách, manželkách, matkách a vdovách. Toto členění můžeme pozorovat především v *Klasickém díle pro dívky*¹⁷, nicméně stejnou strukturu užívá také Sima Guang ve svých *Pravidlech pro rodinný život*¹⁸. V každé z těchto čtyř kapitol jsou také zdůrazněny ctnosti, kterými se dle konfuciánských a neokonfuciánských filosofů měla pyšnit každá dokonalá žena.

Třetí kapitola je věnována dcerám a zabývá se pozicí dívky od narození až po svatbu, kdy se její postavení poprvé významně mění. V kapitole jsou nastíněna témata jako například dívčí infanticida a preference mužských potomků, vztah rodičů k dívkám a jejich výchova, vzdělání a také tradiční svazování chodidel za účelem získání takzvaných „zlatých lilí“.

Kapitola následující se věnuje manželkám a je doplněna o jednu podkapitolu, jež pojednává o konkubínách, které byly ve vyšších společenských třídách rovněž nedílnou součástí domácnosti. Jedná se o kapitolu nejrozsáhlejší, jelikož žena se v postavení

¹⁴ P. B. EBREY, *Inner Quarters: Marriage and the Lives of Chinese Women in the Sung Period*, California 1993.

¹⁵ D. H. HSIEH, *Images of Women in Chinese Thought and Culture: Writings from the Pre-Qin Period through the Song Dynasty* by Robin R. Wang, *Feminist Teacher*, 1, 2006.

¹⁶ D. KO – J. R. PIGGOTT, *Women and Confucian Cultures, In Premodern China, Korea and Japan*, California 2003, s. 132.

¹⁷ *Classic for Girls*, in: *Images of Women in Chinese Thought and Culture: Writings from the Pre-Qin Period through the Song Dynasty*, ed. Robin R. Wang, Indianapolis 2003.

¹⁸ Sima GUANG: *Precepts for Family Life*, in: *Images of Women in Chinese Thought and Culture: Writings from the Pre-Qin Period through the Song Dynasty*, ed. Robin R. Wang, Indianapolis 2003.

manželky nacházela po většinu svého života, a navíc se prostřednictvím této role mohla později stát matkou či vdovou. V této části se práce zabývá zásnubami, svatbou a rituály s nimi spojenými, přičemž z hlediska výzkumu postavení žen je neméně důležitá také pasáž o věnu a zásnubních darech. Pro tuto kapitolu je stěžejní především otázka vztahu mezi manželem a manželkou, ale také vztah ženy k manželovým rodičům, především pak ke tchýni. Velmi specifické pak bylo postavení konkubín, tudíž i tyto ženy mají v práci své místo.

V kapitole čtvrté je žena zobrazena jakožto matka, neboť mateřství bylo jejím životním posláním a výchova dětí, nejlépe synů, hlavním úkolem. Mateřství je zde zmapováno od doby těhotenství, přes porod a výchovu dítěte až po dobu, kdy se z matky stává také navíc tchýně. Tyto dvě role jsou spolu úzce propojeny a tchýně jsou zmíněny v rámci této kapitoly, neboť je považují stále především za matky.

Poslední kapitola je věnována vdovám, jelikož i ony měly v čínské společnosti vyhrazeno speciální místo. S tím se pojí otázka uzavírání druhých manželství, která byla sice možná, avšak z hlediska společenských konvencí krajně nežádoucí. K získání všech informací, potřebných pro sepsání této práce, došlo především na základě analýzy a interpretace dobových pramenů. Po provedení syntézy všech nashromážděných poznatků, bylo z hlediska genderové perspektivy možné zhotovit kompletní obraz čínské ženy žijící za dob dynastie Song.

1. Prameny

Čínská civilizace nám za několik tisíciletí své existence po sobě zanechala rozsáhlé kulturní dědictví, které zahrnuje také nebývalé množství hmotných, ale p i písemných pramenů. Stejně tak tomu bylo i za vlády dynastie Song (960-1279 n.l.), kterou se předkládaná práce zabývá. Cílem práce je přiblížit čtenáři pozici žen v této historické etapě, a to především ze sociálního a genderového hlediska. Heuristika byla provedena tak, aby byly vybrány především ty nejdůležitější prameny, které co nejlépe reflektují tehdejší společnost, a zejména pak život žen v ní.

První tři vybrané prameny byly sepsány již o mnoho staletí dříve, a to za dob dynastie Han (206 př. n. l. - 220 n. l.). Ačkoliv se dle velkého časového rozmezí může na první pohled zdát, že tyto texty s mnohonásobně mladší dynastií Song nikterak nesouvisí, opak je pravdou. Postavení žen v čínské společnosti je významně ovlivněno filozofií konfucianismu¹⁹, jež se právě v období vlády dynastie Han stala oficiálně uznávanou státní ideologií a dopomohla tak ke zformování základních principů, dle kterých se měly ženy chovat, a které určovaly jejich společenské postavení. Neokonfucianismus,²⁰ jenž na učení Konfucia dále navazuje, a který se začal uplatňovat od dob vlády dynastie Song, pak v pozici k ženám z těchto zásad v mnoha směrech dále čerpal a navazoval na ně.²¹

Prvním stěžejním pramenem je krátká kapitola z knihy *Životopisů obdivuhodných žen*,²² která se skládá z úvah o jejich skutečích a příkladném chování. Tuto knihu sepsal významný učenec Liu Hsiang žijící v dynastii Západní Han, a to v období mezi lety 79-8 př. n. l. Ženy opěvované v této knize jsou ztělesněním ctností, kterými jsou například bezmezná loajalita k panovníkovi, sebeobětování se otci či manželovi, a především snaha o zachování cudnosti za všech okolností. Kapitola, ze které práce vychází, je věnována

¹⁹ B. BIRGE, *Women Property and Confucian Reaction in Sung and Yuan China (960-1368)*, Cambridge 2004. R. J. LITTLEJOHN, *Confucianism: An Introduction*, New York 2011. T. HOOBLER – D. HOOBLER (edd.), *Confucianism, Third Edition*, New York 2009.

²⁰ S. CH. HUANG, *Essentials of Neo-Confucianism: Eight Major Philosophers of the Song and Ming Periods*, California 1999. S. C. ANGLE– J. TIWALD, *Neo-Confucianism: A Philosophical Introduction*, New York, 2017.

²¹ D. H. HSIEH, *Images of Women...*, s. 82.

²² Liu HSIANG, *The Mother of Mencius*, s. 33-34.

matce významného konfuciánského filosofa Mencia (372-289 př. n. l.), která je ukázkovým příkladem takovéto ženy.²³

Další pramen nám pak v kontrastu k textu prvnímu představuje model ženy ukázkově “špatné”, která veškeré požadované ctnosti postrádá. Jedná se o dopis²⁴, jenž jistý Feng Yen adresoval svému švagrovi a ve kterém nejen, že svou ženu líčí v tom nejhorším světle, ale v podstatě žádá její původní rodinu, aby si ji vzali nazpět a ukončili tak jeho utrpení, kterého se mu po jejím boku dostává. Feng Yen v dopise uvádí několik důvodů, proč se se svou ženou hodlá rozvést a z jeho tvrzení takřka vyplývá, že mu jeho družka zničila celý život. Dnes již bohužel nelze posoudit, zdali zmiňovaná žena byla opravdu tak nesnesitelná a bezcharakterní, jak ji Feng Yen líčí, nicméně tento dopis nám poskytuje užitečné informace o tom, jaký byl opak ideálu ctnostné ženy. Vzhledem k tomu, že se nejedná o deníky, básně, dopisy či jiné texty psané samotnými ženami, nelze z nich plně usuzovat, jaké tehdejší ženy doopravdy byly. Tyto prameny nám spíše ukazují, jak byly ženy vnímány z pohledu mužů a jaké jejich vlastnosti tehdejší společnost vyzdvihovala a jaké zavrhovala.²⁵ Oba výše zmíněné prameny se nachází v prvním vydání edice pramenů *Čínská civilizace a společnost* z roku 1981, kterou editovala a okomentovala americká historička a sinoložka Patricia Buckley Ebrey, která se specializuje na kulturu a gender v období vlády dynastie Song. Jí editované prameny a publikace jsou proto základním zdrojem pro tuto práci. Výše zmíněná edice, z níž pochází tyto prameny, se zabývá historií čínské civilizace v celém jejím rozsahu s tím, že v každém období si vybírá pro něj specifická a významná témata, která na základě autorkou vybraných nejdůležitějších pramenů zkoumá a komentuje.

Třetím pramenem, který stále ještě spadá do období vlády dynastie Han jsou *Lekce pro ženy*,²⁶ jejichž autorem je Ban Zhao, vůbec první a zároveň také jedna z nejvýznamnějších historiček v dějinách Číny. Ban Zhao žila mezi lety 45-115 n. l. a pocházela z velmi vážené rodiny čínských vzdělavců. Již ve věku čtrnácti let byla provdána, nicméně velice brzy ovdověla a v rámci bezmezné oddanosti svému muži a dodržování vdovské zdrženlivosti, se již nikdy znovu neprovдалa. Dílo *Lekce pro ženy* je

²³ P. B. EBREY (ed.), *Chinese Civilization and Society*, New York 1981, s. 33.

²⁴ Feng YEN: *Letter from Feng Yen...*, s. 34-35.

²⁵ P. B. EBREY (ed.), *Chinese Civilization and Society*, s. 33.

²⁶ Ban ZHAO: *Lessons for Women*, s. 177-188.

rozděleno do sedmi krátkých kapitol, ve kterých se snaží ostatním ženám a dívkám vštípit základní ctnosti, kterými jsou především pokora, bezpodmínečná poslušnost a oddanost manželovi a jeho rodičům.²⁷ Ban Zhao tyto rady původně sepsala pro své dcery a ostatní mladší členky své rodiny, a to za účelem poskytnout jim jakýsi návod na harmonické manželství a spokojený rodinný život. Ve snaze relevantně podložit své argumenty, uvádí jednotlivé kapitoly citáty z nejvýznamnějších Konfuciových děl (*Kniha písni, Kniha proměn a Kniha obřadů*),²⁸ čímž ilustruje a definuje, jaké hodnoty by měly ženy vyznávat a následně je aplikovat v každodenním životě.²⁹ Jedná se vůbec o nejstarší text určený ke vzdělávání čínských žen, a ačkoliv se její vize výrazně neodklání od čínských tradic a textů, jenž do té doby sepsávali pouze vzdělanci z řad mužů, jednoznačně jej lze považovat za dílo velice významné a do té doby ojedinělé. Je tomu tak především proto, že pro jeho sepsání čerpala výhradně ze svých osobních zkušeností. Jejím dalším přínosem je také propagace vzdělávání žen. Ban Zhao se domnívala, že edukace je pro ženy důležitá stejně tak, jako pro muže, a že jenom na základě kvalitního vzdělání budou manželky schopny naplnit své role v rámci rodinného prostředí. Její vliv tak mimo jiné významně napomohl k zpřístupnění vyššího vzdělávání ženám.³⁰ Ačkoli se jedná o pramen, jenž dobou svého vzniku nespadá do zkoumaného období, jeho vliv byl spolu se *Životopisy obdivuhodných žen* natolik stěžejní, že se stal hlavním zdrojem pro vzdělávání dívek a žen také během dynastie Song, a to bez ohledu na to, že byl sepsán o více než tisíc let dříve a jeho studium vyžadovalo vysokou míru gramotnosti. Mnoho dalších děl, určených k dívčímu vzdělávání, na tyto texty navazovalo, a také neokonfuciánští vzdělanci doporučovali rodičům, aby s jejich pomocí vyučovali své dcery.³¹

Dalšími prameny, které přeložila a editovala již výše zmíněná sinoložka Patricia Buckley Ebrey, jsou krátká beletristická díla původem přímo z 12.-13. století. První tři zapsal jistý Hong Mai, jenž sbíral povídky a příběhy (v tomto případě se jedná o *Žena Balanga Wanga, "Ctnostná žena" Shi a Odměna pro vdovu Wu*),³² které se do té doby

²⁷ R. R. WANG (ed.), *Images of Women in Chinese Thought and Culture: Writings from the Pre-Qin Period through the Song Dynasty*, Philadelphia 2003, s. 177.

²⁸ CONFUCIUS, *Book of Rites, Book of Odes, Book of Changes*, in: *Confucianism: The Four Books and Five Classic*, Collected Works of Confucius, ed. Delphi Classic, Hastings 2016.

²⁹ L. RAPHALS, *Sharing The Light: Representation of Women and Virtue in Early China*, New York 1998, s. 236-237.

³⁰ R. R. WANG (ed.), *Images of Women in Chinese Thought and Culture...*, s. 178.

³¹ Tamtéž, s. 372.

³² Hong MAI: *Hong Mai's Stories*, s. 164-166.

tradovaly pouze ústně. Ústředním tématem těchto příběhů je vždy vztah mezi mužem a ženou, v němž má žena pozitivní, či negativní roli a přináší tak muži štěstí, nebo zkázu. Z každého příběhu vždy plyne určité morální ponaučení, kdy dobré skutky jsou po zásluze odměněny a špatné potrestány. Prostřednictvím těchto záznamů se tak dozvídáme, jaký měla společnost za vlády dynastie Song pohled na ženy, jak se vypořádávala s jejich slabostmi, jaké oceňovala přednosti, a především jaký byl jejich vztah s muži. Dalším důležitým zdrojem informací jsou pak rady, které sepsal Yuan Cai³³ a které pomáhají objasnit, jak měly být spravovány finanční a vnitřní rodinné záležitosti v dobře situovaných rodinách. Dle jeho názoru ženy nemají zasahovat do záležitostí mimo sféru domácnosti, a také se například zabývá známou problematikou nakupování a pronajímání konkubín. Opět zde chybí požadovaný ženský úhel pohledu, nicméně autor se zdá býti citlivým a soucitným pozorovatelem problémů, kterým ženy v oné době musely čelit.³⁴

Dílo *Pravidla pro rodinný život*³⁵ je dalším pramenem, jehož doba vzniku se váže k dynastii Song. Jedná se o manuál, který poskytuje rady ohledně uspořádání vztahů uvnitř rodinného kruhu a zároveň rozebírá různé aspekty problematiky vedení domácnosti. Jeho autorem je Sima Guang (1019-1086 n.l.), jenž se významně podílel nejen na rozvoji neokonfucianismu a mimo jiné také na rozšiřování povědomí o problematice genderu a rodiny, a to zprostředkováním vědomostí, které byly shromážděny již konfuciánskými klasiky. Vzhledem k tomu, že se tato práce zabývá postavením žen v různých etapách jejich života a také jejich vztahem vůči mužům, je tento pramen přínosný především díky částem, v nichž Sima Guang osvětluje, jaké ctnosti by měla mít ideální dcera a také ideální manželka. Tento pramen také navíc odráží snahy soudobých učenců o oživení konfucianismu, a zároveň o obnovení boje za prosazení ženského vzdělávání. Ženy měly být vzdělávány prostřednictvím klasických konfuciánských děl, tudíž se předpokládalo, že si osvojí stejné vlastnosti jako proslulé ctnostné ženy dávných věků.³⁶

³³ Yuan CAI: *Yuan Cai on Women's Problems*, s. 166-168.

³⁴ P. B. EBREY (ed.), *Chinese Civilization: a Sourcebook, Second edition, revised and expanded*, New York 1993, s. 164-168.

³⁵ Sima GUANG: *Precepts for Family Life*, s. 414-418.

³⁶ R. R. WANG (ed.), *Images of Women...*, s. 414.

Dalším pramenem, který nám mimo jiné, napomůže objasnit postavení žen v odlišných etapách jejich života, je dílo *Klasické dílo pro dívky*³⁷, ve kterém se dozvídáme, jaké ctnosti by měla mít vzorná manželka a následně i matka. Dále jsou zde uvedeny i povinnosti, které měly ženy vůči ostatním členům rodiny, ale také třeba vůči sousedům. Jedná se o dílo, jež se těšilo velké popularitě, a to během všech dalších etap historie císařské Číny. Ačkoliv autor a přesná doba vzniku bohužel zůstávají neznámí, texty se řadí částečně do období vlády dynastie Song, ale zároveň také do etapy mladší, a to do doby vlády dynastie Ming (1368-1644 n.l.). Texty na sebe navazují a souvisí spolu, navíc během vlády dynastie Ming velice často docházelo k přejímání tradic vzniklých v období Song. Ačkoliv dynastie Ming není předmětem této práce, text nám ilustruje, jakým způsobem byly široké veřejnosti zprostředkovány kulturní hodnoty a zvyky, které se předtím tradovaly pouze v elitních kruzích. Jeho poetické provedení se navíc projevilo jako obzvláště užitečné při vzdělávání negramotných žen, a to z důvodů snadné zapamatovatelnosti rýmů. Stejně jako ostatní prameny, nám i toto dílo zprostředkovává tehdejší hodnoty a způsob osvojování požadovaných ctností. Jedná se o text tradiční, který stejně, jako texty jemu podobné, pomáhá pochopit charakter genderových rolí a důležitost vzdělávání, prostřednictvím kterého bylo ženám umožněno je naplňovat.³⁸

Kromě prozaických či vzdělávacích textů práce čerpá také z klasické čínské poezie, která je bezpochyby dalším významným pramenem vhodným ke studiu genderové problematiky. V prvním případě se jedná o básně psané muži, přesněji otcí, kteří jejich prostřednictvím vyjadřují city, jež chovají ke svým dcerám. Takovýmto básníkem je například Lu You (1125-1209 n.l.),³⁹ který v básni reflektuje svůj sen, který mu slouží jako rozptýlení ve chvílích hlubokého zármutku nad ztrátou milované dcery, na jejíž památku napsal následně také epitař.⁴⁰ Dalším příkladem je pak Wen Tienxiang (1236-1283 n.l.),⁴¹ jenž byl uvězněn Mongoly, kteří později zapříčinili pád dynastie Song (1279 n.l.). V básni vyjadřuje své obavy o blahobyt své rodiny, a především svých dcer, v době jeho nepřítomnosti. Dohromady nám tyto tři krátké básně pomohou porozumět

³⁷ *Classic for Girls*, s. 437-446.

³⁸ Tamtéž, s. 437.

³⁹ You LU: *Dreaming of Children*, s. 433.

⁴⁰ You LU: *Epitaf for My Daughter*, s. 433.

⁴¹ Tianxiang WEN: *(báseň bez názvu)*, s. 434.

nejenom dcerám, ale zároveň také milujícím otcům z dob vlády dynastie Song, což je stěžejní pro hlubší porozumění postavení žen uvnitř rodinného prostředí.⁴²

Poslední a neméně významné prameny jsou básně sepsané jednou z nejznámějších čínských spisovatelek Li Qingzhao,⁴³ která je známá také pod jménem Yian Jushi. Li Qingzhao a která žila mezi lety 1081 až 1151 n. l. v období Severní dynastie Song (960-1127 n.l.) a pocházela z dobře situované rodiny významných intelektuálů. Díky svému původu se jí již od útlého věku dostalo kvalitního vzdělání a osvojila si tak znalost jak klasických textů, tak i tradiční literatury. Ve věku osmnácti let se provdala a její manžel Zhao Mingcheng se stal její osudovou láskou, jež významně ovlivnila její budoucí literární tvorbu. Jelikož manželé sdíleli mnoho společných zájmů, jako například zálibu ve sběratelství starožitností, poezii, malířství, kaligrafii a literární kritice, jednalo se o manželství nadmíru šťastné. Během nejšťastnějších let společného života trávili volné chvíle tvorbou poezie a sběrem vzácných edic starobylých knih. Básně, které Li Qingzhao sepsala v této životní etapě, jsou naplněny jak hlubokou láskou ke svému choti, tak i bezmezným steskem a pocití osamění v dobách, kdy od sebe byli odloučeni. Jejich štěstí však bylo bohužel pouze dočasné a krátce po zániku Severní dynastie Song Zhao Mingcheng umírá na břišní tyfus. Od té doby Li Qingzhao bezcílně putovala Čínou, až se nakonec rozhodla usadit v Hangzhou, hlavním městě říše Jižních Songů, kde strávila zbytek života v zármutku a osamění.⁴⁴ Práce vychází z kompletní sbírky básní psaných literární formou *Ci*,⁴⁵ kde se odráží její významná schopnost přiřazovat běžným a jednoduchým slovům poetický význam a zároveň také umění práce s nimi způsobem, kdy jejich kombinací vznikají nové inovativní výrazy. Hlavním tématem jejích sbírek jsou pocití osamění a smutku, pramenící z tragické smrti manžela a s ním spojeným odloučením. Tyto básně jsou dokladem jejich upřímných a romantických citů a zároveň nám pomáhají dotvářet obraz tehdejších žen, jež se ocitly v pozici vdov.

⁴² R. R. WANG (ed.), *Images of Women...*, s. 432.

⁴³ J. WANG, (ed.): *The Complete Ci-poems of Li Qingzhao*, s. 2.

⁴⁴ Tamtéž s. 4.

⁴⁵ *Ci* byl původně druh melodie, který vycházel z lidové hudby a ze kterého se následně vyvinul písemný verš. Jednotlivé verše mohly mít rozdílnou délku, nicméně zde byl stanoven pevný počet znaků, jenž mohly obsahovat. Tato forma se vyvinula v tangském období, avšak právě za vlády dynastie Sung se těšila největší popularitě. J. WANG (ed.): *The Complete Ci-Poems of Li Qingzhao*, s. 5.

2. Postavení ženy v rodině

Období vlády dynastie Song (960–1279 n. l.) bylo z hlediska vývoje pozice žen v čínské společnosti naprosto zásadní, a to především z důvodů vzniku a následného uplatnění ideologie nekonfucianismu, jenž představovala nový přístup k řešení základních filosofických otázek. Tento myšlenkový směr se vyvinul modifikací učení filosofa Konfucia (551–479 př. n. l.), kdy do původního konfucianismu byly inkorporovány prvky, které původně pocházely z lokálních variací buddhistického učení. Konfucianismus tak byl obohacen o metafyzické názory, kosmologické úvahy a nové přístupy k otázce zla. Podle neokonfuciánských filosofů je člověk kombinací své přírodní podstaty a materiální síly. Pouze prostřednictvím humánního chování lze dosáhnout privilegovaného postavení, nicméně toto chování musí být řízeno systémem pravidel, které vychází z přísného vertikálního rozčlenění společnosti. To vymezil právě Konfucius, a to vytyčením pěti základních vztahů, které jsou pro společnost stěžejní. Je jimi vztah mezi mužem a ženou, otcem a synem, vládcem a poddaným, starším a mladším sourozencem a také mezi přáteli, který je jako jediný pokládán za rovnocenný. Jedinec byl v čínské společnosti vždy upozadován a vnímán především jakožto člen většího a důležitějšího uskupení, tedy rodiny, či společnosti.

Je však třeba zdůraznit, že nejdůležitějším faktorem, ovlivňujícím postavení žen, byl jejich společenský původ, tedy to, v jaké společnosti se pohybovaly a žily. Podle tohoto schématu lze ženy nejsnáze rozdělit na otrokyně a těžce pracující ženy, manželky farmářů, rolníků a obchodníků, manželky učenců a úředníků, a také ženy šlechticů a panovníků. S otrokyněmi se mohlo volně obchodovat a v domácnosti mohly zastávat jakoukoliv, obvykle však tu nejpodřadnější práci. O něco lépe na tom byly ženy pracující, nicméně taktéž vykonávaly těžké práce, a to navíc za malou finanční odměnu. Za to jim byla ponechána nepatrně větší svoboda než ženám ze zámožnějších vrstev. Ženy farmářů a rolníků pracovaly na polích společně s muži, kde tak mohly vést rozhovory s přáteli a se sousedy. O něco pohodlněji si žily ženy obchodníků, avšak i těm byla ponechána určitá „svoboda“. Oproti tomu ženy vzdělanců a úředníků, pak trávily většinu života uvnitř domácnosti, kterou směly opouštět jen velmi vzácně. V domácnosti se pak staraly o rodinu a manžela a čas si krátily vyšíváním, kaligrafií či kreslením. Mohly přijímat rodinné, či dámské návštěvy, popřípadě se na návštěvu i samy vydat, nicméně

vždy pouze ve voze zakrytém závěsy. Životní styl šlechtičen a družek vládařů byl v mnohém podobný, avšak pochopitelně finančně nákladnější.⁴⁶

Rodina a příbuzenské vztahy byly v čínské kultuře vždy založeny na několika prostých a neměnných principech, a to na kultu uctívání předků, poslušnosti a lásce k rodičům,⁴⁷ patrilinearitě a soudržnosti s agnatickým příbuzenstvím.⁴⁸ Kromě charakteristiky vztahů uvnitř rodiny je však nezbytné nejprve zmínit, jak vlastně rodina za vlády dynastie Song vypadala. Podstatné je, že se jednalo spíše o rodiny menší, a to většinou o čtyřech členech.⁴⁹

V zámožných rodinách pak bývalo v průměru o jednoho člena více, s tím, že jakmile se syn oženil, založil si svůj vlastní domov, a tudíž docházelo k rozdělení rodiny už v době, kdy byli rodiče ještě stále naživu. Jak docházelo k postupnému růstu čínské populace, počet členů rodiny spíše klesal, a to zejména z ekonomických důvodů. Ženy po svatbě obvykle domov opouštěly a věk nevěst se oproti předchozím dobám zvyšoval (viz kap. *Manželky*).⁵⁰

Období vlády dynastie Song je plné významných sociálních, ekonomických a kulturních změn, tudíž i instituce rodiny se dále měnila a vyvíjela. Tyto změny vedly k přehodnocení základní povahy rodiny a rodinné záležitosti se staly hlavním předmětem filosofických diskuzí. Filozofové tvrdili, že vztahy uvnitř rodiny by měly vycházet z časem prověřených pravidel, ustanovených v klasických dílech konfucianismu. Dle jejich představ se rodina skládala z rozsáhlé příbuzenské sítě, jejíž vazby byly upevňovány pomocí nejrůznějších obřadů. Ženy však v tomto ritualizovaném rodinném modelu hrály poměrně marginální roli. Jejich hlavním úkolem bylo porodit mužského potomka, udržovat teplo domácího krbu a také asistovat při vedení domácích obřadů. Nicméně velké množství obyčejných lidí k rodinným záležitostem, na rozdíl od soudobých myslitelů, přistupovala pragmaticky a vnímala rodinu jako společenství spojené na základě kolektivního vlastnictví majetku. Zatímco názor intelektuálů podporoval

⁴⁶ A. R. O'HARA, *The Position of Woman in Early China*, Taipei 1971, s. 261.

⁴⁷ Z čínského 孝 což je termín pro respekt a úctu k rodičům, starším a předkům, který je základem konfuciánské etiky. Z. TANG, *Confucianism, Chinese Culture and Reproductive Behavior, Population and Environment*, 3, 1995, s. 274.

⁴⁸ P. EBREY, *Conceptions of the Family in the Sung Dynasy*, *The Journal of Asian Studies*, 43, 1984, s. 219.

⁴⁹ B. HINSCH, *Women in Imperial China*, s. 122.

⁵⁰ Tamtéž, s. 122.

hierarchii a formální pravidla, běžní lidé prosazovali spíše liberální přístup k rodinným záležitostem.⁵¹

Za zástupce fundamentálního přístupu k vnitřnímu uspořádání rodinných vztahů je považován Sima Guang, který, stejně jako konfucianští myslitelé již od dob dynastie Han, vnímal rozdíl mezi muži a ženami, jakožto přirozené východisko působení přírodních sil *yin* a *yang*,⁵² a nikoliv jako společenský řád uměle vytvořený muži.

V díle *Pravidla pro rodinný život*,⁵³ které se řadí mezi nejvlivnější texty zabývající se rodinnými vztahy v dobách dynastie Song, se ke vztahu mezi mužem a ženou vyjadřuje takto: „*Manžel je nebem, žena je zemí. Manžel je sluncem, žena měsícem. Manžel je yang, žena je yin. Nebesa jsou ctěna a obsahují všechnen prostor nad námi. Zem je pokorná a pokrývá všechnen prostor pod námi. Slunce ve své plnosti nemá žádné nedostatky, měsíc je někdy kulatý a jindy zas neúplný. Yang dává věcem život, yin se připojí a věci dokončuje. Ženy tedy jako své ctnosti přijímají jemnost a poddajnost, nevynikají silou ani intelektem.*“⁵⁴ Za hlavní myšlenku tohoto úryvku lze tedy považovat fakt, že *yin* a *yang* se sice navzájem doplňují, avšak ne rovnocenným způsobem, a stejně tak by tomu mělo být ve vztahu mezi mužem a ženou.

Jak princip *yang*, tak i *yin* mají každý své vlastní atributy. Nebe, světlo, teplo, síla, produktivita, život a mužská energie jsou označovány jako pozitivní princip *yang*. Země, temnota, chlad, mateřství, slabost, smrt a ženská energie jsou principem negativním, tedy *yin*. Vzhledem k tomu, že muži jsou přisuzovány veskrze pozitivní vlastnosti a je přirovnáván k nebi, je tak přirozeně stavěn do dominantní pozice „vládce“. Vyjádřením „*nebesa jsou ctěna a obsahují všechnen prostor pod námi*“, tuto myšlenku Sima Guang

⁵¹ Tamtéž, s. 122.

⁵² Princip *yin* a *yang* je vysvětlen pomocí dualistické teorie, která je založena na vzájemné provázanosti a spolupráci dvou antagonistických přírodních sil, a to síly pozitivní a negativní. Dle této teorie je vše v přírodě označováno buď jako *yin* nebo jako *yang*. Teorie *yin* a *yang* byla rovněž užívaná v lékařství a geografii. Jejím klasickým zdrojem je *Knih proměn* a od dob vlády dynastie Han (206 př.n.l. – 88 n.l.) má filozofie *yin* a *yang* významný vliv na rozvoj čínské kultury. Z. TANG, *Confucianism, Chinese Culture and Reproductive Behavior...*, s. 272.

⁵³ Sima GUANG: *Precepts for Family Life*, s. 414-418.

⁵⁴ „*The husband is Heaven, the wife is earth. The husband is the sun, the wife is the moon. The husband is yang, the wife is yin. Heaven is honored and occupies the space above. Earth is lowly and occupies the space below. The sun does not have any deficiencies in its fullness, the moon is sometimes round and sometimes incomplete. Yang sings out and gives life to things, yin joins in and completes things. Therefore wives take as their virtues gentleness and compilance and do not excel through strength or intellectual discrimination.*“ Sima GUANG: *Precepts for Family Life*, s. 418.

potvrzuje, přičemž souvislost lze hledat i v čínské etymologii. „*Všechn prostor pod námi*“ je v čínšém jazyce doslovně vyjádřen slovem 天下⁵⁵ *tiānxià* (天 *tiān* = nebesa, 下 *xià* = pod), avšak další význam tohoto slova může být také „*nadvláda*“. Žena, přirovnávaná k zemi, se tedy má nebesům podrobit a být tak přirozeně v pozici „ovládané“. Teorii yin a yang lze zároveň aplikovat i na principy morální, kdy ctnosti jsou vnímány jako yang a neřesti jako yin. Sima Guang to vyjadřuje větou: „*Slunce ve své plnosti nemá žádné nedostatky, měsíc je někdy kulatý a jindy zas neúplný*“. Muž je tedy absolutně ctnostný bez jakýchkoliv neřestí, zatímco žena dílčími nedostatky čas od času oplývá. Sima Guang také považoval za samozřejmé, že činnost a iniciativa mají větší hodnotu než vytrvalost, z čehož vyplývá, že správná společenská role muže je vést a povinností ženy je ho následovat. K tomu, aby žena pouze slepě následovala svého muže, nepotřebuje ani fyzickou sílu, ani vzdělání. Silný a vzdělaný by měl být výhradně muž.

Princip yin a yang byl obvykle spojován s klasickou frází „*rozdíl mezi mužem a ženou*“, která může mít široký význam od fyzické segregace až po odlišnost rolí, které uvnitř rodiny i ve vztahu k vnějšmu světu, měli manželé zastávat. Sima Guang chtěl obojí a z jeho myšlenek vyplývá hluboké přesvědčení, že muž by měl řešit záležitosti mimo domov, přičemž role ženy je omezena výhradně na prostor domácnosti. Pod pojmem „*záležitosti mimo domov*“ si pak lze představit veškerou komunikaci s vnějším světem, zajišťování rodinného příjmu a také všechn společenský život.⁵⁶ Dokladem toho nám mohou být také některá malířská díla zhotovená v tomto období, na kterých můžeme pozorovat výjevy z veřejných prostranství, jakými byly například trhy a rušné ulice. Při bližším zkoumání si nelze nevšimnout, že velká většina zobrazených postav jsou muži a ženy se zde objevují pouze zřídka. Muže bylo možné spatřit ve všech obchodních čtvrtích velkých měst, nicméně ženy zde prakticky nenajdeme. Jako příklad takového obrazu lze uvést dlouhý svitek, který v raném 12. století zhotovil malíř Chang Tse-tuan (1100-1130 n.l.). Je zde vyobrazen jarní den, během kterého se zástupy lidí baví, pracují a nakupují v ulicích města Kaifeng.⁵⁷

⁵⁵<https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?page=worddict&wdrst=1&wdqb=tianxia> [Citováno dne 26.3.2019]

⁵⁶ P. B. EBREY, *Women and the Family in Chinese History*, New York 2002, s. 24.

⁵⁷ P. B. EBREY, *Inner Quarters: Marriage and the Lives of Chinese Women in the Sung Period*, California 1993, s. 21.

Problematikou působnosti ženy mimo domácnost se zabýval také Yuan Cai, který byl rovněž zastáncem názoru, že vnější rodinné problémy se žen netýkají a neměly by se tak podílet na jejich řešení. Odůvodňuje to tím, že dobří manželé a synové se o tyto záležitosti postarají za ně a ti neschopní si vždy najdou způsob, jak před nimi problémy utajit. Jako příklad udává: „*Pokud chtějí synové zastavit rodinný majetek, potřebují k tomu podpisy svých matek, nicméně existují tací, kteří dokumenty falšují a podpisy padělají.*“⁵⁸ Ačkoliv nebylo možné, aby ženy řešily záležitosti mimo prostor domácnosti, v otázce majetku byla situace poněkud odlišná. Majetek, jenž žena do rodiny přinesla v podobě věna, byl i po svatbě v jejím soukromém vlastnictvím, a tudíž měla právo s ním volně disponovat (viz kapitola *Manželky*). Muži, především pak synové, tedy neměli neomezená práva k rodinnému majetku a matky je tak v těchto záležitostech mohly, alespoň částečně, kontrolovat. Nicméně výše uvedená citace dokládá, že muž byl stále ten, kdo měl v rodině hlavní slovo, a i přes tuto částečnou kontrolu ze strany žen, si vždy mohl najít cestu, jak ji obejít.⁵⁹

Rodina představovala základní ekonomickou jednotku, uvnitř které měl každý člen jasně vymezené postavení vůči svým příbuzným. Sima Guang to popisuje slovy: „*Vládce by měl vynikat morálními ctnostmi, zatímco poddaný má být oddaný, otec má být laskavý a syn filiální, starší bratr milující a mladší uctivý, manžel by měl být přátelský a žena laskavá, tchýně má být milá a snacha poslušná. Toto jsou pravidla slušného chování.*“⁶⁰ Jasně zde poukazuje na podřízený vztah vůči autoritám a starším, přičemž i žena, především v pozici manželky, měla v této hierarchii jasně vymezenou roli. Nejen, že se musela podřídit svému muži, významnou roli v jejím životě hrála také manželova matka a celá jeho rodina. Jejimi hlavními úkoly bylo především vaření, uklízení, péče o děti a rodiče, nicméně se také angažovaly v činnostech, jako například pěstování morušovníků, chování bourců morušových pro získání hedvábí, a také předení, tkaní, vyšívání a šití. Přestože většina žen pracovala především doma, tak, jak doporučoval Sima Guang, našly se i takové, které se věnovaly činnostem mimo sféru domácnosti.

⁵⁸ „*Sons must have their mothers' signatures to mortgage their family properties, but there are sons who falsify papers and forge signatures.*“ Yuan CAI: *Yuan Cai on Women's Problems*, s.167.

⁵⁹ Yuan CAI: *Yuan Cai on Women's Problems*, s.167.

⁶⁰ „*A ruler should be moral, and subject dutiful, father should be benevolent, and son filial, an older brother should be loving, and youger brother respectful, a husband should be amiable, ad wife gentle, a mother-in-law should be kind a daughter-in-law submissive. These are the rules of propriety.*“ Sima GUANG, *Precepts for Family Life*, s. 415.

Některé ženy se tak uplatnily jako hostinské, bylinkářky, porodní báby, dohazovačky a duchovní média, nicméně společnost je neuznávala, a jejich tíživá sociální role byla často trivializována. Naopak ty, co zůstávaly v soukromí odloučené od ostatních, byly považovány za vzor ideální ženy, matky a manželky.⁶¹

Role ženy uvnitř rodiny je jasně definována také v knize *Životopisů obdivuhodných žen*, kde ukázkově ctnostná žena, matka významného filosofa Mencia uvádí výčet povinností, které by žena měla zastávat: „*Povinností ženy je připravit pět pokrmů denně, ohřívát víno, starat se o manželovy rodiče, šít šaty a to vše, aby zušlechtila dovednosti, které se od žen vyžadují, přičemž nemá žádné ambice v řízení záležitostí mimo dům.*“⁶² Zde se znovu potvrzuje striktní vyčlenění žen z veřejného života a jejich předurčení k bezmezné starosti o rodinu. Z výše uvedených výčtů povinností, jež měla žena zastávat, lze usuzovat, že hlavní náplní běžného dne bylo pro ženu vaření, výroba oděvů, úklid domácnosti a starost o ostatní členy rodiny. Jejím neméně důležitým úkolem byla zajisté i péče o manžela, jemuž musela taktéž věnovat náležitou pozornost. Pokud se chtěla vzdělávat, předpokládalo se, že se bude zdokonalovat výhradně v těchto dovednostech. Nicméně Menciova matka se zároveň také nepřímo zmiňuje o pracujících ženách, a to v příběhu, který malému Menciovi vypráví pro poučení: „*Bylo by to stejné, jako když žena skončí s tkaním, které ji živí. Jak dlouho by mohla být takováto žena závislá na svém manželovi a synovi, aby odvrátili hlad? Jestliže žena zanedbává svou práci a muž přestane zlepšovat svůj charakter, mohou skončit jako obyčejní zloději, ne-li otroci!*“⁶³ Tkaní představovalo hlavní zdroj příjmu i pro Menciovu matku, ta však byla vdova a pokud chtěla sebe i syna uživit, neměla jinou možnost. V rodině, jejíž součástí je i muž a jehož v příběhu také zmiňuje, však mohla být situace jiná. Ačkoli ženy měly obvykle na starost pouze péči o domácnost, z textu je zřejmé, že zároveň mohly vykonávat činnosti, kterými přispěly ke zvýšení rodinného příjmu. Z úryvku však jasně vyplývá, že v případě modelové rodiny, kterou Menciova matka zmiňuje jako příklad, se

⁶¹ C. C. FAN, *Language, Gender and Chinese Culture*, International Journal of Politics, Culture and Society, 1, 1996, s. 103.

⁶² „*A woman's duties are to cook the five grains, heat the wine, look after her parents-in-law, make clothes, and that is all therefore, she cultivates the skills required in the women's quarters and has no ambition to manage affairs outside of the house.*“ Liu HSIANG: *The Mother of Mencius*, s. 34.

⁶³ „*It would be just like a woman who supports herself by weaving to give it up. How long could such a person depend on her husband and son to stave off hunger? If a woman neglects her work or a man gives up the cultivation of his character, they may end up as common thieves if not slaves!*“ HSIANG, Liu: *The Mother of Mencius*, s. 34.

nejedná pouze doplňkový příjem a peníze, jež žena vydělá, představují značnou část rodinného rozpočtu. Muži zde pak jednoznačně nejsou vyobrazeni jakožto hlavní živitelé rodiny a je tedy více než pravděpodobné, že v chudých rodinách musely nutně pracovat i ženy, což je v rozporu s tradičním konfuciánským modelem rodiny, kdy má žena za úkol pouze pečovat o domácnost a její členy. Toto rodinné schéma tedy bylo pravděpodobně běžnější v rodinách z vyšších tříd, kdy muži pracovali například jako významní úředníci a jejich příjem byl dostatečně vysoký na to, aby ženy pracovat nemusely.

K tomu, aby mohlo dojít k jasné definici rolí a jejich rozdělení uvnitř rodiny, bylo nutné brát v potaz nejenom rozdíly fyzické, ale také již zmíněné odlišnosti psychické. Z toho důvodu kladl Sima Guang značný důraz také na fyzickou segregaci jednotlivých členů rodiny. Doslova uvádí: „*Muži a ženy by neměli sedět pospolu, ani sdílet ramínka na šaty, ručníky či hřebeny. Muži a ženy by také neměli mít žádný přímý fyzický kontakt, když si předávají věci.*“⁶⁴ Zde lze pozorovat, že pravidla separace příslušníků opačných pohlaví byla velice striktní. Sima Guang uvádí jako krajně nežádoucí, aby docházelo k fyzickému kontaktu mezi mužem a ženou, kteří nebyli manželé, a to i v případě, že se jednalo o příbuzné. Už pouhý dotek rukou při předávání předmětů mohl na ženu, která měla zůstat za všech okolností cudná, vrhat špatné světlo. Nicméně separace mužů a žen nebyla založena pouze na prevenci osobního kontaktu, nicméně roli zde hrály právě takové triviální záležitosti, jako je sdílení předmětů běžné denní potřeby. Hlavním důvodem, proč měli být muži a ženy fyzicky odděleni, bylo odlišení jejich rolí a také požadovaná rozdílnost v chování. Příslušníci mužského a ženského pohlaví se měli každý věnovat odlišným činnostem a pokud bylo nutné vykonávat činnosti stejné, pak jiným způsobem. Jako příklad lze uvést situaci, kdy došlo k úmrtí v rodině a bylo nutné po určitou dobu držet smutek. V této situaci existovaly odlišné stupně mužského a ženského

⁶⁴ „*Men and women should not sit together, nor share clothes hangers, towels, or combs. Men and women should have no direct physical contact when giving or receiving things.*“ Sima GUANG, *Precepts for Family Life...*, s. 415.

smutečního oděvu a také smuteční povinnosti⁶⁵ byly vykonávány rozdílným způsobem.⁶⁶ Dalším příkladem je pravidlo pro chování mimo prostor domácnosti: „*Pokud žena opustí vnitřní prostor domu, její tvář by měla být zakrytá. V případě že vychází ven v noci, měla by držet svíci, bez které by neměla udělat jediný pohyb. Na ulicích by měli muži kráčet po pravé a ženy po levé straně.*“⁶⁷ Ženy si tvář částečně zakrývaly závojem, a to z důvodů ochrany před zvědavými pohledy cizích mužů. Tuto skutečnost ve svých dílech Sima Guang zmiňuje poměrně často, a pravděpodobně i díky jeho radám v té době ženy závoj nosily stále častěji. Sima Guang se zřejmě domníval, že fyzická segregace je důležitá z hlediska prosazování oddělení rolí, nicméně zmíněné povinné zakrývání tváře, či nutnost nošení svíce v nočních hodinách může poukazovat také na obavu z možného vzniku fyzické přitažlivosti, což by mohlo vést k neregulované sexualitě, a tedy v té době krajně nevyžádanému chování.⁶⁸

Striktní segregace členů rodiny byla dokonce vyžadována i u dětí: „*Jakmile děti dosáhnou věku 7 let, dívky a chlapci by neměli sdílet stejné lože, či jíst u stejného stolu. Ve věku 10 let by pak dívka neměla opustit prostor domu.*“⁶⁹ Pro dívky bylo číslo 7 v otázce věku klíčové. Do 7 let již měly všechny nové zuby, ve 14 pak byly pohlavně dospělé, a tedy připravené na sňatek, plné sil byly ve 21 letech a ve věku 49 let pak ztrácely svou reprodukční kapacitu. Pro muže bylo stejně důležité číslo 8, které je navíc v čínské kultuře obecně považováno za nejšťastnější.⁷⁰ Je evidentní, že výchova dívek a chlapců měla probíhat odděleně od nejtělejšího věku, a jelikož byl věk 7 let vytyčen

⁶⁵ Celkem existovalo pět stupňů smutečních povinností. V případě muže byly první tři nejtěžší stupně určeny pro manželky a patrilineární příbuzné. První stupeň patřil otci, v případě jehož smrti musel muž držet smutek po dobu tří let. V případě úmrtí otcova otce pak po dobu dvou let a pokud zemřel některý z otcových bratrů, bylo nutné držet smutek 9 měsíců. Pokud zemřel otcův první bratranec musel muž truchlit 5 měsíců, což představovalo čtvrtý stupeň. V případě smrti otcova druhého bratrance se jednalo o stupeň pátý, kdy bylo nutné smutek držet pouze 3 měsíce. Pokud zemřel někdo z matčiny linie, držel muž smutek čtvrtého stupně. Pro ženské příbuzné z otcovy strany, stejně jako pro manželčiny rodiče platil stupeň pátý. Manželka musela za rodiče muže držet smutek také 3 měsíce. Pokud manželka zemřela podle druhého stupně držel muž smutek dva roky, nicméně žena musela v případě smrti muže truchlit podle prvního stupně 3 roky. Poté co se žena vdala byly její smuteční povinnosti vůči vlastní rodině zkráceny o jeden stupeň. P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 51.

⁶⁶ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 24.

⁶⁷ „*When a woman leaves the inner quarters, she should have her face covered. When she walks around at night, she should hold a candle. Without a candle, she should not make any move. On the streets, men should walk on the right side and women on the left side.*“ Tamtéž s. 416.

⁶⁸ P. B. EBREY, *Women and the Family in Chinese History*, s. 25.

⁶⁹ „*Furthermore, once they reach the age of seven, boys and girls should not share a bed or eat at the same table. When a girl is ten years old, she should not leave the household.*“ Sima GUANG, *Precepts for Family Life...*, s. 416.

⁷⁰ P. B. EBREY, *Inner Quarters*, s. 28.

jakožto první důležitý mezník v dívčině dospívání, lze předpokládat že právě z tohoto důvodu měly být od chlapců odděleny již v této době. V 10 letech již měly být izolovány úplně a v domácnosti měly strávit prakticky celý zbytek života. Oficiálně byly dívky prohlášeny za dospělé v 15 letech a chlapci ve 20 letech, a to během slavnosti, které je součástí svátku „Čištění hrobů“ (清明節⁷¹ Qīngmíngjié).⁷² Během této slavnosti si chlapci mohli poprvé na znamení dospělosti pokrýt hlavu čapkou a dívky si konečně směly vyzdobit účes jehlicemi.⁷³

Jak již z výše uvedených skutečností vyplývá, postavení ženy vůči mužům, především pak vůči manželovi, bylo jednoznačně podřízené, a to od narození až po smrt. Prakticky v každé fázi svého života byla žena podřízena nějaké vyšší autoritě a dle konfuciánských principů byly vztahy v rodině striktně hierarchizované a předem vymezené. Jako svědectví o podřízeném postavení ženy nám mohou sloužit slova Menciovy matky, kdy v rozhovoru se svým synem charakterizuje postavení ženy v rodině takto: „*Když je žena mladá, musí se podrobit svým rodičům. Po svatbě se musí podřít svému muži. Když ovdoví, musí být podřízena svému synovi.*“⁷⁴ Na základě tohoto vymezení jsou následující kapitoly strukturovány tak, aby popsaly život žen v roli dcery, následně manželky, matky a konečně také i vdovy, a zároveň tak skrze tyto životní etapy definovaly jejich postavení vůči mužům.

⁷¹ <https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?page=worddict&wdrst=1&wdqb=qingmingjie> [Citováno dne 13.4.2019]

⁷² Svátek Qīngmíngjié tradičně probíhá na počátku dubna a slouží k uctívání kultu předků. Lidé navštěvují hroby svých zemřelých příbuzných a prokazují jim tím tak svou úctu. A. PALÁT – J. PRŮŠEK, *Středověká Čína: společnost a zvyky v době dynastií Sung a Jüan*, Praha 2001, s. 245.

⁷³ Tamtéž, s. 245.

⁷⁴ „*When she is young, she must submit to her parents. After marriage, she must submit to her husband. When she is widowed, she must submit to her son.*“ Liu HSIANG, *The Mother of Mencius*, s. 34.

3. Dcery

Narození dcery nebylo v mnohých rodinách událostí radostnou, ba právě naopak představovalo zklamání a důvod k obavám o budoucnost rodiny, a to především v případech, kdy rodina neměla doposud žádného mužského potomka. Preference chlapců byla zakořeněna v tradiční snaze o zachování mužské rodové linie, rodinných tradic a jména.⁷⁵ Mužský potomek nebyl důležitý pouze pro budoucnost rodiny, byl také nezbytným pro rodinnou minulost. Muž rodině jednak zajišťoval oporu a péči ve stáří, ale také byl v rámci tradičního kultu předků jako jediný oprávněn a povinen jim přinášet oběti. Pokud by rodina neměla mužského potomka, existence všech předků na onom světě mohla být ohrožena. V krajním případě tak mohl být chlapec adoptován či byla domluvena výjimečná ustanovení, podle kterých směly oběti přinášet i samy dcery.⁷⁶

Zejména v chudých rodinách nebyly novorozené dcery přijímány s nadšením a velice často tak docházelo k takzvané pohlavně selektivní infanticidě, kdy byly novorozené dívky záměrně usmrcovány. Pro nemajetnou rodinu mohlo narození dcery představovat opravdu vážný problém, jelikož bylo nutné jí v budoucnu zajistit patřičné věno. Sňatkem se navíc dívka stala členem rodiny nové a nepřispěla tak nijak k udržení rodiny i po budoucí generace. Pořizování zásnubních darů v případě svatby syna, jako pokračovatele rodu, bylo v porovnání s cenou věna levnější.⁷⁷ V dobách dynastie Song se výše věn neustále zvyšovala a náklady na svatbu syna byly asi o třetinu nižší než náklady na svatbu dcery.⁷⁸ Pokud bylo pro čínskou rodinu nezbytné obětovat některého ze členů, aby zůstala zachována její existence, bylo přirozené, že byl obětován ten nejméně hodnotný a užitečný.⁷⁹ Dle dobového pohledu tak mohlo zabití novorozené dcery zachránit budoucnost rodiny a dívčí infanticida tak byla v době dynastie Song velice běžná. Smrt mnoha novorozených dívek ve společnosti způsobovala všeobecné pohoršení, a to především pokud k infanticidě docházelo i ve vážených rodinách.⁸⁰ Nejčastěji byli novorozenci zabíjeni utopením v nádrži s vodou, nicméně někteří rodiče volili i humánnější variantu, jíž bylo odložení dítěte na místě, kde bylo pravděpodobné,

⁷⁵ D. KO – J. R. PIGGOTT, *Women and Confucian Cultures...*, s. 132.

⁷⁶ A. PALÁT – J. PRŮŠEK, *Středověká Čína...*, s. 244.

⁷⁷ D. KO – J. R. PIGGOTT, *Women and Confucian Cultures...*, s. 132.

⁷⁸ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 101.

⁷⁹ A. R. O'HARA, *The Position of Woman in Early China*, s. 266.

⁸⁰ B. HINSCH, *Women in Imperial China*, s. 125.

že bude nalezeno.⁸¹ I přes to, že měla dívka štěstí a dožila se dospělosti, musela mnohdy čelit řadě problémů, se kterými se mužští potomci zatěžovat nemuseli. V mnoha případech musely dívky odkládat svatbu, aby rodičům poskytly dostatek času k opatření věna, a pokud byla rodina natolik chudá, že dívce nemohla poskytnout věno žádné, zůstala po celý život neprovdaná. V horším případě pak byla dcera prodána jako konkubína, či jako služebná.⁸²

Zklamání z narození dcery často dokládají i jména, která jim rodiče vybírali. V čínské kultuře jména symbolizují přání rodičů, či se v nich odráží fyzický popis člověka a jeho kvalit. Spousta dívek tak měla jména jako například „Malá chyba“ (Xiǎo cuò 小錯) nebo „Horší než chlapec“ (Yànán 亞男). Dívčí jména měla obecně tendenci být více negativní a stereotypní, a tak už jen dívčino jméno ji od narození stavělo do pozice nechtěného, či méněcenného člena rodiny.⁸³ Dívky byly schovávány doma, pokládaly na zem, matky je sotva řádně oblékaly a dávaly jim na hraní jakékoliv rozbité předměty. Chlapci byli oproti tomu oblékáni do zářivých barev a byla jim věnována maximální péče a pozornost.⁸⁴ O genderově nevyváženém přístupu k dětem se již zmiňuje i klasické Konfuciovo dílo *Knihy písni*, kde se lze dozvědět, že novorození chlapci by měli být uloženi do kolébky a na hraní by jim měli být dány nefrity, nicméně dívky měly být položeny na zem a jako hračka by jim měla sloužit dlaždice.⁸⁵ Nefrit symbolizoval vysoké postavení a úřad, který měl jako muž zastávat, zatímco dlaždice byla symbolem domácích prací, které byly jednou z hlavních náplní dívčina života.⁸⁶ Stejný přístup k novorozeným dívkám schvaluje a doporučuje v díle *Lekce pro ženy*⁸⁷ také Ban Zhao, která uvádí „*Třetí den po narození dívky prováděli naši předkové tři zvyklosti. Položili novorozeně pod postel, dali jí na hraní keramický střep a oznámili její narození předkům odevzdáním obětí.*“⁸⁸ Dále pak vysvětluje, že uložením dítěte pod postel rodiče naznačili, že je slabá a měla by se tak podřídit ostatním a sebe samotnou vždy stavět na poslední

⁸¹ P. B. EBREY, *Inner Quarter...*, s. 182-183.

⁸² B. HINSCH, *Women in Imperial China*, s. 125-126.

⁸³ C. C. FAN, *Language, Gender and Chinese Culture*, s. 101.

⁸⁴ A. R. O'HARA, *The Position of Woman in Early China*, s. 263.

⁸⁵ C. C. FAN, *Language, Gender and Chinese Culture*, s. 98.

⁸⁶ A. R. O'HARA, *The Position of Woman in Early China*, s. 263.

⁸⁷ Ban ZHAO: *Lessons for Women*, s. 177-188.

⁸⁸ „*On the third day after birth of a girl the ancients observed three customs: to place the baby below the bed, to give her a potsherd with which to play and to announce her birth to her ancestors by an offering.*“ Ban ZHAO: *Lessons for Women*, s. 179.

místo. To, že dívky dali na hraní keramický střep i Ban Zhao pokládá za symbol domácích prací, které jsou jednou z jejích hlavních životních náplní. Oznámení jejího narození předkům pak podle autorky jasně indikuje její povinnost v pokračování uctívání jejich kultu. Ban Zhao tak potvrzuje, že dívka měla být především skromná a rodina pro ni měla být vždy prioritou. Prakticky již od narození tak měla předurčenou svoji budoucnost a v dobách uplatňování striktních neokonfuciánských pravidel, bylo prakticky nemožné se během života z těchto stereotypů vymanit.

Ačkoliv dle dobových konvencí a ideologie neokonfucianismu bylo narození chlapce přijímáno s daleko větším nadšením než narození dcery a mužští potomci byli obecně více privilegováni, nelze tvrdit, že všechny dcery byly nechtěné a nemilované. V realitě běžného života city často zvítězily nad konvencemi a spousta mužů se tak ve vztahu ke svým ženám, a především pak dcerám dle přísných konceptů neokonfuciánských filozofů nechovala. Jejich emoce se velice zřetelně odráží v poezii, především pak v básních, které muži skládali ve snaze utišit svůj bol a překonat hluboký smutek nad ztrátou milované dcery.⁸⁹ Dle způsobu, jakým jsou básně psané a dle množství emocí, jež jsou v nich patrné, nelze tvrdit, že by rodiče své dcery v dobách dynastie Song neměli rádi. Lidské city vždy byly a budou stejné. Zoufalství z náhlé smrti dítěte lze zřetelně cítit například v epitafu, který pro svou dceru napsal básník Lu You:

Epitaf pro mou dceru

U opuštěného kopce a pusté rokle,
Uprostřed mrazu, obklopená trny a porostem,
Leží má nešťastná dcera v osamělém hrobě.
V žádném směru nelze spatřit souseda.
Když byla naživu, nikdy neopustila domov.
A ve své smrti je opuštěna na místě, jakým je toto.⁹⁰

⁸⁹ D. KUHN, *The Age of Confucianism Rule: The Song Transformation of China (History of Imperial China)*, Harvard University Press 2011, s. 144.

⁹⁰ „By a deserted hill and over desolate ravine,
Amid frost and dew and surrounded by thorns and brush,
Lies my hapless daughter in a solitary grave.
No neighbor is seen in any direction.

Z epitafu je zřejmé, že Lu You svou dceru velmi miloval a představa, že již není mezi živými, a navíc úplně sama na cizím místě, ho velice skličovala. V básni je navíc zajímavý předposlední verš, kdy Lu You zmiňuje, že jeho dcera nikdy neopustila domov. Dle pravidel, jež sepsal Sima Guang a jež jsou zmíněny v předchozí kapitole by dcera neměla opouštět od deseti let věku, nicméně dle této poznámky lze soudit, že v některých rodinách dcery neopouštěly domov vůbec. Dalším autorem, jenž ve svých básních zmiňuje své dcery, byl státník Wen Tianxiang. Ten během svého pobytu v mongolském vězení, kam se dostal díky odporu proti mongolské invazi složil báseň, ve které živě, avšak ustaraně popisuje své dcery:

Dcery měl jsem dvě, veselé a roztomilé.
Starší se s oblibou cvičila v kaligrafii
Zatímco mladší zvučně recitovala lekce.
Když náhlý závan severního větru zastřel polední slunce
Pár bílých nefritů zůstalo opuštěno na kraji cesty.⁹¹

V básni zmiňuje temné okolnosti, za kterých musel opustit své dcery, zatímco šel vstříc svému temnému osudu, jenž ho čekal v mongolském vězení. Tato báseň také evokuje větší volnost dívek v kontrastu s chlapci, kteří se již od velmi nízkého věku museli chovat příkladným způsobem. Dle této básně bylo dívkám umožněno být déle dětmi a užívat si bezstarostné chvíle dětství. Nicméně je zde zároveň i zřetelný důraz, jenž byl kladen na jejich vzdělávání.⁹²

Výchově dívek byla věnována jednoznačně menší pozornost, jelikož se předpokládalo, že se vše potřebné pro život naučí následováním matky, pomáháním

*When she was alive she never left the house.
In her death she is abandoned in a place like this.*

You LU: *Song Poems for Daughters*, s. 433.

⁹¹ „*Daughters I have two, both bright and sweet.*

The older one loved to practice calligraphy

While younger recited lessons sonorously.

When a sudden blast of the north wind darkened the noonday sun

The pair of jade whites was abandoned by the roadside“

Tianxiang WEN: *Song Poems for Daughters*, s. 434.

⁹² D. KUHN, *The Age of Confucianism Rule...*, s. 145.

v domácnosti a podílením se na aktivitách, jakými bylo vaření, pečování o bource morušové, předení, šití, péče o mladší sourozence, staré a nemocné. Větší péče a pozornost pak byla jednoznačně věnována chlapcům, kteří byli již od útlého věku nuceni se nazpaměť učit klasické konfuciánské texty a připravovat se tak na své budoucí povolání. Avšak neznamenalo to, že by výchově dívek nebyla věnována pozornost vůbec žádná. Pokud měly obstát ve společnosti, jež kladla důraz na odlišné postavení mužů a žen, musely být na svou roli důkladně připraveny. Tuto přípravu jim zajišťovaly matky, které je vedly k tomu, aby byly milé, vlídné, uctivé a zdrženlivé. Přirozeně kultivaci těchto vlastností nevnímaly jako ženský útlak, a naopak vychovávaly dcery, které měly všechny požadované ženské cnosti, a navíc byly v očích ostatních krásné. Některé vlastnosti, které byly vštěpovány dcerám, byly důležitější než ostatní, například mravnost a skromnost, které byly známkami ušlechtilosti, prozrazovaly, že daná dívka je ctnostná a nejedná se tak o kurtizánu. Čím více muži toužili po zábavné společnosti kurtizán, tím větší cudnost a skromnost požadovali od svých žen a dcer a snažili se je držet uvnitř domácnosti.⁹³

S výchovou dcer matkám pomáhalo například *Klasické dílo pro dívky*,⁹⁴ které představuje jakýsi návod na to, jak by se dívky měly chovat, aby byly příkladnými dcerami a v budoucnu ideálními a ctnostnými manželkami. Zde jsou jim udíleny základní rady, které je například nabádají k časnému vstávání a celodennímu plnění povinností. K těmto povinnostem patří ruční práce (šití a vyšívání), vaření a uklízení, které by se měly učit od svých matek. Dívka by měla být pilná a neměla by se uložit ke spánku dřív, než splní všechny tyto denní povinnosti. Velký důraz je zde kladen také na hygienu, přičemž se zde zmiňuje především pravidelné česání vlasů a mytí obličeje. Spořádaná dívka by naopak neměla příliš často navštěvovat sousedy, což odkazuje na povinnost dívek a žen zdržovat se pouze v prostoru domácnosti, která je zde také zdůrazněna. Objevuje se zde i varování před nočním vycházením z domu. V případě nutnosti opuštění prostor domácnosti po setmění by měla být dívka doprovázena služebnou, která musí nést lucernu. Dalším zajímavým bodem je poznámka o vztahu k sestřím rodičů: „*Neříkej ,otcova sestra, že je škaredá, ale matčina hodná.*“⁹⁵ Zde lze hledat souvislosti s tradičním

⁹³ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 186.

⁹⁴ *Classic for Girls*, s. 437-446.

⁹⁵ „*Don't say ,Father's sister's ugly, but mother's sisters's good.*“ *Classic for Girls*, s. 438.

upřednostňováním příbuzenstva z otcovy strany. Žena se po svatbě stala součástí manželovy rodiny, tudíž i její potomci měli přirozeně prokazovat větší úctu členům rodiny otce. Dívka by pak měla při konverzaci pečlivě vážit slov a nebyt příliš hlučná.⁹⁶

V tomto pramenu lze také nalézt rady věnované cíleně dívkám od sedmi do dvaceti let. Podle *Klasického díla pro dívky*⁹⁷ by se děvčata měla učit dívčím způsobům již od sedmi let věku, a opět je zde apelováno na brzké vstávání a udržování hygieny. V osmi letech by se dívka měla znát se všemi mladšími i staršími bratry. Dívky a chlapci měli být vychovávaní odděleně, nicméně z pramene vyplývá, že v tomto věku měly být dívky se svými bratry alespoň seznámeny. V deseti letech je nezbytné naučit se šít šaty a opravovat rozbité věci a ve dvanácti by měla být schopná vařit a vyšívat květinové a přírodní vzory. Po dosažení třinácti let by měla dívka vědět, jaké jsou zásady slušného chování při setkání se zbytkem rodiny a v případě příchodu bratrů, či jejich manželek by měla zdvořile povstat. Po dosažení patnácti let se již předpokládalo, že je již dívka připravená ke sňatku a měla se tak do té doby, stále ještě z pozice dcery, zdokonalovat v dovednostech nezbytných pro manželství.⁹⁸ Důležitou větou, která se tu objevuje v souvislosti s věkem sedmi let, je pak „*Svoje, lilie‘ si svazuj těsně a úhledně a nikdy nevycházej na ulici.*“⁹⁹ Termín „lilie“ popisuje nohy, které jsou záměrně deformované tak, aby byly co nejmenší. Dívkám z vyšších vrstev byly nohy svazovány již od velice útlého věku, a díky tomu byla i omezena jejich pohyblivost. Šance pohybovat se tak mimo prostor domu, tak byla pro dívku ještě menší.

Jelikož básně, psané za vlády předešlé dynastie Tang či dříve, se o svazování dívčích nohou nezmiňují, předpokládá se, že tento zvyk se rozvinul až v dobách Song. Svazování chodidel tak pravděpodobně započalo v raném 10. století, kdy bylo praktikováno pouze palácovými tanečnicemi. Během století dvanáctého se svazování chodidel rozšířilo i ve vyšších společenských kruzích a elitních rodinách, kde jej praktikovaly jak manželky, tak i konkubíny a služebné.¹⁰⁰ Noha byla obvazy svázána natolik pevně, že čtyři prsty byly zkrouceny směrem dovnitř pod chodidlo, čímž byla noha zdeformována a pokrivena. Cílem bylo nohu zmenšit přibližně o polovinu její

⁹⁶ *Classic for Girls*, s. 438.

⁹⁷ Tamtéž, s. 437-446.

⁹⁸ Tamtéž, s. 439.

⁹⁹ „*Bind your ‚lilies‘ tight and tidy, never go upon the street.*“ Tamtéž, s. 439.

¹⁰⁰ B. BIRGE, *Women...*, s. 12-13.

původní délky tak, aby se vešla do drobných hedvábných bot, které byly v té době vysoce módní a populární. Tento nesnesitelně bolestivý proces byl započat již v raném dětství, kdy byly kosti ještě stále ohebné a pokračoval po mnoho let, dokud nebylo konečně dosaženo požadovaného tvaru, obecně známého jako „zlatý lotos“¹⁰¹. V této fázi byly obvazy nepostradatelné ke stabilizaci nohy během chůze. Svazování tak lze považovat za druh operace, a to i přesto, že k ní nebylo zapotřebí skalpelu, jelikož tento zákrok trvale změnil ženino tělo a výrazně omezil její pohyblivost. Pokud žena s takto zdeformovanými chodidly musela opustit prostor domu, chodila pouze po malých krůčcích a většinu času raději pouze seděla, jelikož delší chůze ji způsobovala opravdu velké bolesti. Za dynastie Song tak díky tomu byly ženy více, či méně připoutané k domácnosti, což korespondovalo s ideologií neokonfucianismu. Určitá osobní svoboda žen, které existovala v dobách dynastie Tang, se vytratila a svazování chodidel ji učinilo ještě více závislou na muži, hlavně domácnosti.¹⁰²

Ideální žena byla menší než muž, bledá, štíhlá a křehká. Žena se svázanými chodidly, která často nepobývala na slunci a měla méně pohybu, byla často slabá a neduživá a více tak odpovídala dobovému ideálu krásy. Ten, jak je známo z poezie psané muži, ztělesňovaly nešťastné krásky, které setrývaly doma a toužebně očekávaly návrat svých milovaných mužů, kteří pro ně představovali smysl života.¹⁰³ Pro pochopení tohoto ideálu je také třeba zmínit, jací v té době vlastně byli muži. Průměrný muž z vyšší společenské vrstvy v dobách dynastie Song byl vzdělaný, měl vybrané, ale zženštilé chování a po vzhledové stránce byl spíše štíhlejší. Pro mnoho takovýchto mužů byly křehké ženy, malátně se pohybující se po malých krůčcích, neodolatelně přitažlivé. Kolébavá chůze navíc také prozrazovala, že se jedná o příslušnici vyšší třídy, jelikož ženy se zdeformovanými chodidly nebyly schopné pracovat, a to rovněž přitahovalo pozornost mužů. Obnažené chodidlo bylo navíc vnímáno jako intimní část ženského těla a rituální rozvazování obvazů mělo pro muže určitý erotický náboj. Ženy se „zlatými lotosy“ tedy byly pro opačné pohlaví přitažlivější a svazování chodidel tak bylo nezbytnou součástí přípravy na manželství. Matky své dcery jistě nechtěly týrat, nicméně podstoupení tohoto

¹⁰¹ Název „zlatý lotos“ pravděpodobně pochází z tanečního představení konkubín, kdy podlaha na které tancovaly, byla poseta lotosovými květy vyrobenými ze zlata. Svazování nohou se tak nejprve začalo praktikovat v 10. století mezi tanečnicemi, které chtěly svá chodidla jednak zpevnit, a zároveň tak také dosáhnout elegantního vzhledu. D. KUHN, *The Age of Confucianism Rule...*, s. 261.

¹⁰² Tamtéž, s. 261-263.

¹⁰³ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 41.

bolestivého procesu pokládaly za nezbytnou investici do budoucnosti, kdy předpokládaly, že drobná chodidla dcerám zajistí atraktivnější vzhled a zvýší tak jejich šance na perspektivní sňatek.¹⁰⁴

V tomto období začalo být v souvislosti s přípravou na perspektivní manželství zmiňováno i vzdělávání dívek. Ačkoliv žena, která zůstávala pouze uvnitř domu, nepotřebovala stejný druh vzdělání jako její manžel, autoři jako Sima Guang a Ban Zhao edukaci žen silně prosazovali. Ve prospěch ženského vzdělávání argumentovali především tím, že pouze vzdělaná žena může být muži dobrou manželkou a její výuka by tedy neměla být zanedbávána.¹⁰⁵ Spousta dívek ze zámožných rodin tak získala literární vzdělání, a to především s důrazem na díla, která se zabývala řádným chováním žen. Sima Guang dívkám doporučoval, aby již od útlého věku, četly klasická díla konfucianismu, jakými jsou například *Konfuciovy hovory* a *Kniha obřadů*¹⁰⁶ a pokusily se tak porozumět obecným myšlenkám, jež jsou v těchto knihách obsaženy. Sima Guang dívky také nabádal k vyhýbání se studiu zpěvu a hry na hudební nástroje, a to zřejmě z toho důvodu, že tyto schopnosti byly typické především pro konkubíny. Pro budoucí ctnostnou manželku bylo nemyslitelné, aby vynikala ve zpěvu, či hře na hudební nástroj a namísto toho se dle jeho názoru měly dívky věnovat osvojování ženských prací, kterými bylo tkaní, šití a vaření.¹⁰⁷ Již do výchovy dívek se tak zde promítá jeden ze základních rozdílů mezi manželkou a konkubínou. Zatímco manželka má zajišťovat chod rodiny a starat se o manžela a o děti, konkubína byla v domácnosti přítomna především za účelem pobavení. Důraz, jenž kladl na vzdělávání žen, pak dokládá citace z kapitoly věnované dcerám, uveřejněné v díle *Pravidla pro rodinný život: „Ctnostné ženy dávných věků se všechny těšily ze vzdělávání. Po své levici měly vždy knihy o historii a po své pravici ukázky příkladných žen.“*¹⁰⁸ Jelikož pouze ctnostná žena mohla být dobrou manželkou, snažil se tak dívky motivovat ke vzdělání skrze udávání pozitivních příkladů.

System zkoušek pro státní službu v období dynastie Song učinil vzdělání pro příslušníky elitních vrstev nezbytným, a ženy tak mohly těžit z obecného vzrůstu

¹⁰⁴ D. KUHN, *The Age of Confucianism Rule...*, s. 263.

¹⁰⁵ P. B. EBREY, *Women and the Family in Chinese History*, s. 29.

¹⁰⁶ CONFUCIUS, *Book of Rites, Analects of Confucius*, in: *Confucianism: The Four Books and Five Classic*, Collected Works of Confucius, ed. Delphi Classic, Hastings 2016.

¹⁰⁷ S. GUANG: *Precepts for Family Life*, s. 417.

¹⁰⁸ „*Virtuous women of ancient times all enjoyed learning. They always had history books on their left and illustrations of exemplary women on their right.*“ Tamtéž, s. 417.

vzdělávacích standardů a rozšířené dostupnosti tištěných knih.¹⁰⁹ Veřejnost považovala gramotnost ženy za chvályhodný úspěch, což dokazují například i epitafy, které často zmiňují, že zesnulá žena byla schopná číst a psát. Pro vzdělané ženy tedy bylo snazší se perspektivně vdát, jelikož muži z vyšších vrstev preferovali manželky, u nichž předpokládali, že budou schopné vyučovat jejich syny.¹¹⁰ Požadavky na vzdělávání dívek se tak za dynastie Song změnily a obyčejná gramotnost již nebyla dostačující. Aby mohla být dívka pokládána za vzdělanou, musela si osvojit pravidla ctnostného chování a byl to pak právě Sima Guang, kdo nabádal rodiče, aby při vzdělávání svých dcer byli důslední, a vedli je k pečlivému studiu konfuciánských a neokonfuciánských textů. Navzdory zvýšené pozornosti věnované edukaci dívek, ženy však jen velice zřídka dosahovaly nejvyššího stupně vzdělání. Jen velmi málo z nich totiž dokázalo porozumět náročnému jazyku, jakým byla klasická díla psána, a tak jim rodiče museli texty sami předčítat, či vytvářet zjednodušené učebnice určené speciálně pro vzdělávání dívek.¹¹¹

Příkladem dívky, které se podařilo dosáhnout vysokého vzdělání, pak byla Li Qingzhao, nejznámější básnířka žijící v tomto období a zřejmě nejlepší čínská básnířka vůbec. Bez kvalitního vzdělání by nikdy nebyla schopná skládat pro ni typické, elegantní básně plné upřímných citů.¹¹² Li Qingzhao ve svých básních otevřeně vyjadřuje své hluboké emoce, což lze pozorovat i na příkladu této básně.

Mé vlasy jsou rozčuchané větrem a prošedivělé
Děsím se vyjít ven a zúčastnit se slavnosti.
Mnohem raději bych zůstala za zástěnou
A pouze poslouchala mladistvý smích a hovor ostatních.
Zatímco lidé procházejí kolem.¹¹³

¹⁰⁹ B. HINSCH, *Women in Imperial China*, s. 128.

¹¹⁰ J. W. CHAFFEE - D. TWITCHETT (edd.), *The Cambridge History of China*, Volume 5, Part Two: Sung China, 960-1279, Cambridge 2015, s. 589.

¹¹¹ B. HINSCH, *Women in Imperial China*, s. 128-130.

¹¹² D. KUHN, *The Age of Confucianism Rule...*, s. 144.

¹¹³ „*My hair wind-blown and temples frosty,*

I dread going out on festive evenings.

I'd much prefer to stay behind the screens

And listen to youthful talk and laughter

As people pass by.“ J. WANG (ed.): *The Complete Ci-poems of Li Qingzhao...*, s. 107.

Li zde chytře využívá oblíbený motiv osamělé ženy schovávající se ve své ložnici, a přitom ho přetváří na rozjímání nad smutkem pramenícím ze stárnutí. Místo, aby čekala na svého milence, tak se schovává před uštěpačnými pohledy, které pozorují její ztrácející se mládí. Zatímco se ztracený milenec možná jednou znovu objeví, dívčí krása už je navždy ztracena a ona si mezitím ze své izolace utvořila mučivý permanentní stav. Tento styl poezie, pak silně kontrastuje s básněmi psanými muži, ve kterých žena toužebně očekává návrat svého milence.¹¹⁴

¹¹⁴ B. HINSCH, *Women in Imperial China*, s. 130.

4. Manželky

Během vlády dynastie Song byly ženy uvnitř domácnosti, ke byl hlavou rodiny otec, rozděleny do dvou kategorií, a to na ty,co se do dané rodiny narodily (dcery) a na ty, co do rodiny přišly z vnějšího prostředí (manželky, konkubíny a služebné). Tato kapitola je věnována právě této druhé kategorii, kdy se stěžejní část zabývá především postavením manželky, jakožto jediné právoplatné družky muže. Součástí je i nezbytná podkapitola věnovaná konkubínám, které byly do domácnosti přijímány jako partnerky pro muže, a to za účelem potěšení a plození dalších, především pak mužských, potomků.¹¹⁵

Za vlády dynastie Song se ženy vdávaly o něco později než v předešlých dobách, a to obvykle ve věku 16 až 18 let. Ačkoliv byla stále velice běžná manželství, kdy byl muž starší než žena, věkový rozdíl mezi manželi se postupně snižoval.¹¹⁶ Žena byla často o 2 či 3 roky mladší než její manžel, nicméně tomu tak nemuselo být vždy. Ve spoustě případů byl stále běžný věkový rozdíl 5 a více let a objevovala se i manželství, kdy byla žena starší než muž.¹¹⁷ *Knihy obřadů*¹¹⁸ pak doporučovala, aby byla žena provdána ideálně ve věku mezi 15 a 20 lety a muž se měl oženit ještě před dosažením věku 30 let. Dle soudobého práva byl minimální věk pro vstup do manželství 13 le, pro ženy a 15 let pro muže.¹¹⁹ Z průzkumu americké sinoložky Patricie Ebrey pak vyplývá, že nejvyšší procento žen se poprvé vdávalo ve věku 18 až 19 let.¹²⁰ To dokládá například i případ proslulé básničky Li Qingzhao, které byla v 18 letech provdána za svou životní lásku, jíž byl vysoce postavený úředník Zhao Mingcheng.¹²¹

Ať už se dívka vdávala v jakémkoli věku, svatba byla nejdůležitější událostí v jejím životě, a to nejenom proto, že zajišťovala celé její živobytí, ale také jelikož určovala celý její budoucí život. Nicméně se však ani zdaleka nejednalo o svazek uzavřený z čisté lásky na základě romantických citů, ale povětšinou o sňatek sjednaný z iniciativy rodin.¹²²

¹¹⁵ P. B. EBREY, Patricia Buckley, *Women and the Family in Chinese History*, s. 39.

¹¹⁶ B. HINSCH, *Women in Imperial China*, s. 123.

¹¹⁷ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*,s. 155.

¹¹⁸ CONFUCIUS, *Book of Rites*, Hastings 2016.

¹¹⁹ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*,s. 75.

¹²⁰ Tamtéž, s. 75.

¹²¹ J. WANG (ed.): *The Complete Ci-poems of Li Qingzhao...*,s. 4.

¹²² C. C. FAN, *Language, Gender and Chinese Culture*, s. 101.

Svatbě předcházely zasnuby a za tímto účelem byly často využívány horoskopy, které rodiče dětem nechávali vypracovat již krátce po narození. Pokud se například do bohaté měšťanské rodiny narodil syn, rodiče tyto horoskopy co nejdříve předali takzvaným dohazovačkám, které podle nich vybraly několik dívek, potenciálně vhodných pro sňatek s jejich synem. Pro výběr byl rozhodující především vztah mezi charakteristikami jednotlivých znamení, v nichž se děti narodily, protože právě ten byl pro jejich manželské soužití stěžejní. Za nevhodný byl například považován sňatek mezi chlapcem narozeným ve znamení hada s dívkou, která se narodila ve znamení draka, a to z toho důvodu, že dle čínských představ drak hada vždy ovládl. Dále bylo nutné brát v potaz také příjmení obou snoubenců. Pokud bylo příjmení stejné, pár nemohl být sezdán, a to i přesto, že mezi nimi neexistovalo žádné příbuzenské pouto. Jakmile byla nalezena vhodná partnerka, její horoskop, jenž se skládal z 8 znaků a byl vyhotoven na červeném papíře, byl položen před tabulky se jmény předků v chlapcově domě, aby předci nevěstu přijali a seznámili se s ní. Pokud vše proběhlo hladce, stanovilo se s pomocí dohazovaček a astrologů co nejvhodnější datum svatby a obě rodiny dohodu stvrdily podpisem dokumentu, který byl respektován i státními orgány.¹²³ Dnem svatby se pak původní rodina dcery prakticky vzdala a odevzdala ji do rukou manžela, s tím se i veškeré její povinnosti vůči pokrevním příbuzným se přesunuly na rodinu novou. Tato životní změna byla pro dívku zajisté velice náročná, a to především proto, že její pozice v roli mladé nevěsty byla poměrně komplikovaná a nejistá.¹²⁴

Jakožto cizinka, zaujímalá uvnitř rodiny nejnižší postavení. Při péči o manželovy mladší sourozence musela dávat najevo patřičnou úctu a respekt, a pokud byl v blízkosti manželův starší bratr se svou ženou, musela se mít na pozoru, aby je, byť jen nedopatřením, neurazila. Při každé sebemenší chybě se pak stávala terčem stížností, přičemž ke konfliktům nedocházelo pouze s tchýní, ale také i s manželovými sestrami. Jelikož s rodinou nebyla pokrevně spřízněna, bylo na ní nahlíženo jako na cizí a vztahy s novými příbuznými byly spíše chladné a povrchnější.¹²⁵ Jedinou možností, jak si postavení uvnitř rodiny upevnit, pro ni bylo porodit mužského potomka, a pokud se tak nestalo, byl na ni ze strany manželovy rodiny vyvíjen obrovský nátlak, který často

¹²³ A. PALÁT – J. PRŮŠEK, *Středověká Čína...*, s. 246.

¹²⁴ C. C. FAN, *Language, Gender and Chinese Culture*, s. 101.

¹²⁵ D. KO – J. R. PIGGOTT, *Women and Confucian Cultures...*, s. 127.

vyvrcholil přijetím konkubíny či rozvodem, který pro ženu představoval nejvyšší možnou formu ponížení.¹²⁶ Pokud žena neprodala děti žádné, bylo zákonem dovoleno, aby ji rodina manžela ihned vrátila zpět její původní rodině. Na druhou stranu však bylo nemyslitelné, aby rozvod iniciovala ona sama, či aby byla navracena na základě rozhodnutí její biologické rodiny. V případě útěku se pak jednalo o prohřešek hodný potrestání, přičemž trest spočíval v uvržení do otroctví na dobu tří let.¹²⁷

Manželství pro ženu tak mimo jiné znamenalo i kompletní změnu její identity. Od okamžiku kdy se vdala byla především snachou v určité rodině a ženou určitého muže, což v praxi znamenalo, že na ni nikdo nepohlížel jako na individuální osobnost, ale pouze jako na „vdanou ženu“. Tímto statutem při vstupu do nové domácnosti bylo určeno i její místo a musela se tak plně podřídit manželovi, a především pak jeho matce.¹²⁸ Avšak důležitější než status manželky, pro ni uvnitř nové rodiny byl status snachy. Podle striktních pravidel konfuciánského učení ostatně ani nebylo možné, aby manželka, která nezískala status snachy, byla po své smrti pohřbena spolu s ostatními příslušníky manželovy rodiny. Status snachy ženě udílela hlava rodiny, a proto bylo vyžadováno, aby po ukončení svatební ceremonie navštívila manželovy rodiče a při té příležitosti rovněž přinesla oběti jeho předkům. Teprve pak bylo manželství pokládáno na uzavřené, a to se všemi důsledky pro celou rodinu.¹²⁹

S ohledem na výše popsané skutečnosti tak lze konstatovat, že dnem svatby se žena v podstatě stala součástí majetku svého muže a jeho rodiny. Mimo to do své nové rodiny také přinášela majetek skutečný, a to v podobě věna, které jí darovala její biologická rodina. Věna často obsahovala hedvábí, nábytek, výšivky, zlato, stříbro, nefrity a velmi důležitou součástí dívčího věna byly hotové šaty a šperky, kterých bylo často dost na to, aby dívce sloužily po mnoho let, ne-li po celý život. Rodina manžela také nevěstiným rodičům posílala zasnubní dary (šaty, hedvábné látky, zlaté šperky, ale i jídlo), které si rodina nevěsty ponechávala.¹³⁰ Výše věna byla v době vlády dynastie Song často určujícím faktorem pro obě rodiny, což dokládá i Sima Guang, který tento přístup kritizoval: „*Dnes je u chamtivých a hrubých lidí zvykem se při výběru nevěsty nejprve*

¹²⁶ P. B. EBREY, *Conceptions of the Family in the Sung Dynasty*, s. 240.

¹²⁷ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 48.

¹²⁸ Tamtéž, s. 49.

¹²⁹ A. PALÁT – J. PRŮŠEK, *Středověká Čína...*, s. 81.

¹³⁰ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 99-101.

tázat na výši jejího věna a také na cenu svatebních darů při provdání dcery, čímž se ke své dceři chovají jako k položce při prodejní transakci.“¹³¹ Hlavní motivací při výběru nevěsty byla častokrát výše jejího věna, nicméně vysoké věno přinášelo více výhod nevěstě než její nové rodině.¹³² I přesto že manželova rodina měla z věna snachy prospěch, žena stále teoreticky vlastnila a kontrolovala svůj majetek, což jí přinášelo jistou nezávislost a moc uvnitř rodiny, a navíc pro ni bylo značnou výhodou například v případě, že se chtěla rozvést a uniknout tak z nešťastného manželství. V tomto případě pak rodina z důvodu obavy ze ztráty značné části rodinných financí se synovou manželkou vyjednávala opatrněji a rozvod zbytečně nekomplikovala.¹³³ Sima Guang se zřejmě i z tohoto důvodu domníval, že vlastnictví soukromého majetku uvnitř rodiny ohrožuje její soudržnost a ženy by tak měly celé věno odevzdávat rodině svého manžela. Ženy podle něj neměly mít žádné soukromé úspory či osobní věci, a dokonce i dary, které obdržely, měly poslušně odevzdávat manželovým rodičům. Nicméně historické skutečnosti byly poněkud odlišné a zřejmě i díky stále sílícímu trendu, kdy měli rodiče tendenci dcerám věnovat opravdu rozsáhlá věna, se zároveň i zvyšovala potřeba chránit soukromé vlastnictví majetku uvnitř rodiny pomocí zákonů. Z toho důvodu byla v té době majetková práva žen zařazena i do právních textů.¹³⁴ Ačkoliv však právo převzaté z doby vlády předešlé dynastie Tang (618–907 n. l.) hlásá „společné živobytí, společný majetek“¹³⁵, který měl být spravován výhradně hlavou rodiny, zde lze nalézt jednu podstatnou výjimku. Pouze jediný typ majetku mohl být uvnitř rodiny držen a spravován individuálně, a to majetek ženy, která se do rodiny přivdala. Tento majetek byl tak od ostatního odlišen a žena s ním mohla poměrně volně disponovat.¹³⁶ Nejednalo se však o zákon nový, neboť věno bylo v soukromém vlastnictví žen již po celá staletí. Rozdíl oproti předchozím dobám spočíval především ve velikosti věn, která byla nyní obsáhlejší

¹³¹ „Nowadays, is the custom for covetous and vulgar people first to ask about the value of the dowry when selecting a bride and the amount of the wedding presents when marrying the daughter.....thereby treating their daughters as an item in a sales transaction.“ P. B. EBREY, *Women and the Family in Chinese History*, s. 26.

¹³² Tamtéž s. 26.

¹³³ B. HINSCH, *Women in Imperial China*, s. 125.

¹³⁴ P. B. EBREY, *Women and the Family in Chinese History*, s. 27.

¹³⁵ „communal living, common property“ B. BIRGE, *Women Property and Confucian Reaction...*, s. 113.

¹³⁶ Tamtéž, s. 113.

a dražší. Zároveň bylo také běžné, že si nevěsta s sebou do manželství přinesla také půdu, která obvykle tvořila hlavní část věna.¹³⁷

Jakkoliv důležitou roli hrála v životě ženy manželova rodina, na prvním místě pro ni měl být vždy a za všech okolností především její manžel, ke kterému měla mít bezmeznou úctu a jemuž měla být naprosto oddána. Prameny, ze kterých práce vychází, ve většině případů popisují manželství jako bezproblémový hierarchický vztah, jenž je udržován díky poslušnosti a pokoře manželky. Stejně jako Sima Guang se i Ban Zhao ve svých *Lekcích pro ženy*¹³⁸ zmiňuje o přírodních silách yin a yang, kterými jsou muž a žena propojeni a které přirovnává k principům nebe a země, a které pokládá za základ všech lidských vztahů. Muže pak taktéž připodobňuje k nebi, které má žena uctívat a bezmezně mu sloužit.¹³⁹ V kontextu manželství je tedy podle Ban Zhao hlavním posláním muže, jež mu propůjčuje princip yang, ovládat a hlavním posláním ženy, pramenícím z principu yin, sloužit.¹⁴⁰ Pokud má být manželství funkční, musí se manželé držet tohoto schématu. V opačném případě je pak přirozený pořádek přírodních sil narušen a manželství je odsouzeno k zániku. Ban Zhao se k tomu doslovně vyjádřila takto: „*Pokud manžel není schopný, tak nemá nic, čím by ovládal svou ženu. Pokud žena není schopná, nemá nic, čím by posloužila svému muži. Jestliže pak manžel neovládá svou ženu, potom jsou pravidla chování, jež manifestují jeho autoritu, porušena. A když žena neslouží svému muži, pak je řádný vztah (mezi mužem a ženou) a přirozený pořádek věcí zanedbaný a zničený.*“¹⁴¹ Vztah mezi manželi má být tedy i podle Ban Zhao založen především na podřízenosti ženy a nadřazenosti muže, nicméně výše uvedenou citací také poukazuje na provázanost jejich rolí a důležitost vzájemné spolupráce. Manželé sice mají mít oddělené funkce, nicméně aby bylo manželství funkční, musí se vzájemně doplňovat, stejně tak jako síly yin a yang. Žena tedy dle ní představuje sice podřízenou, avšak neméně důležitou složku manželského soužití. Ten totiž podle ní není schopen řídit a

¹³⁷ J. W. CHAFFEE - D. TWITCHETT (edd.), *The Cambridge History of China...*, s. 586.

¹³⁸ Ban ZHAO: *Lessons for Women*, s. 177-188.

¹³⁹ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 152.

¹⁴⁰ L. RAPHALS, *Sharing The Light...*, s. 237.

¹⁴¹ „*If a husband be unworthy, then he possess nothing by which to control his wife. If a wife be unworthy, then she possess nothing with which to serve her husband. If a husband does not control his wife, then the rules of conduct manifesting his authority are abandoned and broken. If a wife does not serve her husband, then the proper relationship (between men and women) and the natural order of things are neglected and destroyed.*“ Ban ZHAO, *Lessons for Women*, s. 181.

vládnout, pokud vedle sebe nemá podobně dobře vzdělanou ženu, která by mu byla nápomocná.¹⁴²

Ban Zhao byla také velkou zastánkyní ženského vzdělávání a domnívala, že manželky budou schopny naplnit své role v rámci rodinného prostředí pouze tehdy, pokud jim bude poskytnuto náležité vzdělání. Dokladem toho je citace z již výše zmíněného díla *Lekce pro ženy*,¹⁴³ kterou lze nalézt přímo v kapitole s názvem *Manžel a manželka: „Ale přeci učit pouze muže a neučit ženy – není to vědomé přehlížení základního vztahu mezi nimi?“*¹⁴⁴ Při prosazování dívčího vzdělávání opět používá teorii yin a yang, kdy argumentuje tím, že pokud budou vzdělávání pouze chlapci dojde tak k narušení přirozeného propojení mezi muži a ženami, které je právě na těchto silách založeno. Z toho důvodu doporučovala začít chlapce i dívky vzdělávat od osmi let s tím, že řádné studium by pak mělo být započato v patnácti letech. Ban Zhao prosazovala edukaci žen především proto, aby byly schopné kontrolovat své myšlenky, vyjadřování, chování, pohyby a také aby byly schopné sjednat rozvod a případně i další sňatek.¹⁴⁵ Nelze se však mylně domnívat, že by prostřednictvím vzdělávání žen chtěla docílit jejich emancipace, či rovnocenného postavení v rámci manželství. Vzdělání bylo v jejím podání pro ženy pouze prostředkem, jak být lepší a schopnější manželkou.

Poslušnost a podřízenost však nebyla jedinou charakteristikou manželek. Ačkoliv se většinou jednalo o sňatky sjednané, které nebyly primárně uzavírány na základě citů, je přirozené, že vztah mezi mužem a ženou byl také zajisté naplněn láskou, nákloností, nenávisť, zklamáním, žárlivostí a dalšími emocemi, které jsou pro manželské soužití charakteristické. O svých vlastních vztazích ale bohužel psalo jen velice málo mužů a žen. Muži z vyšších tříd navíc své manželky často ani nepředstavovali přátelům a na veřejnosti o nich příliš nemluvili. Dokonce i muž, který byl se svou ženou šťastný a zcela spokojený, by byl v rozpacích, pokud by své city měl projevovat veřejně. Je zvláštností, že muži své city k manželkám pečlivě skrývali. Například básníci prostřednictvím básní často vyjadřovali svůj smutek z odloučení s přáteli, a dokonce i s kurtizánami, avšak

¹⁴² S. WING, *Technology, Commentary and the Admonitions for Women*. *Journal of International Women's Studies*, 5 (1), 2003, s. 57.

¹⁴³ Ban ZHAO: *Lessons for Women*, s. 177-188.

¹⁴⁴ „*Yet only to teach men and not to teach women – is that not ignoring the essential relation between them?*“ Tamtéž, s. 181.

¹⁴⁵ L. RAPHALS, *Sharing The Light...*, s. 242-245.

pokud byli odloučeni od své ženy, či dokonce pokud jejich žena zemřela, o případné lásce k ní se nevyjadřovali.¹⁴⁶ Jako možné vysvětlení se tu tedy nabízí fakt, že díky sjednaným svazkům muži ke svým právoplatným manželkám skutečně vřelé a láskyplné city chovali jen málokdy, a proto se o nich ani příliš nezmiňovali. Romantické city pak věnovali svým konkubínám či kurtizánám, které si pořizovali dle vlastního výběru. Za výjimku potvrzující pravidlo lze například pokládat manželské soužití básničky Li Qingzhao a jejího manžela Zhao Mingchenga. Nejenom, že toto manželství bylo zřejmě jako jedno z mála opravdu šťastné a naplněné, ale navíc láska Li k jejímu manželovi je hlavním tématem jejich romanticky laděných básní.¹⁴⁷

Díky dopisu, který jistý Feng Yen napsal svému švagrovi a ve kterém si otevřeně stěžoval na svou ženu, lze ale tvrdit, že pokud se muži nezmiňovali o pozitivních emocích a citech, které chovali ke své ženě, s těmi negativními to pak ale bylo jiné. Feng Yen zde svou manželku líčí jakožto nesnesitelnou ženu, a to zřejmě především z důvodu, že v rámci manželství zastávala evidentně dominantnější pozici než on. To lze doložit větou: „*Již od starověku¹⁴⁸ bylo vždy velkou pohromou, pokud byla domácnost ovládána ženou.*“,¹⁴⁹ která zároveň i znovu potvrzuje, že muži byli zvyklí být v pozici vládce a žena měla být podřízena. Feng Yenova žena toto pravidlo zřejmě nerespektovala a záměrně opakovaně porušovala dobové konvence a pravidla. Dle Feng Yena naprosto postrádá ctnosti, kterými by měla disponovat správná matka a manželka. Ve svém dopise ji totiž líčí jako línou, hádavou, bezcitnou a nepořádnou, která se nestará ani o domácnost natož o něj a jejich děti.¹⁵⁰ Z toho důvodu se zde objevuje výše zmíněný zvyk navracení manželek zpět k jejich původním rodinám, v případě že s ní manžel není spokojen. Feng Yen píše: „*Pokud tuto ženu nepošlu zpět, moje rodina nebude mít klidu. Pokud tuto ženu nepošlu zpět, můj dům již nebude nikdy čistý. Pokud tuto ženu nepošlu zpět, štěstí již nikdy víc nepřijde do mé rodiny. Pokud ji nepošlu zpět, již nikdy ničeho nedosáhnu.*“¹⁵¹

¹⁴⁶ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 152.

¹⁴⁷ J. WANG (ed.): *The Complete Ci-poems of Li Qingzhao*, s. 4.

¹⁴⁸ Většina historiků pod pojem „starověká Čína“ zahrnuje celé císařské období, které započalo sjednocením Číny a založením dynastie Qin v roce 221 př.n.l. a skončilo v roce 1911 založením republiky. ROSINSKY, Natalie M., *Ancient China*, Wisconsin, 2013, s. 9.

¹⁴⁹ „*Since antiquity it has always been considered a great disaster to have one's household be dominated by a woman.*“ Feng YEN, *Letter from Feng Yen to his Brother in Law*, s. 35.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 35.

¹⁵¹ „*Unless I send this wife back, my family will have no peace. Unless I send this wife back, my house will never be clean. Unless I send this wife back, good fortune will not come to my family. Unless I send this wife back, I will never again get anything accomplished.*“ Tamtéž, s. 35.

Z úryvku je evidentní, že Feng Yen podmiňoval nejenom veškeré rodinné štěstí, ale také i své kariérní úspěchy vhodným chováním manželky, které u své ženy postrádal. Jak ale takové vhodné chování mělo vypadat a jakými ctnostmi měla žena v manželství vynikat?

Sima Guang vyzdvihuje šest základních vlastností, kterými by měla správná manželka oplývat. Měla by být laskavá, čistotná, skromná, pracovitá, schopná se ovládat a také přehnaně nežárlit. Jako nejvyšší ctnost pak vyzdvihuje právě laskavost a především poslušnost. Do protikladu k těmto vlastnostem staví agresivitu a hašteřivost, což jsou právě jedny z vlastností, které Feng Yen vytýká své ženě a staví jí tak do pozice ukázkového modelu špatné manželky.¹⁵²

Výčet ctností je také uveden v *Klasickém díle pro dívky*¹⁵³, jež jako vzor opět vytváří model ideální ženy. Jako první, i když ne nejdůležitější, je zde uvedena bezmezná úcta k předkům a rodičům, která by měla ženu provázet po celý její život. Kromě úcty k rodičům byl důležitý také respekt ke starším bratrům a jejich manželkám. Třetím bodem je pak hospodárnost. Žena by měla umět „šetřit rýží a moukou“,¹⁵⁴ ale zároveň být schopná vařit chutné pokrmy. V tomto bodě se v souvislosti s jídlem také znovu apeluje na nutné projevení úcty svým, a především manželovým rodičům, a to například tím způsobem, že pokud na trhu nakoupí chutné jídlo, správně by ho měla nejprve donést manželovým rodičům a až poté může ochutnat ona sama. Další důležitou ctností je opět čistota, upravenost a také pracovitost. Ženám je pak také doporučeno vyvarovat se závisti a nepřijímání myšlenkám. Mimo to je tu muž opět přirovnáván k nebi a žena k zemi „*Tvůj vztah k muži je stejný jako vztah země k nebi.*“¹⁵⁵ což poukazuje na podobné smýšlení všech doposud zmíněných autorů. Za samozřejmost se také pokládala oddanost a celoživotní věrnost.

Z výše zmíněných autorů definovala ideální ženu také Ban Zhao. Aby se žena stala dobrou manželkou, měla by dle jejího názoru mít tyto čtyři schopnosti. Podle Ban Zhao je správná žena ctnostná, umí se správně a na úrovni vyjadřovat, má dokonalé ženské způsoby, a také ovládá ženské práce. Ctnostná žena by pak podle ní měla být především cudná a skromná. Správně se vyjadřovat pro ženu znamená vyhýbat se

¹⁵² S. GUANG: *Precepts for Family Life*, s. 418.

¹⁵³ *Classic for Girls*, s. 437-446.

¹⁵⁴ „*to save rice and flour*“ *Classic for Girls*, s. 440.

¹⁵⁵ „*Your relation to your husband is the same as earth to heaven.*“ Tamtéž, s. 441.

vulgárním výrazům, pečlivě vážit svá slova, mluvit pouze ve vhodných chvílích a svým projevem neunavovat ostatní. Pod ženskými způsoby si pak lze představit především udržování čistoty oděvu a pravidelnou hygienu. Co se ženských prací týče, žena má být pořádná, schopná šít oděv a tkát látky, a také servírovat víno a vařit chutné pokrmy. Podle Ban Zhao jsou toto základní a zároveň největší ženské přednosti, které by si měla osvojit každá žena.¹⁵⁶

Autoři zkoumaných textů se shodují na tom, že ideální manželka by měla být především pracovitá, čistotná, vždy upravená, ale zároveň i skromná a také milující a věrná. Měla by navíc perfektně řídit domácnost a také zbavit manžela starostí o rodinné finance a majetek, aby měl dostatek času na studium a řešení záležitostí mimo domov. Její povinností měla být také správa rodinných investic, či vybírání nájmů, pokud rodina pronajímala nějaké pozemky. Nicméně to vše měla provádět z bezpečí domova, jelikož sféry mimo domácnost jí zůstávaly po celý život zapovězeny.¹⁵⁷ Jednou z největších ctností ženy však byla především úcta k předkům a k rodičům. Manželova matka tedy v životě ženy hrála opravdu významnou roli a taktéž jí se musela podrobit. I když nesouhlasila s některými s tchýniných příkazů, či názorů nezbývalo nic jiného než uposlechnout, jelikož manželova matka pro ni představovala stejnou autoritu jako manžel. Přítomnost manželova otce nebyla tolik důležitá, jelikož v tomto směru domácnost ovládala právě tchýně.¹⁵⁸ Je tedy logické, že ženy preferovaly mužské potomky, jelikož se tak v pozdějším věku mohly díky roli tchýně konečně dostat do pozice s poměrně silným vlivem v rodině.

Manželovi rodiče, především pak právě tchýně, byli často také hlavním iniciátorem rozvodu. Rozvod v době Song totiž probíhal naprosto odlišně než tak, jak je tomu dnes a jeho hlavní příčinou nebyvaly pouze neshody manželů či nevěra, ale často také nespokojenost rodiny s novou snachou. Pokud se manželka neosvědčila a nová rodina ji nepokládala za vhodnou, mohli jí jednoduše poslat zpět k jejím biologickým rodičům. Úřední rozhodnutí nebylo nutné a rozvodové dokumenty sice existovaly, nicméně jejich podpis se nevyžadoval. Navrácení ženy původní rodině bylo považováno za legitimní a společensky zcela přijatelnou formu rozvodu. Muž se však se svou ženou

¹⁵⁶ B. ZHAO: *Lessons for Women*, s. 184-185.

¹⁵⁷ J. W. CHAFFEE - D. TWITCHETT (edd.), *The Cambridge History of China*, s. 588.

¹⁵⁸ S. WING, *Technology, Commentary and the Admonitions for Women*, s. 59.

mohl rozvést pouze tehdy, pokud souhlasila, nebo pokud měl pádný důvod. Jelikož byl rozvod pro ženu opravdu ostudná záležitost, její souhlas se získával poměrně těžko, a tak muži tuto situaci často řešili falešným obviněním z nevěry, na jehož základě byl pak rozvod umožněn.¹⁵⁹ Nicméně existovala také celá řada dalších důvodů, díky nimž se mohl muž se svou ženou legálně rozvést. Rozvod byl umožněn například pokud manželka žárlila na ostatní ženy, pokud kradla, byla příliš hašteřivá, či opovržlivá, v případě že neporodila žádné děti, nebo také jestliže měla nějakou závažnou či odpudivou nemoc.¹⁶⁰ Tyto důvody však nebyly dostatečně relevantní, pokud se žena věrně starala o jeho rodiče a v případě jejich úmrtí za ně po dobu tří let držela smutek, jestliže byl muž v době svatby nemajetný a během manželství majetek nabyt a získal tak vysoké postavení, a také v případě, kdy se žena neměla kam vrátit.¹⁶¹ Nicméně jak je vidět v příběhu s názvem *Žena Balanga Wanga*, tato pravidla a omezení nebyla vždy jednoznačně dodržována. Balang Wang byl bohatý muž, který se zamiloval do prostitutky a chtěl se kvůli ní rozvést se svou ženou, která mu porodila čtyři dcery. Ta mu na jeho návrh odpověděla: „*Byla jsem tvou ženou více jak dvacet let. Naše dcery jsou vdané a máme již i vnoučata. Co se mnou bude, pokud mě vyhodíš?*“¹⁶² I když mu jeho žena jasně řekla, že se nemá kam vrátit a kde žít, Balang Wang se s ní i přes to rozvedl. Paní Wang zde dokonce zmiňuje i vdané dcery, což vyjadřuje, že jsou již součástí jiné rodiny a též se o ni nemohou postarat. Pramen tedy i zároveň dokládá, že vdaná žena ztrácí vazby na svou původní rodinu a nemá povinnost se starat o své staré rodiče. Tato povinnost náleží synovi a jeho manželce, a právě proto zřejmě o výběru partnerky rozhodovali především mužovi rodiče. Nicméně ani to Balanga Wanga neobměkčilo a rozhodl se i nadále žít s prostitutkou. I když zde tedy byla určitá opatření, muž se se svou ženou mohl rozvést poměrně snadno a rozvody byly celkem časté¹⁶³ a to především v rodinách z nižších tříd, kde byl rozvod jednodušším a méně nákladným řešením než pořízení konkubíny v případě, kdy žena neporodila mužského potomka.

¹⁵⁹ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 255-256.

¹⁶⁰ A. R. O'HARA, *The Position of Woman in Early China*, s. 264.

¹⁶¹ J. CHING, *Sung Philosophers on Women*, s. 272.

¹⁶² „*I have been your wife for over twenty years. Our daughters are married and we have grandchildren. If you chase me out, where can I go?*“ Hong MAI, *Hong Mai's Stories*, s. 165.

¹⁶³ H. F. SCHURMANN, *On Social Themes in Sung Tales*, *Harvard Journal of Asiatic Studies*, 1, 1957, s. 248.

Bylo však nemožné a naprosto společensky nepřijatelné, aby rozvod iniciovala sama žena. Neexistovaly žádné relevantní důvody, které by ženu opravňovaly legálně se rozvést se svým mužem, a dokonce zde byl i vymezen trest, na základě něhož měla být žena, jež se bez mužova vědomí pokusila o rozvod, na dva roky uvržena do otroctví.¹⁶⁴ Jako příklad takovéto situace lze uvést druhé manželství věhlasné básnířky Li Qingzhao, jež žila a působila právě v dobách dynastie Song. Po třech měsících nevydařeného manželství obvinila svého druhého manžela, úředníka nižší hodnosti známého pod jménem Zhang Ruzhou, z korupce a požádala o rozvod. Jelikož se takovéto jednání považovalo za hrubé porušení konvencí a neposlušnost, byla za to uvržena do vězení. Na svou obranu pak uvedla, že ji manžel fyzicky týral a sňatek s ní uzavřel pouze s vidinou podílu na jejím majetku, a tak se na základě této výpovědi již po devíti dnech dostala na svobodu.¹⁶⁵

4.1. Konkubíny

Během vlády dynastie Song bylo pro muže ilegální a společensky nepřijatelné, mít více než jednu právoplatnou manželku, nicméně mu bylo umožněno vlastnit tolik konkubín, kolik si jich jen mohl dovolit. I přesto, že se role konkubíny v mnoha ohledech podobá roli manželky (pomoc v domácnosti, intimní vztah s mužem za účelem plození dětí), rozhodně by na ní nemělo být jako na manželku pohlíženo. Její status byl výrazně nižší a v rámci kategorie žen, které do rodiny přišly z vnějšího prostředí, ji spíše nežli k „druhému manželce“ lze přirovnat ke služebné. Konkubíny narozdíl od manželky nemuseli mít věno, a zřejmě i z toho důvodu se častěji a ve větším počtu vyskytovaly spíše v bohatších rodinách.¹⁶⁶ Při vstupu do rodiny se pak konkubíny nesměly podrobit žádnému formálnímu svatebnímu obřadu a v rodině proto neměly vůbec žádná práva. Proto také nebyly považovány za příbuzné a nikdy nezískaly potřebný status snachy. Z toho důvodu musely členy manželovi rodiny oslovovat stejně, jak je oslovovaly služebné, a to „pane“ a „paní“ a dokonce i pro děti oficiální manželky svého pána musela

¹⁶⁴ P. B. EBREY, *Inner Quarter...*, s. 258.

¹⁶⁵ W. IDEMA – B. GRANT, *The Red Brush: Writing Women of Imperial China*, London 2004, s. 215-216.

¹⁶⁶ P. B. EBREY, *Women and the Family in Chinese History*, s. 39-40.

používat oslovení „mladý pane“ a „slečno“. Jménem mohla oslovovat pouze děti své a její vztah k nim byl také jediným příbuzenským vztahem, který uvnitř nové rodiny navázala. Proto také bylo vyloučeno, aby společně s mužem uctívala jeho předky a po smrti mezi ně nemohla být zařazena. Jí pak mohl oběti přinášet pouze její vlastní syn.¹⁶⁷

V Číně bylo bohatství a politická moc odjakživa spojováno se shromažďováním mladých a krásných služebných, a proto se mocní a bohatí muži po celou dobu císařské éry obklopovali konkubínami, ve snaze prokázat svoji mužnost a zvýšit tak svůj společenský status. Z toho důvodu se i muži žijící ve skromnějších finančních podmínkách snažili přijmout jednu, či dvě konkubíny, aby pomáhaly jejich manželkám v domácnosti.¹⁶⁸ To lze podložit například i úryvkem z dopisu, ve kterém si Feng Yen stěžuje na svou manželku a sám sebe lituje: *„Podle pravidel slušnosti, které byly stanoveny mudrci, by ušlechtilý muž měl mít hlavní manželku a také konkubíny. I muži z chudých a skromných rodin konkubíny vlastní. Jsem starý a můj život se blíží ke konci, ale konkubínu jsem neměl nikdy. Až do smrti toho budu litovat.“*¹⁶⁹ Tento pramen nám dokládá, že i nepřilíš majetní muži obvykle vlastnili konkubínu, nicméně se také dozvídáme, že to nemuselo být pravidlem. Z dochovaného textu přímo nevyplývá, z jakého důvodu Feng Yen konkubínu nevladnil, nicméně se lze domnívat, že mu jí jeho „špatná“ manželka zakázala, jelikož dále píše: *„Má žena je žárlivá a zničila tak koncept dobré rodiny“*¹⁷⁰. V dobách dynastie Song se ideální rodina skládala z manžela, jakožto hlavy rodiny, jeho manželky a několika konkubín, které pánovi porodily mužského potomka. Kromě konkubín se v domácnosti vyskytovaly navíc ještě služebné, na které však bylo nahlíženo spíše jako na otrokyně, které byly mužovým majetkem. Ačkoliv ženy ze všech tří kategorií byly muži podřízené a měly za úkol mu sloužit, nebylo možné povýšit služebnou na konkubínu, či si dokonce vzít konkubínu za manželku. Ačkoliv existovala výjimka, kdy v případě zplození potomka se služebnou ji bylo možné do pozice konkubíny povýšit, nicméně právo zůstávalo neústupné v tom, že ani konkubína,

¹⁶⁷ A. PALÁT – J. PRŮŠEK, *Středověká Čína...*, s. 82.

¹⁶⁸ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 217.

¹⁶⁹ „According to the rules of propriety which have been set down by the Sage, a gentleman should have both a primary wife and concubines as well. Even men from poor and humble families long to possess concubines. I am old and approaching the end of my life, but I have never had a concubine. I will carry regret for this into my grave.“ YEN, Feng: *Letter from Feng Yen to his Brother in Law*, s. 34.

¹⁷⁰ „My wife is jealous and has destroyed the Way of a good family.“ YEN, Feng: *Letter from Feng Yen...*, s. 34.

natož služebná se nikdy nemohly stát manželkou. Manželky byly vybírány na základě přání rodičů, a právě konkubíny a služebné měly mimo jiné sloužit k uspokojení chťice a romantických citů svého pána.¹⁷¹ Služebné tak často využívaly svou mladost a krásu ve snaze ho zaujmout, v čemž spatřovaly vidinu lepší budoucnosti v podobě povýšení do pozice konkubíny. Konkubíny pro změnu zase usilovaly o výsadní postavení v této pozici, aby od svého pána dostávaly dárky, či jiné výhody. Případně se také snažily udržovat dobré vztahy s jeho matkou, či sestrami, čímž si v rámci svých možností snažily zajistit co nejlepší pozici v domácnosti.¹⁷²

Ačkoliv měla konkubína nižší společenské postavení než manželka, mohlo docházet k situacím, kdy jí muž upřednostňoval, což manželka velice těžko snášela. Žárlivé ženy pak s konkubínami špatně zacházely, či je dokonce bily. Muži se své konkubíny pokoušeli chránit tak, že je od manželky izolovali v oddělených domácnostech, či je brali s sebou na cesty v případě, že museli na delší dobu opustit domov. Může se zdát zvláštní, že se konkubín před manželkou nezastávali přímo, nicméně v rámci respektování přirozené hierarchie vztahů mezi ženami v domácnosti, se muži snažili do ženských záležitostí příliš nezasahovat. Stejně jako v případě, kdy docházelo ke konfliktům mezi jeho matkou a manželkou.¹⁷³

Dívky se jako konkubíny dostávaly do domácností různými způsoby. Některé byly uneseny, jiné se konkubínami staly z vlastní vůle z důvodu nedostatku lepších příležitostí a další skupinou pak byly ty, které prodali vlastní rodiče. Dívky byly prodány buď zprostředkovateli nebo přímo svému novému pánovi, a to často z důvodů finanční nouze, bezvýhodné životní situace, či také z chamtivosti rodičů. Někteří rodiče prodej dcery plánovali již od jejího dětství, a proto byla dívka již od útlého věku nucena si osvojovat dovednosti,¹⁷⁴ které pak zvýšili její prodejní cenu.¹⁷⁵ Výhoda pro takové rodiče také spočívala v tom, že dceři nemuseli dávat žádné věno, nicméně prodejem pak byla zpřetrhána veškerá rodinná pouta, což mnohdy i znamenalo, že se nikdy nesetkali se

¹⁷¹ B. BOSSLER, *Courtesans and Literati in Song China*, s. 21-22.

¹⁷² P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 263.

¹⁷³ P. B. EBREY, *Women and the Family in Chinese History*, s. 53.

¹⁷⁴ Spousta konkubín uměla nejenom vařit a šít, ale také byly schopné číst, hrát na hudební nástroje, zpívat a skládat básně. P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 220.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 222-223.

svými vnoučaty.¹⁷⁶ Prodej dcer byl naprosto legální záležitostí a tuto cestu také často využívaly ovdovělé matky, které si potřebovaly zajistit živobytí. Konkubínou se mohla stát i již vdaná žena, a to v případě, že ji manžel prodal jinému muži. Nicméně prodej manželky nebyl v žádném případě považován za legální.¹⁷⁷ Nízký status konkubíny byl zapříčiněn nejenom nepřítomností věna, ale také způsobem, jakým se konkubínou stala.

Muži pak konkubíny mohli získat různými způsoby. Příležitostně jim například byly věnovány darem jakožto laskavost nebo také jako poplatek za poskytnuté služby.¹⁷⁸ Poměrně běžným zvykem také bylo, že konkubínu muži najala přímo jeho manželka, a to ať už z vlastní iniciativy nebo na základě jeho přání. Důvodem byla potřeba pomocné síly v domácnosti nebo také neschopnost ženy porodit syna. Darovat manželovi konkubínu bylo považováno za velké gesto a žárlivost v takovýchto případech nebyla na místě.¹⁷⁹ Muži si také mohli domů jako konkubínu přivést dívku, která je okouzila, přičemž nebylo výjimkou, že tyto dívky pocházeli z řad kurtizán¹⁸⁰. Nicméně pokud si muž chtěl cíleně pořídit konkubínu, nejjednodušší pro něj bylo si ji zakoupit na jednom ze specializovaných trhů, které se nacházely v hlavních městech provincií, přičemž pak největší trh tohoto druhu bylo možné najít ve městě Hangzhou během období Jižní Sungů (1127–1279 n.l.).¹⁸¹ Zde se nacházeli zprostředkovatelé, kteří asistovali při nákupu nejenom konkubín, ale zákazníci si zde mohli pořídit také například kuchařku, tanečnici nebo služebnou. Trh pak byl rozdělen na luxusní část, kde bylo možné zakoupit speciálně vzdělanou a vyškolenou konkubínu „vyšší kvality“ a na méně prestižní část, kde se prodávaly konkubíny určené především na méně náročnou výpomoc v domácnosti a případně také rození potomků.¹⁸²

¹⁷⁶ P. B. ERBEY – R. S. WATSON (edd.), *Marriage and Inequality in Chinese Society*, California 1991, s. 118.

¹⁷⁷ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 223.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 219.

¹⁷⁹ S. J. MOU (ed.), *Presence and Presentation, Women in the Chinese Literati Tradition*, New York 1999, s. 218-219.

¹⁸⁰ Kurtizány byly ženy vychované výhradně pro potěšení mužů a v dobách dynastie Song je bylo možné najít v každém městě a vesnici. Stejně jako mnohé konkubíny ovládaly hru na hudební nástroje, vynikaly zpěvem, tancem a recitací či skládáním poezie. V období Song se vyskytovaly dvě skupiny kurtizán. Tou první byly kurtizány nezávislé, které nepatřily žádnému podnikovi ani majiteli a do druhé skupiny pak patřily kurtizány vládní a domácí. B. BOSSLER, *Courtesans and Literati in Song China*, s. 9.

¹⁸¹ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 219-220.

¹⁸² P. B. EBREY, *Women and the Family in Chinese History*, s. 46-48.

V souvislosti s prodejem konkubín lze v pramenech narazit i na problematiku únosů dívek. Například Yuan Cai doporučoval, aby si zákazníci při nákupu konkubín, či služebných nejprve ověřili, zdali je dívka nabízena legální cestou. „*Při nákupu služebné či konkubíny se před uzavřením obchodu nejprve zeptejte, zdali je nabízena a prodávána legálně. Jestliže je dívka zbídačená a nemá se na koho obrátit, pak by měla být předána úřadům, které poskytnou zprávu o její minulosti. Transakce může být dokončena teprve poté, co bude provedeno vyšetřování a ručitelé se ubezpečí o jejím původu. Pokud však není schopná podat zprávu o své minulosti, pak by měl být zprostředkovatel, který jí nabízí k prodeji, zpochybněn. Dočasně tak může být najmuta na základě poskytnutí platu. Pokud ji však někdy její příbuzní poznají, měla by jim být navrácena.*“¹⁸³ Únos a následný prodej dívky byl zcela nelegální a díky upozornění, jež uveřejnil Yuan Cai a jeho apelu na ověřování poctivosti prodeje je zřejmé, že k únosům nezřídka kdy reálně docházelo. Lze předpokládat, že unesené dívky bylo snazší nalézt v kategorii konkubín a služebných určených především na práci. Pokud byla dívka unesena je pravděpodobné, že narozdíl od těch, které se nabízely sami, či těch které rodiče prodávali záměrně, nebyla vyškolená pro pozici „kvalitnější“ konkubíny a byla tak prodávána za nižší cenu. Jiným případem však bylo, pokud byla dívka unesena kvůli své kráse. V takovém případě pak lze předpokládat, že krásné konkubíny byly také prodávány v luxusnější části trhu, a to bez ohledu na to, zdali se tam nacházely dobrovolně, či ne. Při nákupu obyčejných služebných určených pouze na výpomoc v domácnosti, a ne primárně na plození potomků, pak zákazníci neměli důvod se o původ a minulost dívky podrobněji zajímat a mohlo tak, z jejich strany nevědomky, docházet k nelegálním obchodům. Unesené dívky poté měly minimální šanci vrátit se domů a opět se shledat se svými původními rodinami.

Dalším způsobem, jakým bylo možné si do domácnosti přivést konkubínu, byl její pronájem. Stejně jako při prodeji, byla i v tomto případě sjednána smlouva, nicméně ve smlouvě byla navíc jasně stanovena nejenom výše poplatku, který měl zákazník pravidelně odvádět, ale také i doba, po jakou měla konkubína v rodině svého pána zůstat.

¹⁸³ „*When buying a female servant or concubine, inquire whether it is legal for her to be indentured or sold before closing the deal. If the girl is impoverished and has no one to rely on, then she should be brought before the authorities to give an account of her past. After guarantors have been secured and an investigation conducted, the transaction can be completed. But if she is not able to give an account of her past, then the agent who offered her for sale should be questioned. Temporarily she may be hired on a salaried basis. If she is ever recognized by her relatives, she should be returned to them.*“ Yuan CAI: *Yuan Cai on Women's Problems*, s. 168.

Po předchozí dohodě mohla být smlouva prodloužena, avšak cenu bylo možné měnit v závislosti na vzrůstajícím věku a zároveň i zkušenostech, kterými konkubína disponovala.¹⁸⁴ Nicméně i v těchto případech docházelo k problémům, na které opět upozorňoval Yuan Cai. „*Stéle se objevují lidé, kteří nevracejí pronajaté ženy zpět jejich manželům a na místo toho je sezdávají s jinými muži. Jiní je pak nenavracejí zpět jejich rodičům a na místo toho se s nimi sami žení.*“¹⁸⁵ Nevracení konkubín zpět po uplynutí smlouvy o pronájmu mohlo mít několik důvodů. Jedním z nich mohlo být například využívání tohoto systému ve snaze si konkubínu ponechat na celý život, avšak nezaplatit za ní plnou cenu. Dalším pravděpodobným motivem tohoto jednání mohlo být vytvoření citového pouta, kvůli kterému se muž rozhodl si ženu i přes nesouhlas jejího manžela, či rodičů ponechat. Zdá se, že v některých případech byly city ke konkubíně natolik silné, že se muž i navzdory obecně platnému zákazu rozhodl konkubínu pojmout za svou manželku. Yuan Cai zmiňuje i sňatky s jinými muži, přičemž k těm mohlo docházet například tak, že se muž rozhodl konkubínu nelegálně prodat dalšímu muži, který se s ní toužil oženit, a to i přes to, že nebyl jejím oficiálním vlastníkem. Toto podvodné jednání se prakticky dá srovnávat s případy, kdy byla dívka unesena a prodána. V obou případech byly mladé ženy vytrženy ze svého rodinného prostředí a přinuceny tak žít v neoficiálním svazku s nízkým společenským statutem.

S dívkami se tak doslova zacházelo jako s majetkem, přičemž se jim nedostávalo žádného práva na odpor a možnosti si sama zvolit svou budoucnost. Dívka, která byla prodána svými vlastními rodiči či unesena, přinucena se podřídit zprostředkovateli a následně odevzdána naprosto cizímu muži, měla jasně určený budoucí život a jen těžko na něm mohla něco změnit. Ženy byly na mužích zcela závislé a jejich štěstí bylo spíše otázkou náhody, nicméně konkubinát byl pro spoustu dívek stále ještě tou lepší alternativou. Stále převažovaly dívky, které upřednostňovaly stát se konkubínou bohatého muže nežli pracovat jako kurtizána, prostitutka, služka nebo dokonce být provdána za muže chudého.¹⁸⁶

¹⁸⁴ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 222.

¹⁸⁵ „*Yet there are people who do not return their hired women to their husbands but wed them to others instead. Others do not return them to their parents but marry them off themselves.*“ Yuan CAI: *Yuan Cai on Women's Problems*, s. 168.

¹⁸⁶ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 234.

5. Matky

Těhotenství, porod a péče o děti byli, hlavním životním posláním žen ve všech středověkých společnostech, nicméně v různých částech světa prožívaly ženy tyto významné životní události odlišně, a to v závislosti na daných kulturních podmínkách a zvyklostech. Těmi byli například interpretace biologických procesů (tradiční čínská medicína nahlíží na fungování těla svébytným způsobem), hodnota, jež byla připisována mužským a ženským potomkům, způsob, jakým se ženy o děti staraly, a také především pohled na mateřství obecně. Výchova a péče o děti byly za dob dynastie Song považovány za jednu z hlavních povinností ženy a mateřství tak zároveň částečně i definovalo roli manželky. Již během svatebního obřadu byla zmiňována nevěstina potenciální plodnost a příbuzní, či hosté přáli mladé manželce narození spousty zdravých dětí, především pak synů. Napříč všemi společenskými třídami tak žena měla za úkol být nejenom ideální manželkou, ale také dobrou matkou pro své děti.¹⁸⁷

Jak je uvedeno v předchozí kapitole, hlavním úkolem manželky bylo porodit syna, a tak bylo těhotenství běžnou součástí života všech čínských žen. Za účelem zplození syna pak ženy prováděly různé rituály, či přinášely oběti bohům. Například si červenou¹⁸⁸ stužkou vázaly kolem krku sošky božstva, jež jim mělo zajistit narození vytouženého syna. Pro ochranu před zlými duchy si ženy kladly vedle postele různé ostré předměty, či alespoň jejich papírové napodobeniny.¹⁸⁹ Po dobu 25 až 30 let od doby, kdy se vdala, až do konce svého reprodukčního období, byla žena v kratších, či delších časových intervalech opakovaně těhotná. Mnoho žen pak tedy bylo těhotných minimálně desetkrát za život, nicméně mnoho těhotenství skončilo potratem, či předčasným porodem mrtvého plodu. Počet těhotenství se však mohl lišit v závislosti na finančních možnostech rodiny. Pokud byla rodina majetná, mohl si muž dovolit více konkubín a manželka pak byla pravděpodobně těhotná méně často než například žena, jež byla jedinou družkou svého manžela. Těhotenství proto nebylo pokládáno za výjimečný stav a ženy až do počátku posledního měsíce neomezovaly svou práci v domácnosti, jak jen to bylo možné. Nemohly si totiž dovolit zanedbávat péči o již narozené děti a rodiče, a také musely stále vykonávat domácí práce. Nicméně devátý měsíc těhotenství byl považován za kritický a

¹⁸⁷ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 172.

¹⁸⁸ Červená barva je v čínské kultuře symbolem štěstí a hojnosti.

¹⁸⁹ A. PALÁT – J. PRŮŠEK, *Středověká Čína...*, s. 244.

lékaři ženy nabádali ke zvýšené opatrnosti. Ženám byl doporučován klidový režim, neměly zvedat těžké věci, šplhat na vysoká místa, nepít mnoho vína, a také se měly vyhýbat těžce stravitelným pokrmům.¹⁹⁰ Namísto toho jim bylo doporučováno užívat přírodní bylinnou medicínu, která jim měla zajistit rychlý a bezpečný porod. Narození dítěte bylo významnou událostí nejenom v životě ženy, ale také celé rodiny, avšak porod byl v těchto dobách nejenom velice náročný, ale také vysoce nebezpečný. Mnoho těhotenství končilo smrtí matky, či dítěte a v těch nejtragičtějších případech i úmrtí obou dvou. Porod byl v té době nejčastější příčinou úmrtí žen vůbec.¹⁹¹ V bohatých rodinách proto ženy dostávaly od svých rodičů dary k urychlení porodu. Většinou se jednalo o stříbrné podnosy s rýžovou slámou pokryté brokátem nebo papírem, které obsahovaly i květiny, sladkosti (čínské datle) a také dětské oblečení v zářivých barvách. Trhání čínských datlí, dle prastarých tradic, o kterých se hovoří například v *Knize písni*,¹⁹² symbolizovalo plodnost a zářivé barvy, především červená, hojnost a štěstí. Červenou barvu měly mít tradičně například také šaty nevěsty.¹⁹³ Období bezprostředně po porodu ale bylo pro matku velmi kritické a dle doporučení lékařů neměla po dobu následujících tří dnů opouštět lůžko. Ženy pak trpěly velkými bolestmi, obvykle je sužovala zimnice a porod pro ně býval často natolik traumatickým zážitkem, že se u nich mnohdy objevovaly i psychické problémy a halucinace. Číňané například věřili, že někteří novorozenci jsou ve skutečnosti zlí duchové, kteří byli sesláni na zem, aby rodičům způsobili smutek a utrpení, zřejmě jako odplata za hříchy, kterých se v minulosti dopustili. Některé matky, pak v následku psychických problémů novorozence vnímaly jako tyto zlé duchy a docházelo tak i k jejich násilným úmrtím. Také úmrtí matky během porodu nebo krátce po něm, jakožto důsledek jeho komplikovaného průběhu, byl tak velice častý jev, a to i ve vyšších společenských vrstvách.¹⁹⁴

Porodit dítě, potažmo syna, bylo hlavním úkolem ženy, nicméně jejím životním posláním bylo jej především co nejlépe vychovat, a to v souladu s konfuciánskými principy. Úspěch ženy se totiž posuzoval dle toho, jak dobře vychovala své děti. Pokud její syn dosáhl v životě významných úspěchů, taktéž ona se tak stala váženou a

¹⁹⁰ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 173.

¹⁹¹ J. D. LEE, *Childbirth in Early Imperial China*, Bulletin of the Institute of History and Philology, Academia Sinica, 67, 1996, s. 216-218.

¹⁹² CONFUCIUS, *Book of Odes*, Hastings 2016.

¹⁹³ A. PALÁT – J. PRŮŠEK, *Středověká Čína...*, s. 244.

¹⁹⁴ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 175.

uznávanou. V rodinách z vyšších tříd měly matky také za úkol své děti vzdělávat. Nejprve je učily číst a psát čínské znaky, vysvětlovaly jim jejich význam, a také se jim snažily vštípit jejich správnou výslovnost. Následně dětem představily nejvýznamnější konfuciánská a neokonfuciánská díla nezbytná pro jejich další vzdělávání. Z toho důvodu byla během vlády dynastie Song věnována větší pozornost také vzdělávání dívek, které se pak v budoucnu měly samy stát učitelkami svých potomků.¹⁹⁵

Příkladem matky, která velice dbala na vzdělání svého syna, díky čemuž se jí také v budoucnu dostalo velké cti, byla matka věhlasného filozofa Mencia. Celý život se snažila jít svému synovi příkladem a její skutky jsou tak popsány i v *Biografiích obdivuhodných žen*. Ačkoliv ovdověla a o syna se musela starat sama, jeho výchova a vzdělání pro ni bylo důležitější než cokoli jiného. To lze doložit například tím, že se s malým Menciem údajně dvakrát stěhovala, a to pouze proto, že jí dané prostředí nepřišlo dostatečně vhodné pro synovu výchovu.¹⁹⁶ Dům v blízkosti hřbitova tedy vyměnila za nový, jenž se nacházel v sousedství rušného trhu. Zde se však Mencius příliš často věnoval obchodním hrám, kdy se učil nakupovat a prodávat zboží. Matka však ze svého syna chtěla vychovat učence a ne obchodníka, tudíž se rozhodla přestěhovat znovu. Tentokrát se jejich nový domov nacházel v blízkosti školy a Mencius se tu často setkával s učiteli a studenty, kteří ho učili zdvořilosti. Matka tak byla konečně spokojená a rozhodla se zde se svým synem zůstat. Intelektuální prostředí mělo na Mencia natolik dobrý vliv, že se později rozhodl studovat hudbu, lukostřelbu, literaturu a matematiku. Matka ho po celou dobu studií vehementně podporovala, což dokládá i následující úryvek z *Biografií obdivuhodných žen*. „*Když byl Mencius ještě mladý, přišel jednoho dne ze školy domů a našel matku, jak tká na tkalcovském stavu. Ta se ho zeptala ‚To už škola skončila?‘. Mencius odpověděl ‚Odešel jsem, protože se mi chtělo.‘ Matka vzala nůž a uřízla dokončenou látku na tkalcovském stavu. Mencius se polekal a zeptal se jí, proč to udělala. Matka odpověděla ‚Zanedbáváš svá studia což je velice podobné, jako když uříznu látku ze stavu.‘ Vybraný člověk studuje, aby si zajistil dobrou pověst a získal široké znalosti. Je rozvážný a vyrovnaný a snaží se nechybovat. Jestliže se teď nebudeš věnovat*

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 185-186.

¹⁹⁶ V. L. NYITRAY, *Confusion, Elision and Erasure: Feminism, Religion and Chinese Confucian Traditions*, *Journal of Feminist Studies in Religion*, 1, 2010, s. 155-156.

*studiu, dozajista skončíš jako podřadný sluha a nikdy se nezbavíš problému.*¹⁹⁷ Matka se Mencia tímto příběhem evidentně snažila varovat před osudem, který by ho čekal v případě nedokončení studií. Mencius byl pak matčinou lekcí natolik otřesen, že od té doby od rána do noci pilně studoval, přičemž se věnoval především studiu filosofie a později se tak stal slavným konfuciánským učencem.¹⁹⁸ Jeho matka je tak skrze tyto činy představena jako ideální žena, které ve svém životě dosáhla opravdového úspěchu, jenž tkvěl ve výchově vzdělaného a ve společnosti vysoce uznávaného syna.

Aby byly dívky v dospělosti úspěšnými matkami, byly na tuto roli připravovány prakticky od dětství. Z toho důvodu pak vznikaly knihy jako například *Klasické dílo pro dívky*,¹⁹⁹ které mělo sloužit jako příručka k osvojení základních ctností a vlastností, jež měla mít ideální matka. Zde jsou popsány základní povinnosti, které měly být nezbytnou součástí mateřství. Předně by matka své děti neměla rozmazlovat přehnanou láskou, a to bez ohledu na to, jestli se jedná o chlapce nebo o dívky. Neměla by být příliš shovívavá vůči jejich prohřeškům, jelikož benevolentní výchova může negativně ovlivnit jejich charakter. Pokud nebude matka ve výchově dostatečně důsledná, hrozí pak, že budou její potomci v dospělosti lhostejní k ostatním i ke své rodině. Když syn dospěje do věku, kdy je načase, aby se začal vzdělávat, měla by mu matka najít kvalifikovaného učitele. *Klasické dílo pro dívky* matky přímo nabádá, aby k edukaci chlapců přistupovaly zodpovědně a své syny vedly k pilnému studiu. „*Líný přístup ke vzdělávání bude dobré lidi obtěžovat a jeho netečnost mu tak zničí nadějně vyhlídky do budoucnosti.*“²⁰⁰ Matky by tak k synovu studiu měly přistupovat přesně tak, jako matka filosofa Mencia, která se zachovala naprosto v souladu s tímto doporučením. Vzdělání pro ně mělo být vždy prioritní, chlapci měly jít příkladem a za každých okolností ho ve studiu plně podporovat. Nicméně zde není zmíněno, že by chlapci měly vzdělání zprostředkovávat přímo matky. Pravděpodobně chlapce učily pouze základním věcem, jakými bylo čtení a psaní znaků a

¹⁹⁷ „When Mencius was young, he came home from school one day and found his mother was weaving at the loom. She asked him ‚Is school out already?‘. He replied ‚I left because I felt like it.‘. His mother took her knife and cut the finished cloth on her loom. Mencius was startled and asked why. She replied ‚Your neglecting your studies is very much like my cutting the cloth. The superior person studies to establish a reputation and gain wide knowledge. He is calm and poised and tries to do no wrong. If you do not study now, you will surely end up as a menial servant and will never be free from troubles.‘“ HSIANG, Liu: *The Mother of Mencius*, s. 33-34.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 33-34.

¹⁹⁹ *Classic for Girls*, s. 437-446.

²⁰⁰ „Lazy habits in his study will good people all annoy and his indolence the prospects of his future life destroy.“ *Classic for Girls*, ed. Robin R. Wang, s. 445.

o odbornější výuku se pak starali již zmínění učitelé. Pramen se překvapivě nezmiňuje ani o vzdělávání dívek, a to i přes to, že v tomto období na něj začal být brán větší zřetel. Namísto toho bylo matkám doporučeno, aby dívku co nejlépe zasvětili do domácích prací, což pro ni byla ta nejlepší možná průprava do života. Již od malička má matka dívku vést k pracovitosti, jelikož lenost jí v manželství přinese pouze hanbu a nemilost. V neposlední řadě je zde i zdůrazněna významná role matky při výběru synovy manželky. Doslova se zde píše, že by se matka měla postarat o to, aby její syn měl po svém boku dobrou ženu, a to bez ohledu na to, zdali pochází z chudé či bohaté rodiny. V tomto bodě se autor pramene shoduje se Simou Guangem, jenž rodinám taktéž doporučoval, aby nevěsty nevybíraly na základě výše jejího věna. Nevěsta by pak měla být především ctnostná, zdravá a měla by umět správně řídit domácnost. Jedině s takovou ženou může být muž upřímně šťastný.²⁰¹

Jak z této práce vyplývá, žena byla ve všech svých životních etapách zcela podřízena muži. Pokud však lze o nějaké ze zmíněných rolí tvrdit, že ženě v rodině zajistila poměrně vysoké postavení, byla to právě role matky. Jako matka měla žena bezesporu nejvyšší autoritu, jaké mohla za svůj život dosáhnout, a to pak především v roli tchýně. S přibývajícím věkem totiž stoupal její význam uvnitř rodinného prostředí, a poté co se z ní stala tchýně, bývala často panovačná vůči těm, kteří jí byli v rámci rodinného prostředí podřízeni, a to obzvláště pokud se jednalo o synovu manželku.²⁰² Pro ženy vyššího věku pak bylo typické oslovení „stará paní“ (老太太 Lǎo tài tai²⁰³), což odráží úctu ke stáří, která je významnou součástí čínské kultury. Z této pozice jí totiž bylo umožněno zasahovat do chodu synovy domácnosti a jeho žena jí musela nanejvýš ctít, a také poslouchat její rozkazy.²⁰⁴ Nicméně i tak nebyl v tomto patriarchálním systému status matky uvnitř rodiny vyšší než status jejího nejstaršího syna.²⁰⁵ Autoritu matky v roli tchýně dokládá také Ban Zhao ve svých *Lekcích pro ženy*, kdy v jedné kapitole podrobně popisuje, jak by se měla žena ke své tchýni správně chovat. „Kdykoliv tchýně praví ‚Nedělej to,‘ a tvrdí, že je to tak správné, snacha jí nepochybně poslechne. Kdykoliv

²⁰¹ *Classic for Girls*, s. 445-446.

²⁰² A. PALÁT – J. PRŮŠEK, *Středověká Čína...*, s. 244.

²⁰³ <https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?page=worddict&wdrst=1&wdqb=old+lady> [Citováno dne 31.3.2019]

²⁰⁴ C. C. FAN, *Language, Gender and Chinese Culture*, s. 101.

²⁰⁵ X. LI. – Y. XI., *An Explanation of the Confucian Idea of Difference*, *Frontiers of Philosophy in China*, 4, 2007, s. 496.

tchýně řekne ‚Udělej to,‘ i když to, co říká, správné není, snacha se i tak neochvějně podrobí jejímu rozkazu.²⁰⁶ Těchto několik vět tak dokonale shrnuje vztah mezi snachou a tchýní a ukazuje nám, jak významnou pozici žena v roli tchýně zastávala. Nicméně je třeba podotknout, že tuto autoritu získala v podstatě „za odměnu“ poté, co úspěšně vychovala syna a sama si zkusila, jaké je to být mladou manželkou a snachou. Pokud žena porodila pouze dcery, nikdy se do této významné pozice nedostala.

Nelze si však představovat, že matka-tchýně měla na vztah mezi manželi pouze negativní vliv a ženy pod její nadvládou po celou dobu manželství trpěly. V některých případech mohla být také jakýmsi „tmelícím elementem“ v jejich sporech, a pokud měla se svou snachou dobrý vztah, ve sporech s manželem se jí dokonce i zastávala. Dokladem toho je opět případ Menciovy ctnostné matky, které tak zabránila rozvodu svého syna. Mencius jednoho dne neočekávaně navštívil pokoj své ženy, a to přímo ve chvíli, kdy nebyla dostatečně oblečena.²⁰⁷ Byl tím velice pohoršen a přestal tak do ženina pokoje docházet. Jeho manželka byla jeho chladného chování velice nešťastná, se tak rozhodla navštívit Menciovu matku, aby se s ní o problému, který mezi manželi nastal, poradila. Ze zoufalství jí dokonce prosila, aby jí tchýně poslala zpět k jejím rodičům. Tchýně se však situaci rozhodla vyřešit jiným způsobem, a to tak, že Menciovi vysvětlila, jak je nezdvořilé navštívit pokoj ženy bez ohlášení, či alespoň zaklepání. Mencius pak uznal svou chybu, ženě se omluvil a manželství tak mohlo dál šťastně pokračovat. V tomto případě se matka synovy ženy zastala, a tak prokázala svou schopnost být dobrou tchýní, aniž by si svou pozici musela upevňovat prostřednictvím zákazů a nařízení.²⁰⁸

Žena, která o sobě moha říct, že je matkou, tak měla uvnitř rodiny pozici vyšší nežli žena bezdětná. Její identitu pak formoval především vztah k ostatním členům rodiny, ve kterém zastávala několik rolí na jednou. Byla zároveň dcera svých rodičů, manželka svého muže, švagrová manželky svého bratra a tak dále, přičemž mateřství jí přineslo role další. Díky tomu, že se stala matkou syna, mohla v budoucnu získat

²⁰⁶ „Whenever the mother-in-law says ‚Do not do that,‘ and if what she says is right, unquestionably the daughter-in-law obeys. Whenever the mother-in-law says ‚Do that,‘ even if what she says is wrong, still the daughter-in-law submits unfailingly to the command.“ Ban ZHAO: *Lessons for Women*, s. 177-188.

²⁰⁷ I v soukromí vládla mezi manželi přísná pravidla. Žena měla být v manželově společnosti vždy řádně oblečena a upravena. Ban Zhao pak ve svých *Lekcích pro ženy* navíc také upozorňuje, že je nevhodné aby se žena pokoušela s manželem intimně sblížit za pomoci užití laciných triků. Mencius si pak zřejmě situaci, kdy našel ženu polooblečenou, vyložil tímto způsobem. Ban ZHAO: *Lessons for Women*, s. 185.

²⁰⁸ HSIANG, Liu: *The Mother of Mencius*, s. 33-34.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 34.

významnou pozici tchyně, a také roli babičky. Nicméně hodnota, která byla v Číně připisována roli matky, tak nepřímo upřednostňuje především ženy starší a plodné, které si již získaly respekt tím, že pro rodinu porodily a vychovaly dítě, především pak syna. Péče o děti a jejich výchova byla ženiným životním posláním, a pokud tuto svou roli vykonávala v souladu s požadovanými pravidly, dostalo se jí za to kýžené odměny. Tou pro ni, kromě dětí samotných, bylo také vyšší postavení uvnitř rodiny, jelikož pozice matky byla dozajista tou nejprestižnější, jaké kdy mohla žena dosáhnout.²⁰⁹

²⁰⁹ P. B. EBREY, *Inner Quarters*, s. 187.

6. Vdovy

Vdovy měly v čínské společnosti velice specifické postavení, tudíž je nezbytné zabývat se také ženami, které díky nepřízni osudu ztratily manžela, a byly tak nuceny řešit celou řadu problémů s tím spjatých. Ze všeho nejdříve se žena musela postarat o to, aby měla i nadále kde žít, přičemž bylo nezbytné, vyřešit otázky finanční. Pokud již měla dospělé děti, zpravidla se o ni po manželově smrti staral syn a pokud syna neměla, mohla se o ni ve zvláštních případech starat také dcera. Nicméně pokud byly děti ještě malé nebo neměla potomky žádné, musela hledat jiné alternativy. Nejčastěji pak žena zůstávala i nadále v rodině manžela, avšak její pozice byla značně oslabena, a to především z důvodu, že jí byla manželova smrt do jisté míry vyčítána a připisována za vinu.²¹⁰ Úkolem ženy bylo se o manžela starat, a tudíž byla jeho smrt částečně také vnímána jakožto její selhání a zanedbání péče o něj. Žena se v tomto případě obvykle stala součástí rodiny manželova bratra, který se staral jak o ni, tak i případně o její děti. Toto řešení však bylo běžné spíše v rodinách vzdělaných mužů, kteří si mohli dovolit udržovat rozlehlý dům s velkým množstvím žen, navíc ne všechny vdovy měly takovéto štěstí a mnoho z nich se tak setkalo s odmítnutím.²¹¹ Většina rodin se však naopak snažila si snachu v domácnosti udržet, protože pokud žena z rodiny odešla, brala si s sebou také celé své věno. Manželova rodina se jí pak mnohdy snažila přesvědčit, aby jim zanechala, alespoň část ze svého majetku, ale jelikož žena byla jediným právoplatným vlastníkem svého věna, neměla žádnou povinnost se s nimi o majetek dělit. Podle dobových konvencí však měla ctnostná vdova v rodině mrtvého manžela setrvat i po jeho smrti. Většina žen se tak rozhodla zůstat a příbuzní se tedy nemuseli bát, že přijdou o nemalou část rodinného majetku.²¹² I přes to se některé ženy vracely zpět ke svým původním rodinám, a to ať už na základě vlastního rozhodnutí, či proto, že neměly jinou možnost. V rámci původní rodiny pak měly postavení nižší než dosud neprovdané mladší sestry, a tak ani takovýto život nebyl příliš záviděníhodný. Mohlo se také stát, že žena ovdověla ještě před vstupem do manželství, a to z toho důvodu, že za vdovy byly pokládány i zasnoubené dívky, jejichž snoubenec zemřel ještě před uzavřením sňatku.²¹³ V dobách dynastie Song bylo

²¹⁰ A. PALÁT – J. PRŮŠEK, *Středověká Čína...*, 286.

²¹¹ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 189.

²¹² B. HINSCH, *Women in Imperial China*, s. 138.

²¹³ A. PALÁT – J. PRŮŠEK, *Středověká Čína...*, s. 286.

běžným zvykem symbolicky uzavírat fiktivní sňatek mezi páry, které byly zasnoubeny již v dětském věku, a to i v případě, že jeden ze snoubenců zemřel. Šlo především o to, aby nebyly porušeny již dříve sjednané závazky a dohody mezi rodinami, což mimo jiné svědčí i o tom, že sňatek byl skutečně záležitostí obou rodin, a ne pouze snoubenců.²¹⁴

Pokud žena získala souhlas otce či bratra, měla ještě před přijetím striktní neokonfuciánské ideologie, kromě výše uvedených možností, také poměrně vysokou šanci se později znovu provdat, a žít tak běžný rodinný život. Za dob vlády dynastie Song se však společenské poměry podstatně změnily a druhé manželství bylo u žen považováno za zavrženíhodné a vysoce nežádoucí.²¹⁵ Od ženy se v této době přirozeně očekávalo, že svému manželovi zůstane až do smrti věrná. Cudnost a pohlavní čistota byla nezbytnou součástí a vyjádřením ženské identity a měla tak být bezpodmínečně zachována. Proti opakovaným sňatkům žen se velice ostře vymezovali především neokonfuciánští filozofové. Žena podle nich uzavřením nového sňatku ztrácela svou počestnost a vdovou měla v ideálním případě zůstat až do konce života. Ve společnosti se tak morální normy měřily dvojitým metrem. Ačkoliv žena se měla v ideálním případě provdat pouze jednou, muži bylo umožněno, v případě rozvodu či smrti manželky, se bez problémů oženit znovu. Navíc si také dle libosti mohl pořizovat konkubíny, či se stýkat s kurtizánami. Avšak žena musela po celý život následovat a ctít pouze jednoho muže a po jeho smrti mu musela být až do konce svého života věrná.²¹⁶

Mladé vdovy, které se odmítly znovu provdat a zachovávaly tak oddanou věrnost svému mrtvému muži, byly obecně považovány za pravý ideál ctnostné ženy. Z pohledu tehdejší společnosti bylo neméně obdivuhodné i to, že takovéto ženy dokázaly samy vychovávat a vzdělávat své děti a byly tak pro ostatní inspirací a vzorem. Z tohoto důvodu se mladé vdovy snažila podporovat i tehdejší vláda. Ctnostným vdovám byla udělována nejrůznější ocenění či například zvláštní přiděly obilí. Ženy, které ovdověly mladé a zůstaly neprovdané po dlouhou dobu, pak získávaly také výjimky při platbě daní. Přesvědčení o povinném zachování věrnosti žen má velice staré kořeny, které sahají až do dob dynastie Han. Právě v tomto období vznikl příběh, který opěvoval dvě ctnostné dcery mýtického císaře Yao. Jedna z nich se stala manželkou a druhá konkubínou bájného

²¹⁴ Tamtéž, s. 247.

²¹⁵ L. YUAN, *Ethics of Care and Concept of Jen: A Reply to Chenyang Li*, Hypatia, 1, 2002, s. 115.

²¹⁶ C. C. FAN, *Language, Gender and Chinese Culture...*, s. 102.

císaře Shun, který však zanedlouho zemřel, a obě vdovy se tak rozhodly společně utopit v řece. Tento příběh byl v dobách vlády dynastie Song velmi populární, dobrovolná smrt těchto vdov byla považována doslova za hrdinskou a pravděpodobně sloužila jako zdroj inspirace mnoha dalším ženám.²¹⁷ Pokud žena ovdověla v mladém věku a byla navíc bezdětná, neměla v podstatě již dále pro co žít a nebylo tedy výjimkou, že si mnoho žen vybralo sebevraždu jako jediné možné řešení této složité životní situace. Jakmile pak navíc žena z vyšší společenské třídy oznámila svůj záměr následovat svého manžela i ve smrti, mohla si být jistá, že bude všeobecně známá a uctívána jakožto příkladná a ctnostná vdova. Na počest těchto žen pak byly stavěny monumentální památníky, jako připomínka jejich hrdinství.

Sebevraždy byly u žen obecně poměrně častým jevem, jelikož pro ně také nezřídka představovaly jediný možný únik z nešťastného manželství. Pokud žena uvnitř manželovy rodiny musela dennodenně čelit útlaku a krutosti, sebevražda pro ni představovala nejenom vysvobození, ale i jakýsi způsob pomsty. Celá rodina pak totiž byla v očích veřejnosti diskreditována, jelikož dobrovolná smrt některého z jejích členů jí přinášela hanbu a ponížení. Nicméně situace byla poněkud odlišná v případě, kdy byla žena znásilněna. Za těchto okolností představovala sebevražda vítané, ba dokonce i požadované řešení. Pokud byla navíc svobodná, rodiče i společnost ji nelítostně odsoudili a nadále pak vnímali jako „bezcnou“, jelikož ztrátou panenství zároveň ztratila i šanci se v budoucnu dobře provdat. Rodina pak její smrt často v rámci zachování rodinné cti často přímo vyžadovala. Navíc pokud dívka pocházela ze šlechtické rodiny, představovala pak pro ni sebevražda jediné možné východisko.²¹⁸

Dobrovolné ukončení života nebylo nezbytnou podmínkou k tomu, aby byla vdova považována za ctnostnou. Existují například i příběhy o věrných vdovách, které ani po smrti svého muže nepřestaly věrně sloužit jeho rodičům, jelikož úcta k rodině a předkům byla rovněž považována za jednu z největších ctností ženy. Příkladem takovéto ideální ženy je ovdovělá paní Wu, hlavní hrdinka krátkého příběhu *Odměna pro vdovu Wu*, který napsal Hong Mai. Ta je v díle vykreslena jako obětavá žena, která se, jakožto milující snacha navzdory tíživé životní i finanční situaci, po smrti svého manžela stará o

²¹⁷ P. B. EBREY, *Inner Quarter...*, s. 194-195.

²¹⁸ C. C. FAN, *Language, Gender and Chinese Culture*, s. 102.

jeho starou a nemocnou matku. „*Paní Wu předla, prala prádlo, šila, vařila, a také uklízela sousedům, čímž si za den vydělala přibližně sto mincí v hotovosti,*²¹⁹ *a to vše dala své tchýni, aby pokryla náklady na dříví a jídlo. Pokud dostala nějaké maso, zabalila ho a vzala domů.*“²²⁰ Hong Mai ji tedy dle výše uvedeného výčtu ctností popisuje jako příkladnou snachu, která dělá vše proto, aby dokázala zabezpečit matku svého mrtvého muže. Příběh měl sloužit jako vzor pro ostatní ženy, a tudíž byla paní Wu za svou obětavost bohatě odměněna. Dle autora příběhu měla paní Wu sen, ve kterém se dostala až k samotnému „Vládcí nebes“, který pravil „*I když jsi pouze poněkud nevědomá vesnická žena, jsi schopná upřímně sloužit své tchýni a tvrdě pracovat. Opravdu si zasloužíš uznání.*“²²¹ Následně jí také obdaroval vínem a penězi, přičemž jí slíbil, že zařídí, aby už až do konce života nemusela pracovat. Jak pravil, tak se také stalo a po probuzení vdova ve svém pokoji opravdu našla značnou sumu peněz, které následně využila pro potřeby manželovy matky.²²² Z citátu je zřejmé, že hodnota ženy byla posuzována podle toho, jak dobře se dokázala postarat o své příbuzné. Paní Wu byla nejprve pravděpodobně vnímána pouze jako hloupá a neschopná žena a teprve poté, co se stala vdovou, se díky své oddanosti prokázala jako ctnostná žena hodná uznání.

K cudnosti a celoživotní věrnosti ženy nabádala také Ban Zhao ve svých *Lekcích pro ženy*. V kapitole nazvané „Bezvýhradná oddanost“ zmiňuje Konfuciovu *Knihu obřadů*, ve které je stanoveno, že muž se v případě smrti manželky může oženit znovu, avšak ženy tam v této souvislosti zmíněny nejsou. Z toho důvodu tak souhlasí s názorem, že žena by měla být svému muži po celý život věrná a je nepřípustné, aby byla provdána za někoho jiného. To pak obhajuje tvrzením: „*O muži se mluví jako o nebesích, protože stejně jako lidé nemohou utéct před nebem, žena nemůže opustit svého manžela.*“²²³ Opět je zde užito přirovnání muže k nebi, tedy jeho vyobrazení jako vládce, jemuž musí být

²¹⁹ Průměrný denní příjem příslušníků nižších tříd činil 10 a 100 mincí denně. V roce 1007 jeden dou (tedy 6,6 litrů) rýže stál 20 mincí, tedy zhruba stejně jako byla cena za jídlo v restauraci ve městě Kaifeng. Po zhroucení vlády severních Sungů v roce 1131 (autor pramene Hong Mai žil mezi lety 1123-1202) se však ceny prudce zvedaly a za 100 mincí bylo možné koupit přibližně pouze litr rýže. Měna v dobách dynastie Song se pak nazývala *Song yuan tongbao*. D. KUHN, *The Age of Confucianism Rule...*, s. 233-242.

²²⁰ „*Miss Wu did spinning, washing, sewing, cooking, and cleaning for her neighbors, earning perhaps a hundred cash a day, all of which she gave to her mother-in-law to cover the cost of firewood and food. If she was given any meat, she would wrap it up to take home.*“ Hong MAI: *Hong Mai's Stories*, s. 166.

²²¹ „*Although you are just a lowly ignorant village woman, you are able to serve your old mother-in-law sincerely and work hard.*“ Hong MAI, *Hong Mai's Stories*, s. 166.

²²² Tamtéž, s. 166.

²²³ „*Therefore it is said of husbands as of Heaven, that as certainly as people cannot run away from Heaven, so surely a wife cannot leave.*“ Ban ZHAO, *Lessons for Women...*, s. 185.

žena podřízena, a tudíž je pro ni nemožné ho opustit a měla by s ním tedy zůstat i po jeho smrti.²²⁴

Prameny, jakými jsou například právě *Lekce pro ženy*²²⁵, či výše uvedené příběhy o ctnostných vdovách, nám zprostředkovávají povědomí o tom, co bylo obecně považováno za správné a jak se ctnostné ženy měly chovat. Skutečnost však mohla být naprosto odlišná, což potvrzuje například případ již zmiňované básničky Li Qingzhao, která se navzdory těmto striktním neokonfuciánským normám po smrti svého manžela provdala podruhé, a to navíc ještě v poměrně pokročilém věku. Tři roky po smrti svého muže se ve věku 49 let provdala za úředníka nižší hodnosti. Nicméně toto jednání přeci jen nelze považovat za běžnou praxi, neboť Li byla na svou dobu opravdu výstřední ženou, což dokládá i rozvod, který krátce po uzavření druhého manželství sama iniciovala. Ve své době byl její životní příběh velmi známý, nicméně od doby vlády dynastie Ming (1368-1644) začal být často zpochybňován. Tradiční čínská společnost vnímala poezii jakožto odraz autorovy osobnosti, což dle jejich výkladu znamenalo, že pouze vysoce ctnostní lidé mohli vytvářet vynikající díla. Pro veřejnost tak bylo naprosto nepřijatelné a šokující, že tato nadaná a uznávaná básnička byla schopná porušit morální principy, a to ještě v takovém rozsahu. V dobách vlády dynastie Song však byly představy o ctnostných vdovách, v porovnání s názorem, jenž panoval během následujících staletí, přeci jen o něco liberálnější, a proto byl v té době terčem kritiky především její rychlý rozvod.²²⁶ Z toho si lze odvodit, že ačkoliv byla druhá manželství vdov obecně odsuzovaná, jistě se našly ženy, které se proti těmto konvencím postavily a raději než doživotní smutek a závislost na příbuzných si, i přes nevoli svého okolí, zvolily možnost žít i nadále běžným manželským životem.

Během tohoto období dějin císařské Číny bylo uzavírání sňatků ovdovělých žen zcela legální a vdovy se tak vdávaly poměrně často, a to i přes nevoli neokonfuciánsky smýšlející společnosti. Svatba byla v některých situacích považována za jediné možné východisko, avšak rozhodně se nejednalo o nic, nač by žena měla být pyšná.²²⁷ Neokonfucianismus nemohl ženy odradit od uzavření dalšího manželství, nicméně

²²⁴ L. RAPHALS, *Sharing The Light...*, s. 239.

²²⁵ Ban ZHAO: *Lessons for Women*, s. 177-188.

²²⁶ W. IDEMA – B. GRANT, *The Red Brush: Writing Women of Imperial China*, s. 215-217.

²²⁷ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 204.

takovéto ženy se pak často pod tlakem společenských konvencí cítily potupně, a stejně tak i na ně bylo nahlíženo.²²⁸ Často se také znovu ženili vdovci, avšak pokud byli jeho děti malé, či neměl děti žádné, překvapivě i mužům byl sňatek v tomto případě umožněn spíše z důvodu potřeby zaopatření rodiny nežli na základě jejich vlastních potřeb. V případech, kdy děti byly již starší, či dospělé, byl překvapivě i u mužů druhý sňatek považován za nežádoucí.²²⁹ Jedním z důvodů pravděpodobně bylo, že manželé měli později sdílet stejný hrob, a to především z praktického důvodu společného přijímání obětních darů, které jim po smrti odevzdávali jejich potomci.²³⁰ Nicméně je pravděpodobné, že i v případech, kdy jeden z manželů zemřel dřív a ten druhý poté uzavřel nový sňatek, byli nakonec oba pohřbeni ve společném hrobě. Smrt, nový sňatek, a dokonce ani rozvod nedokázali zcela rozvázat původní svazky a pohřbívání původních manželů do společného hrobu bylo tedy běžné. Lze tak usuzovat i díky příběhu, který sepsal Hong Mai a ve kterém byli rozvedení a znesváření manželé nakonec pohřbeni společně. „*Když byla matka připravena k pohřbu, dcera znepokojená tím, že otcovo tělo nebylo přivezeno zpět, pro něj nechala někoho poslat, jelikož si ho přála pohřbít společně s matkou.*“²³¹ Dle autora pramene se manželé nesmířili ani po smrti, a před i po uložení do hrobu se k sobě opakovaně otočili zády. I přes to že si v životě ukřivdili natolik, že se ani ve smrti nedokázali smířit, se je dcera rozhodla pohřbít na stejném místě. Ačkoliv se evidentně jedná o příběh účelně příkrášlený o nadpřirozené jevy, je založený na pravdivých událostech, a tudíž lze jeho prostřednictvím doložit zvyk, na jehož základě byli manželé pohřbíváni společně.²³²

Vdovy vstupovaly do nového manželství napříč všemi společenskými vrstvami, nicméně především pro mladé ženy z chudých poměrů byla svatba spíše nutností nežli dobrovolným rozhodnutím. Bylo běžné, že ačkoliv žena sama upřímně toužila zachovat svému muži věrnost, majetkové poměry jí to nedovolovaly. Pro většinu žen žijících bez podpory manžela bylo velice těžké vydělat dostatečné množství peněz, potřebných

²²⁸ B. HINSCH, *Women in Imperial China*, s. 135.

²²⁹ P. B. EBREY, *Women and the Family in Chinese History*, s. 32.

²³⁰ J. CHING, *Sung Philosophers on Women*, s. 270.

²³¹ „*When she was ready to be buried, the daughter, troubled that her father's body had not been brought back, sent someone to get it, wanting to bury him with her mother.*“ Hong MAI: *Hong Mai's Stories*, s. 165.

²³² Tamtéž, s. 165.

k přežití a výchově potomků. Navzdory stále vzkvétající ekonomice ženy stále nemohly vykonávat prestižní a výnosná povolání, a proto se v mnoha případech raději znovu provdaly, než aby musely žít ze skrovného platu a samy se vypořádávat s finanční tísní. Majetné vdovy byly v daleko lepší pozici, neboť díky finančním zdrojům mohly snáze následovat ideál ctnostné ženy a zůstat tak svému muži celoživotně věrné. Navíc pokud se vdova znovu provdala, musela častokrát opustit své děti a ponechat je manželově rodině, což mohlo znamenat, že už se s nimi nikdy neshledala. Mateřská láska proto byla jedním z hlavních důvodů, proč se ženy rozhodly zůstat po zbytek života neprovdané.²³³

Ženy obvykle manželův majetek nezdědily, nicméně pokud se neprovdaly, bylo jim umožněno ho spravovat až do doby, než bylo možné ho předat synům, kteří byli jedinými právoplatnými dědici. Pokud však manželé syna neměli, bylo nutné, aby žena vybrala dědice jiného. Obvykle, ale ne nezbytně, se jí pak stával některý ze synů manželova bratra, či jiný mužský příbuzný. Pokud dědice nevybrala, neměl majetek kdo zdědit, a bylo s ním pak zacházeno dle složitých pravidel. V případě že byli synové ještě nedospělí, bez ohledu na to, zdali se narodili jí, konkubíně či byli adoptováni, spravovala majetek za ně, nicméně pokud z něj chtěla část prodat, potřebovala k tomu souhlas vlády, jelikož byla pouze jeho správcem. Pokud byli synové dospělí, museli část majetku využít k jejímu zabezpečení a v případě, že chtěli nějakou jeho část prodat, bylo k tomu zapotřebí matčina souhlasu.²³⁴

Yuan Cai pak také varoval před majetkovými podvody, jejichž oběti se často stávaly právě nezkušené, mladé vdovy. Tvrdil, že pokud byl manžel hloupý a žena se tak po celou dobu manželství musela starat o veškeré majetkové záležitosti sama, nehrozilo, že by se jí něco takového mohlo stát. Stejně tak mají dle jeho názoru výhodu ženy, které jsou dostatečně schopné na to, aby dohlížely na to, jak majetek spravují již dospělí synové a mohou tak zabránit případnému bankrotu. Takovému vdovy Yuan Cai považoval za ctnostné, nicméně zároveň poukazyval na to, že existovalo velké množství žen neznalých počtů a neschopných číst, které byly snadnou kořistí pro podvodníky. Nejzranitelnější skupinou pak byly právě vdovy s malými dětmi, které se i za předpokladu těchto nedostatků ve vzdělání, musely o majetek postarat samy. „*Takovéto ženy mohou své*

²³³ B. HINSCH, *Women in Imperial China*, s. 138.

²³⁴ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 190.

finance svěřit manželovým, či svým příbuzným, nicméně ne všichni příbuzní jsou čestní a ti co čestní jsou, pak nemusí být ochotní se o jejich majetek starat.“²³⁵ Doporučoval jim tedy, aby majetek svěřily příbuzným, avšak zároveň je také varoval, jelikož i mezi příbuznými se často nacházelo mnoho podvodníků, kteří si majetek chtěli přivlastnit.

Ať byla vdova z nižší, či vyšší třídy, zajištěná, či nemajetná, jedno měly společné. Všechny tyto ženy přišly o manžela, jenž je měl zastupovat, a v důsledku toho musely řešit záležitosti, které se vdaných žen obvykle netýkaly. Na rozdíl od nich byly nuceny samostatně činit závažná životní rozhodnutí, jako například zdali se znovu vdát, žít s příbuznými či strávit zbytek života o samotě. Pokud neměly dospělé syny, ocitaly se pak ženy obvykle v roli hlavy rodiny, a ačkoliv neměly právo prodávat rodinný majetek, mohly rozhodovat například o tom, koho si jejich syn vezme za manželku. Případně také musely spravovat rodinný obchod, najímat pracovníky nebo byly také nuceny začít samy pracovat. Všechny tyto povinnosti pro ně byly nové a zcela jistě se musely vypořádat s řadou potíží a komplikací. Některé z nich možná byly společností odsuzovány, šikanovány, či se na nich druzí dopouštěli podvodů, nicméně je nutné podotknout, že nebyly jen pouhými oběťmi. Tyto ženy byly po smrti manžela nuceny alespoň částečně převzít jeho roli, tudíž se pak v konečném důsledku staly v očích společnosti váženými a čestnými zástupci svých rodin.²³⁶

²³⁵ „Such women could entrust their finances to their husbands' kinsmen or their own kinsmen, but not all relatives are honorable, and the honorable ones are not necessarily willing to look after other people's business.“ Yuan CAI: *Yuan Cai on Women's Problems*, s. 166-168.

²³⁶ P. B. EBREY, *Inner Quarters...*, s. 20

Závěr

Období vlády dynastie Song (960-1279 n.l.) představovalo významný předěl v čínské historii, kdy se na území císařské Číny vytvářela svébytná společnost s vytříbenou kulturou a zvyky typickými pro daný region. Tento vývoj byl značně ovlivněn filosofií neokonfucianismu, která dominovala veškerým oblastem života tehdejšího obyvatelstva a jenž se významně projevila také v přístupu k ženám. Ten se v tomto období mění, navazuje na období vlády dynastie Han (206 př. n. l.-220 n. l.) a stává se daleko přísnějším, a to zejména v porovnání s předešlou érou dynastie Tang (618–907 n.l.).

Ženy začaly být v této historické etapě vnímány prostřednictvím vztahu k mužům, a to po celou dobu svého života. V dětství byla žena především dcerou svého otce, kterému byla povinna prokazovat patřičnou úctu. Uvnitř své rodiny byla stejně tak podřízena svým bratrům, a to i v případě, že byli mladší než o sama. Nejvýznamnějším předělem v jejím životě pro ni byla svatba, kdy jí otec předal manželovi a tím tak v podstatě rozvázala veškerá pouta, jež jí pojila s její biologickou rodinou. Dnem svatby se stala členem rodiny manžela a jakožto nový člen domácnosti v ní měla prakticky nejnižší možné postavení. Musela se navíc zcela podřídit nejen svému muži, ale také jeho rodičům a bratrům. V případě, že měla štěstí a porodila syna, byl to pak právě on, kdo pro ni ve stáří, a také po smrti manžela představoval nejvyšší autoritu.

Dívka, jenž se narodila v dobách vlády dynastie Song obvykle nebyla příliš vítaným a oslavovaným potomkem, a to obzvlášť pokud v rodině nebyl žádný syn. Jestliže navíc rodiče neměli dostatek finančních prostředků, či již měla několik starších sester, hrozilo, že bude ihned po narození zabita, či v lepším případě odložena. Dívčí infanticida byla v té době velmi běžným společenským jevem. Pokud dostala šanci na život, rodiče jí pravděpodobně dali jméno, které již samo o sobě značilo její podřadné postavení. Vyrůstala bez většího zájmu příbuzných, kteří ji často pokládali na zem a místo hraček jí dávali rozbité dlaždice, které symbolizovaly domácí práce, jež se měly později stát jednou z její hlavních životních náplní. Nedílnou součástí jejího dětství bylo také svazování chodidel za účelem získání „zlatých lilií“, tedy drobných nožek, které ji z hlediska dobových konvencí činily atraktivnější, avšak zároveň také omezovaly v pohybu a prakticky ji tak tím připoutali k domácnosti. Navzdory tomuto přístupu však

nelze jednoznačně tvrdit, že by jí rodiče neměli rádi. Především otcovskou lásku nám dokládají četné básně, ve kterých muži vyjadřují smutek nad ztrátou svých dcer, či vyzdvihují jejich schopnosti. V porovnání s chlapci však její výchově byla věnována jednoznačně menší pozornost a učit se měla především pozorováním své matky při výkonu běžných domácích prací. Ta se z ní snažila vychovat především schopnou manželku, matku a snachu, tudíž i veškeré její vzdělávání probíhalo za tímto účelem. Významní učenci, jimiž byli například Pan Zhao a Sima Guang sice edukaci žen prosazovali, ale pouze z důvodu, aby ženy lépe sloužily svému muži a byly schopné poskytnout základní vzdělání svým dětem. Příkladem vysoce vzdělané ženy pak byla věhlasná soudobá básnířka Li Qingzhao.

Dívky ve věku zhruba 16 až 18 let uzavíraly sňatek, kterému předcházely nezbytné zásnuby, během kterých rodina přijímala zásnubní dary, jež jim zasílala rodina ženicha. Manželství bylo sjednáno na základě dohody mezi oběma rodinami a budoucí manželé museli jejich rozhodnutí bezvýhradně respektovat. Svatba pro dívku bez nadsázky představovala nejvýznamnější den v jejím životě, který se sňatkem výrazně změnil. Dnem sňatku se jí původní rodina v podstatě vzdala a odevzdala ji do rukou manžela, přičemž veškeré její povinnosti vůči nim se tak přesunuly na rodinu novou. Nevěsta si s sebou do nového domova nesla také věno, jehož běžná hodnota se během toho období výrazně zvyšovala. Ačkoliv se věno prakticky stávalo součástí rodinného majetku, zákonně byla veškerá vlastnická práva v rukou ženy, což jí v důsledku poskytovalo jistou, avšak i tak velmi nepatrnou, nezávislost. Jakožto mladá nevěsta zaujímala žena uvnitř nové rodiny nejnižší postavení, které si mohla upevnit pouze v případě, že porodila syna. V opačném případě jí mohla rodina poslat zpět k jejím rodičům, což v podstatě znamenalo rozvod, který pro ni představoval nejvyšší možnou formu ponížení. Nejčastějšími iniciátory rozvodů byly tchýně, které hrály v životě přivdaných žen významnou roli a měly nad jejich životy téměř nepřetržitý dohled. Žena musela tchýni, stejně tak jako tchánovi, sloužit a také jí bez jakýchkoliv námitek poslouchat. Autoři všech zkoumaných pramenů se pak shodují na tom, že ideální manželka měla být především poslušná, pracovitá, čistotná, vždy upravená, ale zároveň také skromná, milující a za každých okolností věrná.

Pokud však dívka pocházela z nuzných poměrů a rodiče neměli dostatek financí, aby jí mohly poskytnout věno, jež bylo nezbytnou podmínkou sňatku, čekal jí osud

kurtizány, v tom lepším případě pak konkubíny. Za dob vlády dynastie Song nebylo legální, aby měl muž více než jednu manželku, avšak mohl mít tolik konkubín, kolik si jich mohl dovolit. Pozice konkubíny však byla v porovnání s manželkou nesrovnatelně nižší a při vstupu do mužovy domácnosti se takováto žena nemusela podrobit formálnímu svatebnímu obřadu. V rodině neměla žádná práva a ani nebyla považována za příbuznou. Konkubíny byly do rodin přijímány především za účelem potěšení muže a rození potomků. Mimo to také pomáhaly manželkám s péčí o domácnost, avšak mnohdy mezi nimi zcela logicky panovala značná rivalita a žárlivost, a to i přes to, že případy, kdy konkubínu muži pořídila přímo jeho manželka, nebyly nijak neobvyklé. Pokud se ženatý muž zamiloval a měl mimomanželský poměr, mohl si tuto ženu rovněž přivést domů jako svou konkubínu. Další možností bylo si další partnerku pořídít na některém ze, za tímto účelem, speciálně zřízených trhů. Dívky na tyto trhy nejčastěji posílali přímo jejich rodiče, kteří je, nejčastěji z důvodů finanční tísně, byli nuceni prodat. Nicméně výjimkou nebyly ani případy, kdy byly dívky proti své vůli uneseny a násilím přinuceny se stát konkubínou. Dalším způsobem, jak si do domácnosti přivést konkubínu, byl její pronájem. S konkubínami se tak doslova zacházelo jako s majetkem, přičemž se jim nedostávalo žádného práva na odpor.

Brzo po svatbě pak dívka většinou otěhotněla, a pokud porodila syna, splnila tím tak svou základní povinnost vůči manželovi a jeho rodině. Těhotenství, porod a péče o děti, byli nejdůležitějším posláním všech žen a mateřství pak bylo hlavním smyslem jejich života. Napříč všemi společenskými vrstvami tak měla žena za úkol být nejenom ctnostnou manželkou, ale také dobrou matkou. Žena byla v kratších, či delších časových intervalech opakovaně těhotná, nicméně mnoho těhotenství končilo potratem či předčasným porodem mrtvého plodu. Porod byl v této době nejčastější příčinou úmrtí žen vůbec. Žena měla své děti, především pak syny, za úkol vychovávat v souladu s konfuciánskými principy, přičemž důraz byl kladem především na jejich vzdělání. Úspěch ženy byl totiž posuzován na základě toho, jak dobře vychovala své děti. Jestliže její syn dosáhnul v životě významných úspěchů, tak se i ona stala uznávanou a její společenské postavení tím tak výrazně vzrostlo. Příkladem takovéto ctnostné a úspěšné ženy byla matka slavného filosofa Mencia, jejíž skutky jsou popsány i v *Biografích obdivuhodných žen*. Jako matka měla žena bezesporu nejvyšší postavení, jakého mohla za svůj život dosáhnout, a to především v roli tchýně.

Specifické postavení žena měla v případě, kdy díky nepřízni osudu ztratila manžela a musela tak řešit mnoho problémů s tím spjatých. Pokud již měla dospělého syna, byl to právě on, kdo se o ní po zbytek života staral. Jestliže však byla stále ještě mladá, musela obvykle hledat jiné alternativy. Nejčastěji pak ovdovělá žena zůstávala v rodině manžela, kde se o ní staral jeden z manželových bratrů. Toto řešení obvykle příbuzní preferovali, neboť tak nepřišli o část majetku, kterou tvořilo ženino věno a jež si v případě odchodu z rodiny brala s sebou. Další možnost pro ni představoval návrat k její rodině původní, nicméně zde pak měla postavení nižší než její mladší, svobodné sestry. Mnoho žen se tak raději znovu provdalo, a to i přes to, že společnost sňatky vdov striktně odsuzovala. Naopak vdovy, jež toto řešení odmítaly a rozhodly se zachovat oddanou věrnost svému muži, byly obecně považovány za pravý ideál ctnostné ženy. Mnoho žen se také po smrti svého manžela dobrovolně rozhodlo ukončit svůj život a na jejich počest pak byly, jakožto připomínka jejich ctnosti, vystaveny mnohé památníky.

Většina pramenů nám zprostředkovává povědomí o tom, co bylo obecně považováno za správné a jak se měla ideální dcera, manželka, matka a později i vdova chovat. Skutečnost však mohla být mnohdy naprosto odlišná, o čemž svědčí například i život básničky Li Qingzhao, která se v mnoha ohledech dobovým konvencím vymykala. Takovýchto žen by se zajisté našlo mnohem více, nicméně dle ostatních pramenů lze předpokládat, že většina společnosti se chovala v souladu se striktními neokonfuciánskými principy, které tak determinovaly a ovládaly nejenom životy žen, ale také veškerého čínského obyvatelstva.

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že nejnižší postavení měla žena uvnitř rodiny v roli mladé manželky, přičemž její pozice se postupně zlepšovala, a to především v závislosti na tom, zda porodila syna. Nejvyšší prestiže se jí dostalo jako matce, a to zejména pokud její syn v životě dosáhnul významných úspěchů. Z pozice tchýně pak měla neomezenou moc nad manželkami synů, které musely poslouchat její rozkazy a prokazovat jí patřičnou úctu. Váženou a uznávanou se v rodině stala v pokročilém věku, neboť ke stáří je v čínské kultuře obecně přistupováno s úctou a respektem. Nicméně v nejdůležitějších životních situacích a meznících neměly ženy možnost vlastní volby, byly vždy nuceny se podrobit vyšší autoritě a jejich osud tak po většinu života ležel v rukách mužů.

Jelikož jsem se v českém prostředí doposud neseťkala s prací, která by se podrobněji zabývala postavením čínských žen ve zkoumaném období, domnívám se, že jsem prvotní záměr této práce splnila. Čtenáři je umožněno hlouběji proniknout do struktury tehdejší čínské rodiny a současně je mu také poskytnut ucelený obraz ženy z vyšší společenské třídy žijící v 10.-13. století na území Číny, který odráží její pozici v tehdejší společnosti.

Seznam pramenů a literatury

Prameny:

GUANG, Sima: *Precepts for Family Life*, in: Images of Women in Chinese Thought and Culture: Writings from the

Pre-Qin Period through the Song Dynasty, ed. Robin R. Wang, Indianapolis 2003, s. 414-418.

HONG, Mai: *Hong Mai's Stories*, in: Chinese Civilization: a Sourcebook, Second edition, revised and expanded, ed. Patricia Buckley Ebrey, New York 1993, s. 164-166.

ZHAO, Ban: *Lessons for Women*, in: Images of Women in Chinese Thought and Culture: Writings from the Pre-Qin Period through the Song Dynasty, ed. Robin R. Wang, Indianapolis 2003, s. 177-188.

WANG, Jiaosheng (ed.): *The Complete Ci-poems of Li Qingzhao: A New English Translation*, in: Sino-Platonic Papers 13, Philadelphia 1989, s. 2.

HSIANG, Liu: *The Mother of Mencius*, in: Biographies of Admirable Women, ed. Patricia Buckley Ebrey in: Chinese Civilization and Society: a Sourcebook, New York 1981, s. 33-34.

YEN, Feng: *Letter from Feng Yen to his Brother in Law*, in: Biographies of Admirable Women, ed. Patricia Buckley Ebrey in: Chinese Civilization and Society: a Sourcebook, New York 1981, s. 34-35.

YUAN, Cai: *Yuan Cai on Women's Problems*, in: Chinese Civilization: a Sourcebook, Second edition, revised and expanded, ed. Patricia Buckley Ebrey, New York 1993, s. 166-168.

Classic for Girls, in: Images of Women in Chinese Thought and Culture: Writings from the Pre-Qin Period through the Song Dynasty, ed. Robin R. Wang, Indianapolis 2003, s. 437-446.

LU, You: *Song Poems for Daughters*, in: *Images of Women in Chinese Thought and Culture: Writings from the Pre-Qin Period through the Song Dynasty*, ed. Robin R. Wang, Indianapolis 2003, s. 433.

WEN, Tianxiang: *Song Poems for Daughters*, in: *Images of Women in Chinese Thought and Culture: Writings from the Pre-Qin Period through the Song Dynasty*, ed. Robin R. Wang, Indianapolis 2003, s. 434.

Literatura:

ANGLE, Stephen – TIWALD, Justin, *Neo-Confucianism: A Philosophical Introduction*, New York, 2017.

BAHENSKÁ, Marie – HECZKOVÁ, Libuše – MUSILOVÁ, Dana, *Iluze spásy, České feministické myšlení 19. a 20. století*, Hradec Králové 2011.

BIRGE, Bettine, *Women Property and Confucian Reaction in Sung and Yuan China (960-1368)*, Cambridge 2004.

BOSSLER, Beverly, *Courtesans and Literati in Song China*, *Harvard Journal of Asiatic Studies*, 62, 2002, s. 5-37.

CONFUCIUS, *Book of Rites, Book of Odes, Book of Changes*, in: *Confucianism: The Four Books and Five Classic, Collected Works of Confucius*, ed. Delphi Classic, Hastings 2016.

EBREY, Patricia, *Conceptions of the Family in the Sung Dynasty*, *The Journal of Asian Studies*, 43, 1984, s. 219-245.

EBREY, Patricia Buckley, *Family and Property in Sung China*, California 1993.

EBREY, Patricia Buckley, *Inner Quarters: Marriage and the Lives of Chinese Women in the Sung Period*, California 1993.

EBREY, Patricia Buckley, *Women and the Family in Chinese History*, New York 2002.

- ERBEY, Patricia Buckley – WATSON, Rubie S. (edd.), *Marriage and Inequality in Chinese Society*, California 1991.
- EGAN, Ronald, *The Problem of Beauty: Aesthetic Thought and Pursuits in Northern Song Dynasty China*, London 2006.
- FAN, Carol C., *Language, Gender and Chinese Culture*, International Journal of Politics, Culture and Society, 1, 1996, s. 95-114.
- GERNET, Jacques, *Daily Life in China, on the Eve of the Mongol Invasion 1250-1276*, California 1962.
- HINSCH, Bret, *Women in Imperial China*, London 2016.
- HUANG, Xiu Ji, *Essentials of Neo-Confucianism: Eight Major Philosophers of the Song and Ming Periods*, California 1999.
- HORSKÁ, Pavla, *Naše prababičky feministky*, Praha 1999.
- HSIEH, Ding-Hwa, *Images of Women in Chinese Thought and Culture: Writings from the Pre-Qin Period through the Song Dynasty* by Robin R. Wang, Feminist Teacher, 1, 2006, s. 81-84.
- CHAFFEE, John W. - TWITCHETT, Denis (edd.), *The Cambridge History of China, Volume 5, Part Two: Sung China, 960-1279*, Cambridge 2015.
- CHING, Julia, *Sung Philosophers on Women*, Monumenta Serica - Journal of Oriental Studies, 43, 1994, s. 259-274.
- HOUBLER, Thomas – HOUBLER, Dorothy (edd.), *Confucianism, Third Edition*, New York 2009.
- IDEMA, Wilt - GRANT, Beata, *The Red Brush: Writing Women of Imperial China*, London 2004.
- KO, Dorothy – PIGGOTT, Joan R., *Women and Confucian Cultures, In Premodern China, Korea and Japan*, California 2003.
- LEE, Jen-Der, *Childbirth in Early Imperial China*, Bulletin of the Institute of History and Philology, Academia Sinica, 67, 1996, s. 216-286.

- LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu a k modlitbě. Žena v minulém století*, Praha 1999.
- LITTLEJOHN, Ronnie, *Confucianism: An Introduction*, New York 2011.
- LI, Xiangjun – XI, Yan, *An Explanation of the Confucian Idea of Difference*, *Frontiers of Philosophy in China*, 4, 2007, s. 488-502.
- O'HARA, Albert Richard, *The Position of Woman in Early China*, Taipei 1971.
- RAPHALS, Lina, *Sharing The Light: Representation of Women and Virtue in Early China*, New York 1998.
- ROSINSKY, Natalie M., *Ancient China*, Wisconsin 2013.
- PALÁT, A. - PRŮŠEK, J., *Středověká Čína: společnost a zvyky v době dynastií Sung a Jüan*, Praha 2001.
- POWERS, Martin J., *Love Marriage in Song China: Tao Yuanming Comes Home*, *Arts Orientalis*, 28, 1998, s. 50-62.
- KUHN, Dieter, *The Age of Confucianism Rule: The Song Transformation of China (History of Imperial China)*, Harvard University Press 2011.
- MANN, Susan – CHENG, Yu-Yin (edd.), *Under Confucian Eyes: Writings on Gender in Chinese History*, California 2001.
- MOU, Sherry J. (ed.), *Presence and Presentation, Women in the Chinese Literati Tradition*, New York 1999.
- NYITRAY, Vivian Lee, *Confusion, Elision and Erasure: Feminism, Religion and Chinese Confucian Traditions*, *Journal of Feminist Studies in Religion*, 1, 2010, s. 143-160.
- SCHURMANN, H. F., *On Social Themes in Sung Tales*, *Harvard Journal of Asiatic Studies*, 1, 1957, s. 239-261.
- TANG, Zongli, *Confucianism, Chinese Culture and Reproductive Behavior*, *Population and Environment*, 3, 1995, s. 269-284.
- WANG, Robin M. (ed.), *Images of Women in Chinese Thought and Culture: Writings from the Pre-Qin Period through the Song Dynasty*, Indianapolis 2003.

WING, Sherin, *Technology, Commentary and the Admonitions for Women*. *Journal of International Women's Studies*, 5 (1), 2003, s. 42-66.

XU, Man, *Crossing the Gate: Everyday Lives of Women in Song Fujian (960-1279)*, New York 2016.

YUAN, Lijun, *Ethics of Care and Concept of Jen: A Reply to Chenyang Li*, *Hypatia*, 1, 2002, s. 107-129.

Internetové zdroje:

<https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?page=worddict&wdrst=1&wdqb=tianxia>

[Citováno dne 26.3.2019]

Přílohy:

Fig. 1. A street in Kaifeng
Detail from the handscroll *Spring Festival on the River* by Chang Tse-tuan
(fl. 1000–1130). The Palace Museum, Peking. From Ku-kung 1981:78.

Příloha č.1: Chang Tse-tuan (1000-1130 n.l.), Janí slavnost na řece (detail ze svitku), Palácové museum, Peking.

P. B. EBREY, *Inner Quarters: Marriage and the Lives of Chinese Women in the Sung Period*, California 1993, s. 22.

Fig. 25. A widowed wife and concubine contemplating suicide
Detail from a handscroll attributed to Chang Tun-li (ca. 1200), showing two sisters, consorts of the mythical sage-emperor Shun, just before they throw themselves into the river out of grief. Archibald Cary Coolidge Fund. Courtesy, Museum of Fine Arts, Boston (34.1460).

Příloha č.2: Chang Tun-li (1200 n.l.), Ovdovělá manželka a konkubína se chystají spáchat sebevraždu (detail ze svitku). Na obraze lze vidět dvě sestry, družky mýtyckého císaře Shun, chvíli před tím než se vrhnou do řeky aby se zbavily svého smutku. Muzeum výtvarného umění, Boston.

P. B. EBREY, *Inner Quarters: Marriage and the Lives of Chinese Women in the Sung Period*, Cali

Fig. 13. A dutiful daughter-in-law helping her husband serve his parents
From Li Kung-lin's (1040–1106) illustrations of the *Classic of Filial Piety*. The Art
Museum, Princeton University (L. 1986.101).

Příloha č.3: Li Kung-lin (1040-1106 n.l.), Svědomitá snacha pomáhá svému muži sloužit jeho rodičům, Muzeum umění, Princeton Universtity.

P. B. EBREY, *Inner Quarters: Marriage and the Lives of Chinese Women in the Sung Period*, California 1993, s. 116.

Fig. 14. A literate woman with her books
From an anonymous Sung handscroll illustrating the
Ladies' Classic of Filial Piety. The Palace Museum, Peking.

Příloha č.4: Gramotná žena se svou knihou (svitek), Palácové muzeum, Peking.

P. B. EBREY, *Inner Quarters: Marriage and the Lives of Chinese Women in the Sung Period*, California 1993, s. 121.